

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Jan Hus - Edice a jejich vývoj v průběhu staletí

John Hus - Library and their Progression in Centuries

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Olga Palkosková, Ph.D.

Autorka diplomové práce:

Monika Hrubá

Martinická 647/8, Praha 9 - Kbely

Český jazyk - dějepis

Prezenční studium

2013

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

V Praze dne: 27.11.2013

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Olze Palkoskové, PhD., vedoucí mé diplomové práce, za poskytnutí cenných rad a připomínek a vstřícný přístup.

Obsah

1	Úvod.....	7
2	Metody a cíle práce.....	8
3	Středověk.....	10
3.1	Středověk ve světě	10
3.2	Středověk v Čechách.....	12
3.3	Jan Hus	15
4	Symbol	18
5	O poznání cesty pravé k spasení neboli Dcerka	21
5.1	Prameny a sekundární literatura	22
5.2	Rozbory Dcerky	23
5.2.1	Rozbor symbolů	24
5.2.1.1	Symbolika těla a jeho částí	24
5.2.1.1.1	Duše	24
5.2.1.1.2	Tělo	25
5.2.1.1.3	Srdce	25
5.2.1.1.4	Ucho.....	26
5.2.1.1.5	Panenství	27
5.2.1.2	Symbolika postav	27
5.2.1.2.1	Dcera.....	27
5.2.1.2.2	Anděl.....	28
5.2.1.2.3	Đábel.....	29
5.2.1.2.4	Šalomoun.....	30
5.2.1.2.5	Eva	31
5.2.1.2.6	Job.....	31
5.2.1.2.7	Kain.....	32
5.2.1.2.8	Kananejská žena	33
5.2.1.3	Symbolika čísel	33
5.2.1.3.1	Deset	33
5.2.1.3.2	Pět	34
5.2.1.3.3	Šest.....	34
5.2.1.3.4	Tři	35
5.2.1.3.5	Tisíc	36
5.2.1.4	Symbolika staveb	36
5.2.1.4.1	Cesta.....	36
5.2.1.4.2	Chrám.....	36
5.2.1.4.3	Brána.....	37
5.2.1.5	Symbolika abstraktních symbolů	38
5.2.1.5.1	Hřích	38
5.2.1.5.2	Pokušení.....	39
5.2.1.5.3	Světlo	39
5.2.1.5.4	Království.....	40
5.2.1.5.5	Peklo	40
5.2.1.5.6	Poslední soud.....	41
5.2.1.6	Symbolika kovů.....	42
5.2.1.6.1	Zlato	42
5.2.1.7	Symbolika pokrmů	43
5.2.1.7.1	Chléb.....	43
5.2.1.7.2	Jablko	43

5.2.1.8	Symbolika nástrojů.....	44
5.2.1.8.1	Oheň.....	44
5.2.1.8.2	Luk a šíp.....	45
5.2.1.8.3	Písmo.....	45
5.2.1.8.4	Kříž	46
5.2.1.9	Symbolika zvířat a jejich částí	47
5.2.1.9.1	Orel	47
5.2.1.9.2	Křídla	47
5.2.1.10	Symbolika zábavy.....	48
5.2.1.10.1	Tanec	48
6	Knížky proti knězi kuchmistrovi	49
6.1	Prameny a literatura	50
6.2	Rozbor	51
6.2.1	Rozbor symbolů	52
6.2.1.1	Symbolika postav	52
6.2.1.1.1	Šábel, čert	52
6.2.1.1.2	Anděl.....	53
6.2.1.1.3	Spasitel.....	53
6.2.1.1.4	Král	54
6.2.1.1.5	Žid.....	55
6.2.1.1.6	Antikrist	56
6.2.1.1.7	Eva	56
6.2.1.1.8	Jidáš	56
6.2.1.1.9	Belzebub, Lucifer	57
6.2.1.2	Symbolika zvířat.....	58
6.2.1.2.1	Had.....	58
6.2.1.2.2	Pták	59
6.2.1.3	Symbolika nástrojů.....	59
6.2.1.3.1	Oheň.....	59
6.2.1.3.2	Pluh	60
6.2.1.4	Symbolika těla a jeho částí	61
6.2.1.4.1	Hlava	61
6.2.1.4.2	Oko.....	61
6.2.1.4.3	Duše	62
6.2.1.4.4	Tělo	63
6.2.1.4.5	Krev	64
6.2.1.5	Symbolika abstrakt.....	64
6.2.1.5.1	Peklo	64
6.2.1.5.2	Nebe	65
6.2.1.5.3	Soudný den.....	66
6.2.1.5.4	Slovo boží.....	67
6.2.1.5.5	Písmo.....	67
6.2.1.5.6	Hřích	68
6.2.1.6	Symbolika státních útvarů.....	69
6.2.1.6.1	Království.....	69
6.2.1.7	Symbolika pokrmů	70
6.2.1.7.1	Večeře	70
6.2.1.8	Symbolika čísel	71
6.2.1.8.1	Tisíc	71
6.2.1.8.2	Sto (48, 314, 315)	71

7	Závěr	72
8	Použitá literatura.....	76
8.1.1	Primární literatura	76
8.1.2	Sekundární literatura	76
9	Resumé.....	78
10	Summary	79
11	Klíčová slova	80
12	Příloha 1: ERBEN, K.J. Mistra Jana Husi Sebrané spisy české 3, Praha: Nákladem Bedřicha Tempského, 1868.	81
13	Příloha 2: DAŇHELKA, J.: Mistr Jan Hus: Drobné spisy české IV., Praha Academia ČSAV 1985	108

1 Úvod

Ve své diplomové práci bych se chtěla zabývat rozbořem symbolů v jednotlivých edicích dvou Husových děl. Záměrně jsem si chtěla vybrat tematicky odlišná díla. První podmínkou bylo, aby bylo psané česky. Hus psal latinsky díla určená pro odborníky, teology a studenty, kteří latinu ovládali. První text O poznání cesty pravé k spasení jsem si zvolila kvůli tomu, že je z jeho česky psaných děl neznámější a nejčastěji publikovaný. Druhý text Knížky proti knězi kuchmistrovi je naproti tomu dílo téměř neznámé a na rozdíl od prvního textu, který radí, jak správně žít, je to ostře polemické dílo, ve kterém se Hus snaží vyvrátit nařčení proti své osobě.

Prvním dílem jsem si zvolila lidovýchovný traktát O poznání cesty pravé k spasení neboli Dcerka. Co se týče kritiky církve je tento traktát velice mírný, protože jen podává návod křesťanským dcerkám, jak mají správně žít, aby jejich duše nebyla po smrti zatracena. Hus se v tomto díle zaměřil na návod pro obyčejného člověka a vynechal kritiku církve ve smyslu prodávání odpustků atd. Je to představa ideálního křesťanského života.

Jako druhé dílo jsem si zvolila spis Knížky proti knězi kuchmistrovi, kde se Hus brání nařčení pro nás neznámého kněze, že je Hus horší než ďábel. Tato ostrá polemika vyústí v kritiku soudobé církve a papeže.

V edicích těchto dvou děl se snažím rozebrat jednotlivé symboly, jejich užití, všeobecný význam i význam v daném textu. Zaměřuji se na verbální vyjádření křesťanské symboliky a jakými prostředky jsou symboly vyjádřeny.

2 Metody a cíle práce

Za cíl své diplomové práce si kladu zmapování nejvýraznějších křesťanských symbolů ve dvou tematicky odlišných dílech Jana Husa. Jde o díla O poznání cesty pravé k spasení a Knížky proti knězi kuchmistrovi. Vzhledem k dostupnosti rukopisů a starých tisků jsem se zaměřila na novodobé edice.

Při rozboru symbolů jsem se pokusila najít, jak je vnímán obecně v odborné literatuře a v jakém smyslu je chápán v textu.

Pro výklad symbolů traktátu O poznání cesty pravé k spasení jsem si vybrala edici K. J. Erbena: Mistra Jana Husi Sebrané spisy české III, která vyšla roku 1867 v Praze. Autorem nejstaršího dostupného tisku byl Václav Hanka, který své dílo M. J. H. Dcerka aneb Poznanie cesty prave k spasenj vydal roku 1825, ale text byl zcenzurován. Znovu byla Dcerka vydána v Praze roku 1868 Karlem Jaromírem Erbenem v díle Sebrané spisy české III. Ze Sebraných spisů českých III. vychází Duch Jana Husi zjevný v jeho spisech z roku 1870. Roku 1903 vychází Dcerka v novočeské úpravě Františka Žilky v díle Vybraní spisy Mistra Jana Husi a 1904 vychází novočeská úprava Václava Flajšhanse v Sebraných spisech českých V. Roku 1927 vydává Anna Císařová-Kolářová Mistr Jan Hus: O poznání cesty pravé k spasení čili Dcerka. Její vydání je doplněno v 10. kapitole o 3. sloku písně Navštiv nás, Kriste žádúcí. Kritickou edici Husovy Dcerky vydává roku 1985 Jiří Daňhelka v řadě Magistri Iohannis Hus Opera Omnia - Drobné spisy české IV.

Pro výklad symbolů v díle Knížky proti knězi kuchmistrovi jsem si zvolila edici Drobné spisy české, která vyšla roku 1985 v Praze.

Při samotné práci se nejprve zaměřím na jednotlivé symboly dle uvedené literatury. Na jednotlivých symbolech provádím lingvistický rozbor slov (zejména morfologický - určení slovního druhu, zařazení substantiv k paradigmátům a určením konkrétních tvarů v textu).

První tisk tohoto díla vydal roku 1509 Pavel Olivetský. Text tohoto tisku je však neúplný. Už Erben u předmluvy k dílu v Sebraných spisech českých uvádí, že byly poslední strany vytrženy. Stejně tak vyšel spis bez názvu, ten mu vytvořil až Erben.

Z originálu tisku vycházel K.J. Erben v díle Mistra Jana Husi Sebrané spisy české 3, které vyšlo v Praze roku 1868. Z Erbena vychází Duch Jana Husi zjevný v jeho spisech,

vydaný roku 1870. V novočeské úpravě dílo vydal roku 1907 V. Flajšhans v 5. díle Sebraných spisů. Fotografické faksimile starého tisku vydal František Páta roku 1935. Kritická edice díla byla vydána roku 1985 s názvem Drobné spisy české.

3 Středověk

Středověkem se v odborné literatuře míní období mezi lety 495 a 1492, tedy od zániku říše západoférické až po objevení Ameriky Kryštofem Kolumbem.

V tomto období nás ale bude zajímat pouze doba zhruba od roku 1300 do smrti Jana Husa, tedy do 6.7.1415. Myšlenky tohoto období se formovaly právě kvůli okolním událostem a bez hlubšího pochopení té doby nedávají díla smysl.

3.1 Středověk ve světě

Středověký člověk byl v tomto období silně ovlivněn křesťanskou církví. Nedávno skončily křížové výpravy do svaté země¹, a to velice neslavně. Poslední templáři, kteří bránili poslední pevnosti byli ze země vyhnáni. Usídlili se tedy na francouzském území, věnovali se finančnictví a samozřejmě vlastnili rozsáhlé statky.

Vliv Francouzů na papežství rostl, stále více kardinálů pocházelo z Francie. Papež Klement V. (1305-1314) se už do Říma nevrátil, pobýval v Lyonu a zřídil rezidenci v Avignonu, kde zůstali i jeho zástupci. Často se ale papežové nechali ovládat francouzskými králi. Zářným příkladem ovlivňování papežů bylo zrušení templářského řádu roku 1312 na žádost Filipa IV. Sličného. Proces byl veden s představeným a všemi členy řádu, pomocí tortury dostávali vymyšlená přiznání a na závěr je nechali jako heretiky upálit. Majetek templářů měl připadnout johanitům, byl však králem a knížaty rozkraden. Dalším příkladem bylo, když nechal papež Jan XXII.(1316-1334) suspendovat císaře Ludvíka Bavora (1314-1347). Císař Ludvík se roku 1324 však odvolal k všeobecnému koncilu. Marsilius z Padovy a Jan z Jandunu vytvořili roku 1326 spis Defensor pacis (Obránce míru), ve kterém žádají demokratickou strukturu církve – zpochybnili hierarchickou strukturu církve a božský původ papeže. Dle tohoto spisu neexistuje nadřazenost kněží nad ostatními, papež a kněží úřadují jako pověřenci shromáždění věřících, které zastupuje všeobecný koncil. Nejvyšší autoritou je tedy koncil a nikoli papež.²

¹ 1270 – 1291 se konala poslední křížová výprava. V jejím čele byl francouzský král Ludvík IX. a anglický král Eduard I. Bohužel zasáhl proti křižákům mor a sám Ludvík IX. při něm umírá. 1291 byla dobyta poslední křižácká pevnost Aakon muslimy a tím končí poslední křížová výprava do Svaté země.

² FRANZEN, August. Malé církevní dějiny. 2. opr. a dopl. vyd. Překlad Bedřich Smékal. Praha: Zvon, 1995, 358 s. ISBN 80-7111-3119-9, str. 166

Dalším obrovským problémem bylo, jak se avignonské papežství snažilo vyrovnat s problémy přechodu od naturálního k peněžnímu hospodářství. Stále se vymýšlely nové daně, poplatky a dávky. Existovaly poplatky za milosti nebo např. desátky na křížová tažení, i když už se žádné křížové výpravy nekonaly. Všechny tyto peněžní prostředky se vymáhaly cenzurami a pohrůzkami klatbou.

Po smrti papeže Řehoře XI (1370-1378), který před smrtí odjel do Říma a tam i zemřel, se opět svět obával, že bude zvolen další Francouz.³ Konkláve se dle pravidel konala v Římě. Ozbrojený dav oblehl volitele a donutil je ke zvolení papeže, který by nebyl Francouzem. 8.dubna 1378 byl zvolen papež Urban VI. Několik kardinálů později uprchlo z obavy o svůj život z Říma a později prohlásili volbu za neplatnou. Po tomto prohlášení následovala ve Fondi 20. září 1378 volba nového papeže Klementa VII.(1378 -1394). Tím vzniklo tzv. dvojpapežství. Svět byl rozdělen na dva tábory dle toho, v jakého papeže mají věřit. Když si uvědomíme, že veškerá činnost středověkého člověka spočívala v přípravě na „věčný život“ a volba „špatného“ papeže mohla mít vliv na jejich spasení, případně na spasení jejich blízkých, možná si pochopíme závažnost tohoto problému. Ale v nezávidění hodné situaci byla i většina vládnoucích vrstev. Většina panovníků se cítila osobně zodpovědná za spasení svých poddaných tím, že je povedou ke správné víře.⁴

O vyřešení problému spojených s dvojpapežstvím se pokoušel dokonce i Karel IV., český král a římský císař. Bohužel ani jeho intervence nepomohly k vyřešení problému. Požadavky, aby se oba papežové dobrovolně vzdali svých úřadů a byla provedena nová volba, nebyly vyslyšeny. Oba papežové měli po smrti své nástupce a oba také pravidelně dávali své protivníky do klatby. Fakticky se tak v klatbě ocitly obě zúčastněné strany a jejich zastánci. Zdánlivým řešením bylo sesazení obou papežů, jejich prohlášení za heretiky a volba nového papeže Alexandra V.⁵ To se stalo roku 1409 na koncilu v Pise. Výsledkem ovšem nebyla jednotná církev, ale vznik trojpapežství. Vzhledem ke snaze vyřešit dvojpapežství a ujednotit církev, byly do papeže Alexandra V. vkládány naděje na řešení, a proto měl ve světě největší podporu křesťanstva. Podporoval ho i římský král Zikmund Lucemburský, který se rozhodl uspořádat koncil v Kostnici u Bodamského jezera, aby tak pomohl s konečným řešením otázky více papežství. Koncil byl svolán na listopad 1414.

³ Z 16 kardinálů jich bylo 11 Francouzů.

⁴ FRANZEN, August. Malé církevní dějiny. 2. opr. a dopl. vyd. Překlad Bedřich Smékal. Praha: Zvon, 1995, 358 s. ISBN 80-711-3119-9, str. 167

⁵ Papež Alexandr V. však 1410 zemřel. Jeho nástupcem se stal papež Jan XXIII.

Papež Jan XXIII. doufal, že ho koncil potvrdí do funkce jako jediného papeže. Ten ale došel k závěru, že jednoty lze dosáhnout pouze tím, že odstoupí všichni tři papežové. Aby nebyla upřednostňována přesila některého z národů, dostal každý národ jeden hlas. Papež Jan XXIII. uprchl, ale byl zajat na útěku. Protože odstoupit nehodlal, byl proti němu veden soudní proces a byl 29.5.1415 sesazen. Římský papež Řehoř XII. odstoupil 4.7.1415. Největší problém byl s papežem Benediktem XIII., který odstoupit nehodlal. I proti němu byl veden proces, který skončil jeho sesazením 26.7.1417.⁶

Komplikovaná byla i volba nového papeže. Konkláve se konalo v kostnické tržnici a kromě 26 kardinálů bylo přizváno ještě 6 zástupců z každého z 5 národů. 11.11.1417 byl zvolen kardinál Odo Colonna, který je znám jako papež Martin V. Tím se situace ohledně více papežství na čase uklidnila.

3.2 Středověk v Čechách

Počátek 14. století byl v českých zemích obdobím zmatku. Roku 1306 vymírá vládnoucí vrstva Přemyslovců a na trůn se po komplikovaných vyjednáváních dostávají Lucemburkové. Po období vlády Jana Lucemburského nastupuje na trůn jeho syn Václav, který při biřmování přijímá jméno Karel. Tento napůl Přemyslovec a napůl Lucemburk dovedl české země k nebyvalému rozkvětu. V tomto období se skoro zázračným způsobem vyhnuly českým zemím velké morové rány.

Karel IV. umírá roku 1378. Po něm nastupuje jeho syn Václav IV., který zdědil zemi na vrcholu sil a s několika problémy mezinárodní, ale i vnitřní politiky. Největším problémem, který se objevil hned na počátku jeho vlády, byla roku 1380 morová epidemie. Ta zemi zdecimovala a uvrhla do ekonomické a populační krize. V zemi se rozmohlo lapkovství. Další morové rány přišly v letech 1390, 1403 – 1406, 1414 – 1415.⁷

Mor postihl hlavně místa s vysokou koncentrací lidí a s špatnými hygienickými podmínkami. Šlo tedy hlavně o města, jejichž složení tvořili převážně Němci. V důsledku toho se také měnilo národnostní složení měst a došlo k počestění převážně německých měst jako jsou např. Žatec (Saaz), Kutná Hora (Kuttengerg) nebo Litoměřice (Leitmeritz).

⁶ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2. opr. a dopl. vyd. Překlad Bedřich Smékal. Praha: Zvon, 1995, 358 s. ISBN 80-711-3119-9, str. 175

⁷ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I*. 9. vyd. Praha: Paseka, 2003, 315 s. ISBN 80-718-5607-X, str. 137

Německý jazyk mizí ve 20. letech 15. století z městských knih. Český jazyk se stává nástrojem agitace v psané i mluvené formě. Latina má samozřejmě ve vědě monopolní postavení, ale pomalu sem proniká v polovině 15. století i český jazyk. Literaturu užívají nejen duchovní a šlechta, ale literatura proniká i do městských vrstev a do širokých lidových vrstev. V této době vzniklo asi 20 rukopisů bible a vzhledem k zájmům lidí o reformu církve vzniká hanlivé rčení, že husitské ženy znají bibli lépe než italský kněz.

Politická špička, lépe řečeno vysoce postavená šlechta, ucítila příležitost a drala se k moci. Nejprve se snažili využít rivalitu mezi členy lucemburského rodu. Po sérii konfliktů vytvořili stavové panskou jednotu a přepadli Václava IV., přednesli mu své požadavky, internovali ho na Pražském hradě a pokusili se vládnout za něj. Překazila jim to vojska Jana Zhořeleckého, která donutila stavy propustit krále. Situace vrcholila v letech 1402 a 1403, kdy byl Václav IV. znovu zajat a internován celý rok ve Vídni. Toto se samozřejmě neobešlo bez souhlasu Zikmunda Lucemburského.

Vnitrostátní boje zaměstnávaly krále natolik, že mu nezbývalo moc času na řešení sporů v římské říši. Problémy si však uvědomoval a snažil se uklidnit vztahy s Francií a vyřešit otázku papežského schizmatu.

V létě roku 1400 duchovní kurfiřti sesadili Václava IV. z římského trůnu a dosadili Ruprechta Falckého z rodu Wittelbachů. Po jeho smrti usedl na římský trůn moravský markrabě Jošt Lucemburský. Ten vládl pouhý rok a zemřel. Po něm usedl na trůn Zikmund Lucemburský.

Teprve na sklonku 14. století došel proces christianizace českého prostředí do závěrečné fáze. Po morových ranách byl kladen důraz na opravdovou vnitřní zbožnost. Lidé neustále hledali viníka černé smrti. Učenci i veřejné mínění přisuzovalo morové rány, úpadek a krizi právě církvi, která se zpronevěřila svému původnímu apoštolskému příkladu, přestala pečovat o blaho duší a jejich spásu a věnovala se mocenským bojům a hmotným statkům. Způsob řešení byl jasný. Vrátit církev k původnímu poslání, šířit ideály božího zákona a žít v souladu s biblickým přikázáním. Pak dojde k obnovení řádu v celé společnosti. To znamenalo žít dle bible, jak to hlásali apoštolové a následovat zásady prvotní církve. Písmo svaté, obzvláště Nový zákon, se stává nejvyšší autoritou, normou veškerého života, nadřazenou všem zákonům a vztahům.

Stále více hlasů volalo po kázání v českém jazyce. Roku 1391 vznikla Betlémská kaple, která byla k tomuto účelu určena.

1403 se vrací král Václav IV. z vídeňského zajetí. Vysoká šlechta slaví úspěch – novým pražským arcibiskupem se stal Zdeněk Zajíc z Hazmburka, člen předního panského rodu. Nový arcibiskup sympatizoval s reformním programem českých artistických mistrů. Na univerzitní půdě však vznikaly rozbroje ohledně reformních myšlenek. Zástupci německých mistrů obvinili u papežské kurie českou reformní skupinu z šíření viklefských bludů. Arcibiskup se zalekl a přerušil tiché spojení mezi Husem i králem. Český král cítil žalobu německých mistrů jako hanobení Království českého v cizině. Roku 1408 proto jmenoval do rady Starého Města poprvé většinu konšelů české národnosti. 18. ledna 1409 vydal král Václav IV. tzv. Dekret kutnohorský, který měnil počet hlasů na univerzitě tak, že český národ měl 3 hlasy a všichni cizinci dohromady jen jeden. Husova reformní skupina získala kontrolu nad celou univerzitou. Němečtí pedagogové a studenti na protest opouští univerzitu. Česká univerzita tak začala ztrácet kontakt se světem.⁸

1410 nařídil arcibiskup veřejně spálit Viklefovy spisy. Veřejné mínění se však postavilo proti němu a Zbyněk Zajíc musel uprchnout do Bratislavy, kde skonal.

Roku 1412 se opět prodávaly odpustky (za poplatek odpouštěla církev lidem spáchané hříchy). Papež Jan XXIII. tím chtěl získat prostředky k financování války proti neapolskému králi. Král Václav IV. má dostat z výnosů prodeje určitou část a proto prodej na svém území povolil. Staroměstští konšelé dali dokonce popraviti tři mladíky, kteří se stavěli proti prodeji odpustků. V té době ochladly vztahy mezi Husem panovníkem. Po celé Evropě se totiž šířily názory, že český panovník vychází vstříc kacírům. To si král nemohl dovolit.

Česká a moravská šlechta však poskytla Husovi ochranu. Právě ve šlechtě viděla reformní skupina tu sílu, která může přimět církev k nápravě.

⁸ ČORNEJ, Petr. *Dějiny země Koruny české I.* 9. vyd. Praha: Paseka, 2003, 315 s. ISBN 80-718-5607-X. str. 158-159

3.3 Jan Hus

Jan Hus se narodil pravděpodobně roku 1369 v Husinci. Od roku 1390 studoval v Praze a roku 1393 se stal bakalářem a roku 1396 magistrem artistické fakulty. Od roku 1398 působí na artistické fakultě jako profesor, současně studuje teologii.⁹ Tam se seznámil se spisy Jana Vikelfa. Jeho názory se sem dostávaly nejen kvůli tomu, že se manželkou anglického krále stala dcera Karla IV.

Roku 1401 byl vysvěcen na kněze. V říjnu téhož roku byl zvolen děkanem fakulty. Roku 1402 přinesl Jeroným do Prahy Viklefovy traktáty. Následující rok se svolala celá univerzita, aby jednala o 45 artikulích, které se zdály závadné. Němečtí mistři, kteří se přidržovali Říma a papeže, měli na české univerzitě převahu. A také proto valná většina na shromáždění rozhodla, že dané artikuly by neměl nikdo kázat ani veřejně nebo soukromě uznávat, samozřejmě přes notný odpor menšiny zahrnující i Jana Husa.

V březnu 1402 byl Hus ustaven kazatelem v Betlémské kapli. Své zaujetí pro reformu církve, které pomalu přerůstalo v kritiku celospolečenského řádu, se promítlo v působení na širší veřejnost.

Kolem roku 1404 se kolem Betlémské kaple vytvořila družina panen, které se odhodlaly žít pobožný život. Jednou z prvních byla Anežka, dcera Tomáše Štítného. Jim byl zřejmě určen traktát O poznání cesty pravé k spasení, který dnes nazýváme zkráceně Dcerka.

Královna Žofie si zvolila Husa jako zpovědníka, dokonce za ním jezdila i do Betlémské kaple.

Pokud se snaha o nápravu týkala výzvy k nápravě, svěřil dokonce arcibiskup Zbyněk Zajíc z Hazmburka Husovi kázání na kněžských synodách. K neshodám mezi nimi došlo roku 1408, kdy se česká strana rozhodla podpořit odstranění dvojpapežství tím, že bude svolán koncil. Tento návrh přišel z pařížské univerzity. Proti byli němečtí mistři, kteří plně podporovali Řím. Král potřeboval souhlas univerzity se svoláním koncilu, což bylo jedním z důvodů, proč byl vydán Dekret kutnohorský.

⁹ Bakalářem teologie se stal 1396.

Když němečtí mistři opustili univerzitu, byl Hus roku 1409 zvolen rektorem.¹⁰ Arcibiskup si v Římě ve snaze zamezit šíření reformních myšlenek vymohl vydání buly namířené proti Viklefovu učení a proti kázání mimo farní a klášterní kostely. Tuto bulu dal vyhlásit ihned po skončení Husova rektorátu v červnu 1410. Hus vystoupil na odpor proti této bule a pálení Viklefových spisů. Správně chápal, že je bula prostředkem k omezení univerzitních svobod a znemožnění kázání. Reakce papežské kurie bylo vyhlášení klatby nad Husem.

Roku 1412 přišel Hus o podporu dvora, protože se stavěl odmítavě k prodávání odpustků. Církev tak na Husa vydávala zostřené tresty. Jeho odpovědí bylo roku 1412 písemné odvolání ke Kristu jako k nejspravedlivějšímu soudci. Nad Prahou byl ale vyhlášen interdikt. Hus se musel ještě toho roku uchýlit na venkov – nejprve na Kozí hrádek, pak na hrad Krakovec. Tam se věnoval literární činnosti.

Po svolání koncilu do jihu německé Kostnice se Hus uvolil v říjnu 1414 dostavit před koncil. Od římského krále Zikmunda si vymohl slib, že bude mít veřejné slyšení, že jeho proces nebude probíhat v utajení. Hus byl ale v listopadu 1414 uvězněn a postaven před soud koncilu. Soud neprobíhal dle Husových představ. Místo diskuzí nad jednotlivými články obžaloby byl Hus představen před hotovou věc. Buď odvolá nebo ho bude čekat jako kacíře jistá smrt. Hus se obhajoval tím, že pokud není vinen, nemůže se odvolat. Proto byl odsouzen k smrti pro kacířství a upálen 6. července 1415 v Kostnici. Jeho popel byl pak vhozen do řeky.

Hus je autorem celé řady literárních děl. První díla vznikala v souvislosti s jeho univerzitní a kazatelskou činností. Jde o latinské výklady kanonických epištol, žalmů a obšírný výklad Čtyř knih Petra Lombarda aj. Z Husova univerzitního působení se dochovala řada promočních řečí, promluv a tzv. Quodlibet¹¹. Hus často kritizuje církev a papežství a zastává se názorů Jana Viklefa, jehož učení obhajuje. Viklefovy spisy ho přivedly ke studiu a výkladu Písma ve smyslu závaznosti mravních příkazů Bible v běžném životě. Z toho vycházela i jeho kazatelská činnost. Roku 1408 píše spis De arguendo clero (O potřebě kárat kněžstvo). Při svých kázáních se snažil využívat i hudbu a zpěv se snažil zahrnout jako pravidelnou součást bohoslužby. K jeho činnosti patřila i úprava skládání nových duchovních písní.

¹⁰ V té době se úřady zastávaly jen na půl roku.

¹¹ Sborník projevů ze slavnostní disputace na libovolně zvolená témata.

České spisy pocházejí převážně z doby po roce 1411. Roku 1412 vznikly Vyznání víry, Desatera a Otčenáše, dvojí Zrcadlo hříšníka, Provázek třípramenný a ve vyhnanství vzniká dílo O poznání cesty pravé k spasení. Roku 1413 vznikají Knížky o svatokupectví, kde kritizoval katolickou církev pro její hromadění majetku a moci, a Postilla. Roku 1414 vznikají traktáty Jádru učení křesťanského a Knížky proti knězi kuchmistrovi. Téhož roku vzniká latinský spis De six erroribus (O šesti bludech) a De ecclesia (O církvi), kde pojednává o pravé církvi, v jejíž čele stojí Kristus a nikoli papež, kde se žije dle božího zákona a kde jsou vyloučeni všichni, kdo boží zákon přestupují.

Poslední etapa literární činnosti je ovlivněna Husovým odchodem na koncil v Kostnici. Pro své vystoupení si připravil spis Sermo de Pace (Řeč o míru) a spis Sufficiens legis Christi (O postačitelnosti Kristova zákona). Obsáhlá je i Husova korespondence k Kostnici.

Husovi bývá připisováno autorství i několika latinských spisů, např. De orthographia bohemia (O českém pravopise)

4 Symbol

Slovo symbol pochází z řeckého slova symbolon, které značí poznávací znamení a vychází ze slovesa symballo, tedy dohromady házím, spojuji, dohaduji se. Používal se jako poznávací prostředek přátelství nebo uzavřených smluv, kdy každá strana dostala část rozlomeného prstenu, hůlky nebo pečeti a tím se pak prokazovala.

Latina má pro moderní výraz symbol hned několik výrazů, které označují různé druhy symbolů, tak, aby co nejvěrněji odrazily autorovu myšlenku.

Dle Colina Didiera stojí na počátku všech jazyků symbolický jazyk, který nám pomáhá organizovat a třídit svět. Zařazuje sem písmena, matematické znaky, abecedu apod. Jazyk symbolů je dle něj univerzální, neustále sjednocuje myšlenky, nápady, nové koncepty. K tomu je třeba doplnit, že je závislý i na kultuře a tradici, tedy na konvenci. Cassirer dokonce označuje člověka jako animal symbolicum (bytost symbolická) místo animal rationale (bytost rozumová).

„Symbolem může být tedy kterýkoliv smluvený předmět, i takový, který s naznačovanou věcí nemá podle vnějšího vzhledu nic společného. Avšak ten, kdo vybírá symbol, může volit jen takové znamení, které má nějaký duchovní vztah k zobrazovanému předmětu. Předpokladem je, že známe podstatu zobrazované skutečnosti. V symbolu se bude zmíněná skutečnost zrcadlit, ale nikoliv její vnější vzhled, nýbrž její podstata. Symbol se tedy nevztahuje k tělesné podobě, ale k duchovnímu obsahu. Symbol je forma, proto se také může vztahovat pouze na podstatu a ztrácí povahu něčeho náhodného.“¹²

Tím se dostáváme k definici symbolu dle Encyklopedického slovníku češtiny: „Dříve a v běžném jazykovém úzu zpravidla opticky fixovaný znak, u něhož vztah formy a význam nebyl libovolný; např. váhy jako symbol justice apod. Původně „konkrétní“ význam takto chápaného symbolu může nicméně ustoupit do pozadí a symbol může získat všeobecný význam, např. kříž jako symbol křesťanství. V sémiotice druh znaku, který na rozdíl od ikonu a indexu vyznačuje libovolnost, konvenčnost vztahu mezi formou a významem, v jazyce arbitrární vztah označujícího a označovaného. ... Symbol je konvenční a je nezávislý na situaci“¹³

¹² Studený, Jaroslav. 1992 Křesťanské symboly, 1. vyd. Olomouc, str. 9

¹³ Encyklopedický slovník češtiny. 2002. Nakladatelství Lidové noviny, str. 470

„Symbol se projevuje v nejrůznějších sférách, působí na odlišných úrovních a zahrnuje všechny oblasti intelektuálního, společenského, mravního a náboženského života... symbol je vždy mnohotvárný, polyvalentní, dvojsmyslný, náznakový. Není vyjádřen pouze slovem nebo textem, ale též obrazy, předměty, gesty, obřady, vírami, způsoby chování. Je všudypřítomný, neurčitý, nepostižitelný, a proto je jeho studium vždy velmi nesnadné.“¹⁴

Středověký člověk se koukal na symboly v textu, ale i v malbách trochu odlišně. Příkladem je opačné vnímání teplých a studených barev. Například modrá barva, kterou v dnešní době vnímáme jako studenou barvu, byla ve středověku vnímána jako teplá. Modrá je totiž barvou vzduchu a ten je teplý a suchý.

„Symboly tedy nejsou pevné a precizní ustálené podoby, ale mění se a jejich obsah je v úzkém vztahu s okolnostmi, za nichž vznikl nebo byl používán. Někdy se nám tedy zdá, že si symbol protiřečí, že dokonce vyjadřuje protikladné skutečnosti nebo pravdy. Existují symboly s několikerým obsahem; týž obraz může jednou znamenat život a jindy smrt, jednou dobro, jindy zlo.“¹⁵ Dobrým příkladem je vnímání rohů. Postavy s rohy byly vnímány znepokojivě, ba dokonce ďábelsky – všechny takové postavy v sobě měly cosi zvířecího a nepatřičného. Výjimku tvoří Mojžíš, kterému ikonografie na základě špatného hebrejského překladu a nepochopení přiřadila rohy. A vzhledem k tomu, že není možné vnímat Mojžíše s rohy negativním způsobem, se Mojžíš mezi rohatými bytostmi vydělil a byl oslavován pro samotné rohy. Naopak vnímání ďábla, kterého tohoto znaku zbavili, je vnímáno ještě hrůzostrašněji.

Symbolická mluva Nového zákona byla přivedena do veliké šíře. Někteří autoři se domnívají, že prasymbolem je slovo, „které se stalo tělem, „obraz Boží“ a „prvorozený všeho stvoření“ (Ko 1,15). Kristus má podíl na čase a prostoru, a současně na věčnosti a nekonečnosti. V Kristu splývají v jedno všechny póly bytí, on je začátek i konec a nadčasový střed. Jak případně říká benediktinka Fotina Rechová, Kristus je vzorem, předlohou kosmu. Totéž má na mysli Wucherer-Hildenfeld, když označuje Ježíše Krista za „absolutní symbol Boha ve světě“ a s poukazem na výroky Druhého vatikánského koncilu rozpoznává v církvi „symbol Krista ve světě“. Všechny obrazy jsou jen symboly tohoto prasymbolu, tak je třeba rozumět

¹⁴ LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. Encyklopedie středověku. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002, 935 s. ISBN 80-702-1545-3, str. 777

¹⁵ STUDENÝ, Jaroslav. 1992. Křesťanské symboly, 1. vyd. Olomouc: B.n, str. 11

Ježíšovým výrokům o sobě samém: že on je ten chléb života, světlo světa, dveře a cesta, dobrý pastýř a pravý réвовý kmen.“¹⁶

„Symbol má své opodstatnění, ale i svou sílu právě v tom, že poukazuje na něco jiného. Nepochopení této skutečnosti vedlo v minulosti ke tvoření legend. Některý světec byl zobrazován se zvířecím nebo jiným symbolem. Pozdější doba neznala smysl symbolu, a proto se vymýšlely epizody v životě světců, aby se přítomnost atributu zdůvodnila. Tím se ovšem nesprávně snižovalo to, co dosud bylo symbolickým znázorněním, na pouhý obraz.“¹⁷

„Velmi bohaté rozvinutí symboliky v dílech takových teologů jako byli Běda Ctihodný, Honorius Autunský a Durandus, dalo velmi silné podněty pro křesťanskou ikonografii, i když na druhé straně vyvolávalo nebezpečí, že prostí lidé nebudou vlastním symbolům příliš rozumět. Dnes se dokonce ani nelze ubránit dojmu, že mnohá typologická propojení vznikla spíše z komplikované teologické spekulace než z původního úmyslu biblických autorů.“¹⁸

Symbol nebývá zpravidla jednoznačný, v jednom symbolu se může vyskytovat více významů, některé z nich jsou dokonce protikladné. Vše záleží na tom, v jakém kontextu byl symbol užit. Vzhledem k šíři, s jakou vnímali symbol ve středověku, není možné najít a interpretovat všechny symboly v textu.

Z výše uvedených vlastností symbolů je patrné, že samotný pojem symbol má nesmírnou šíři v tom, co za symbol lze považovat. Nelze opomenout hledisko čtenáře nebo posluchače, kterému byl text určen. V tomto smyslu je důležitá křesťanská symbolika, která odkazuje na všeobecné veřejnosti známý text Starého a Nového zákona. Já se snažím vnímat symboly podobným způsobem, jak je mohl vnímat soudobý čtenář. Tudíž nepovažuji Krista za symbol kosmu vzhledem k tomu, že je to výsledkem složité teologické disputace a odtržené od chápání laického čtenáře. Na rozdíl od toho jako symbol vnímám čísla, barvy, zvířata, postavy aj. jako symboly, které byly zcela srozumitelné a jasně odkazovaly na biblické texty.

¹⁶ LURKER, Manfred. Slovník biblických obrazů a symbolů. Vyd. 1. Překlad Růžena Dostálová. Praha: Vyšehrad, 1999, 365 s. ISBN 80-702-1254-3, str. 17

¹⁷ STUDENÝ, Jaroslav. 1992. Křesťanské symboly, 1. vyd. Olomouc: B.n, str. 10

¹⁸ LURKER, Manfred. Slovník biblických obrazů a symbolů. Vyd. 1. Překlad Růžena Dostálová. Praha: Vyšehrad, 1999, 365 s. ISBN 80-702-1254-3, str. 17-8

5 O poznání cesty pravé k spasení neboli Dcerka

Dílo O poznání cesty pravé ke spasení bylo později nazváno jen zkráceně Dcerka. Mistr Jan Hus napsal toto dílo roku 1412 ve vyhnanství na Kozím Hrádku. Jde o nábožensko výchovný traktát¹⁹, který podává etický návod dívkám, jak mají žít a milovat Boha. V každé kapitole je zdůvodnění předkládaných pravidel. V širším pojetí se to však vztahuje na veškerý lid, neboť panenství a panictví bylo ve středověku vnímáno jako nejvyšší stupeň křesťanské dokonalosti. Středověký křesťan měl zkreslené vnímání ženy, staví se k nim velice negativně jako k nástroji ďáblu. Hus se v pohledu na ženy snaží o lásku a slitování. Pýchu, smrtelný hřích, u něj značí módní šat, líčení, úpravy vlasů, ba dokonce i tanec. Dcerka tím odráží dobovou asketičnost.

Jde celkem o deset kapitol, z nichž každá má refrénovitý začátek, který nápadně připomíná Žalm 45-11: "Slyš dcero, pohleď, nakloň své ucho, zapomeň na svůj lid, na otcův dům, neboť král zatouží po tvé kráse; je to tvůj pán a jemu se klaněj."²⁰ Jde o oslovení nevěsty, která je vedena k ženichu – v křesťanském předobrazu značí církev ve smyslu biblického obrazu dívku, která se zřídá světa, věnujíc se nebeskému snoubenci. První kapitola nabádá k sebepoznání a tím i lepšího poznání stvořitele, protože ten nesídlí ve věcech kolem, ale v člověku. Druhá kapitola pojednává o svědomí, které by mělo být ve shodě se psaným zákonem. Třetí kapitola je věnovaná poznání bídy, která dopomůže člověku ke spáse duše po smrti. Tato středověká úvaha překvapí realistickým pohledem na slabosti a stárnutí. Čtvrtá kapitola pomáhá dcerkám radami, jak se má bojovat s pokušením. Zde se definuje hřích jako svobodná vůle, která musí být kontrolována sebeovládáním. Pátá kapitola se věnuje pokání a mravnímu zušlechťování. Šestá kapitola se zabývá pokáním, vyznáním hříchů, tělesné a duševní práci pro blaho bližních. Sedmá kapitola nabádá k důstojnosti duše. Osmá kapitola pokračuje líčením božího soudu a navazuje na ní devátá kapitola s popisem věčné blaženosti. Desátá kapitola rozebírá věčnou lásku – odměnu zbožných žen. Ze všech starostí, bídy, hříchu se člověk dostane jen cestou kající oddanosti Ježíši Kristu – cestou víry, naděje a lásky.

Dílo bylo zřejmě primárně určeno skupině žen kolem Betlémské kaple. Tuto skupinu žen kolem sebe začala seskupovat Anežka ze Štítného.

¹⁹ Traktát je v obvyklém vymezení typicky středověký žánr podávající odborný výklad konkrétního problému z celého okruhu tehdejší učenosti; v užším významu náboženské pojednání; v obecném pojetí učený spis. (Encyklopedie literárních druhů a žánrů)

²⁰ Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona, Podle ekumenického vydání z r. 1985, Biblická společnost 1990, Žalm 45.11

Co se týče Husovy inspirace, tak se v díle dají nalézt odkazy na Jana Viklefa (obzvláště 4. kapitola) a Anselma z Canterbury (10. kapitola věnovaná ontologickému důkazu Boží existence). V semináři Amadea Molnára se podařilo zjistit, že předlohou dcerky je latinský spisek neznámého autora s názvem: *Meditationes piissime de cognitione humanae conditiois*.²¹ Autorství bývá přisuzováno Bernardovi z Clairvaux. Patrné je to už v první kapitole, kde je psáno, že duše má tři části: rozum, vůle a paměť.

5.1 Prameny a sekundární literatura

Dochovalo se šest rukopisů a z toho dva neúplné:

- rukopis Národního muzea v Praze IV C 18 (tzv. Hořčičkův sborník), napsaný r. 1414 Zikmundem z Domažlic, fol. 213a – 227a;
- rukopis bývalé knížecí dietrichsteinské knihovny v Mikulově II 159 (dnes v Universitní knihovně v Brně, Mk) – 2. polovina 15. stol., fol. 155a – 169a;
- v rukopise knihovny Národního muzea v Praze IV B 15 (z doby kolem r. 1526), fol. 280b – 297a – začleněno do traktátu nazvaného O čistotě panenské;
- v rukopise knihovny Národního muzea v Praze IV E 29, fol. 206b – 223a (15. století);
- neúplný text: rukopis knihovny metropolitní kapituly pražské (správa Pražského hradu) D8, (poč. 16. století – pořízen opis předlohy z r. 1478 na fol. 424b – 432a;
- neúplný text: rukopis knihovny Národního muzea v Praze IV H 32 (z 15. století), fol. 155a – 158b
- nezvěstný rukopis knihovny pražského arcibiskupství C 32, fol. 110a – 148b.

V tištěné podobě vydal nejprve Dcerku roku 1825 Václav Hanka. Dílo však bylo zkráceno kvůli cenzuře. Znovu byla Dcerka vydána v Praze roku 1868 Karlem Jaromírem Erbenem v díle *Sebrané spisy české III. Ze Sebraných spisů českých III.* vychází *Duch Jana Husi* zjevný v jeho spisech z roku 1870. Roku 1903 vychází Dcerka v novočeské úpravě Františka Žilky v díle *Vybraní spisy Mistra Jana Husi* a 1904 vychází novočeská úprava Václava Flajšhanse v *Sebraných spisech českých V*. Roku 1927 vydává Anna Císařová-Kolářová *Mistr Jan Hus: O poznání cesty pravé k spasení čili Dcerka*. Její vydání je doplněno v 10. kapitole o 3. sloku písně *Navštiv nás, Kriste žádúcí*. Kritickou edici *Husovy Dcerky* vydává roku 1985 Jiří Daňhelka v řadě *Magistri Iohannis Hus Opera Omnia - Drobné spisy české IV*.

²¹ Amadeo Molnár: K pramenům Husovy Dcerky, *Listy filologické*, 102 r. 1979, str. 224 - 230

5.2 Rozbory Dcerky

V Hankově vydání jsou některé hlásky graficky znázorněny následujícím způsobem:

Hlásk	V textu
Í	J
U	V
Ě	IE
J	G
V	W

Hláskové změny jsou u edic obdobné, vyjma novočeská vydání Františka Žilky a Václava Flajšhanse. Co se týče morfologie, syntaxe a stylistiky, jsou díla stejná.

Text je transkribován. Vidíme, že v době psaní tohoto textu nebyla dokončena ztráta jotace (sě, cesta, duš, třetie), ale proběhla zatím delabializace předního u > i (břich, duši) a je zde vidět i již vzniklé ř. Zároveň nedošlo vydělení labializace u tvrdých souhlásek před ó (např. böh > buoh). V textu vidíme, že neproběhla diftongizace ó > uo a ani monoftongizace uo > ů (vólí, böh, dostoienstvie). Nebyla ani provedena diftongizace monoftongu ú > ou (budúcie súd, věčnú, vědúc).

Neproběhlo ani úžení ie > í (slyšiec, hľadie, tiem, vice). A v textu můžeme vidět i neproběhlou změnu tautosylabického aj > ej (najviece, najprvé).

V tomto období stále převládá kmenová deklinace. Pro vyjádření množství se používá jednotné, množné číslo, ale i duál (blikáta i tečeta oči). v textu je poměrně často užito přechodníků přítomných (nezhynúc, jsúc, rozumějíc) a minulých (dopustivše sě). Infinitiv končí na – ti (uroditi).

Delší souvětí obsahují vsuvky. Hus se mnohdy snaží o kontakt s posluchačem přímým oslovením: *"slyš dcerko"*. Hus užívá často synonymní nebo antonymní paralelní dvojce (*vždy se člověk mění, i v zčestí i v nezčestí*). Synonyma často vytváří řetězce se členy vzájemně svázanými (*aby slyšiec rozumněla rozumějíc toho, co bude psáno, pilna byl, a jsúc pilna, aby naplnila, naplniec odplatu věčnú vzala*).

V textu jsou veršovaná místa a rytmiizovaná kóla: *„Co prospěje krás, urozenie, co bohatstvie i umenie? Co dlúhá zde rozkoš i smilněnie?“* ; *„Psota po psotě leze, duše sě do pekla veze.“*

5.2.1 Rozbor symbolů

5.2.1.1 Symbolika těla a jeho částí

5.2.1.1.1 Duše

V naší kultuře stavíme s oblibou do protikladu prvek duchovní a tělesný. Je to dědictví některých řeckých myšlenkových proudů, poznamenaných dualismem, který dokonce považuje tělo za vězení nebo vyhnanství duše.

Naproti tomu Bible vidí člověk jako organickou jednotu. Slovo *nefeš*, které obvykle překládáme jako „duše“, znamenalo původně „hrdlo“, z něhož vychází „dech života“, „živé bytí“ (Gn 2,7), „nitro“ (Ž 103,1). Někdy toto slovo prostě zastupuje osobní zájmeno (sebe, sám). Jde skutečně o osobu v celé její tělesné i duševní jednotě. Člověk je *nefeš*, ale stejně dobře lze říci, že je *basar* („tělo“ ve smyslu „tělesná schránka“), má-li zdůraznit jeho křehkost. (Slovník biblické kultury, str. 52)

Hus chápe tělo a duši dualistickým způsobem. Tělo je vnímáno jako zátěž duše, jako prostor pro hříchy. Tělo je bráno jako možné pole působnosti ďábla právě kvůli slabostem těla. Duše je brána jako chrám boží, nástroj spásy skrze pokání. Tělo je zde jako cosi smrtelného, konečného, co obklopuje nesmrtelnou duši, která má být po smrti těla spasena.

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu se slovo duše nachází ve třiceti dvou případech. Jde o tvary ja-kmenu vzor duše. Tvar „**dušě**“ v nominativu singuláru se vyskytuje nejčastěji - celkem v jedenácti případech (29, 37, 112, 296, 549, 649, 683, 685, 686, 695, 700). Tvar „**duše**“ v genitivu singuláru se nachází ve dvanácti případech (261; 296-2x, 297, 304; 550; 681-2x; 702; 720; 724; 940). Tvar „**duši**“ v dativu singuláru se vyskytuje dvakrát (122; 824). V akuzativu singuláru ve tvaru „**duši**“ se nachází v sedmi případech (28; 478; 521; 524; 527; 749; 902). V jednom případě se v textu vyskytuje akuzativ plurálu ve tvaru „čaká bůh otec **duše** jako dcerky milé“ (832). A ve třech případech je „v **duši**“ použito v lokálu singuláru (120; 194; 218). Na tomto příkladu je vidět, že úplně neproběhla ztráta jotace (dušě).

5.2.1.1.2 Tělo

Tělesnost je podstatou stvořených bytostí, všeho živoucího, celého lidstva zvláště v protikladu k Bohu a na rozdíl od něho a jeho ducha. Znakem tělesnosti je pomíjivost, ale také nesvatost a hříšnost. ... Ve SZ se neobjevuje původní řecký dualismus, který staví proti sobě tělo a ducha. Hebrejci chápou tělo odděleně od duše, ale chápou člověka jako celek. Tělo není vězením duše, duše je součástí krve, kostí, srdce apod. ... V NZ se míní vnější lidská (nebo zvířecí) podoba, a to, co na druhých lidech i na sobě vnímáme smysly. Na rozdíl od vědomí, které má povahu vnitřní a není přímo přístupné smyslovému vnímání. Tělo je lidský „jev“ člověk je součástí přírodního světa. ... Kniha Moudrosti a apoštol Pavel pod vlivem řeckých filosofů chápou tělo jako vězení duše; odtud jejich pochybnosti o těle, které podléhá vášním a slouží hříchu. (Slovník biblické kultury, str.228)

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu vyjadřuje symbol tělo substantivum tělo (neutrum). Původně se toto substantivum skloňovalo podle s-kmenové deklinace, postupně ale přešlo k o-kmenům (vzor město). Celkem se nachází třicetkrát. Jde o tvary nominativu singuláru "**tělo**" (28; 29; 229; 296; 522; 524; 527; 560; 575; 792), genitivu singuláru "**těla**" (197; 296; 527; 626; 574; 526; 793; 842), dativu singuláru "**tělu**" (824; 854), akuzativu singuláru "**tělo**" (28; 514; 704; 793; 902; 948), lokálu singuláru "**v těle**" (194; 217; 722) a instrumentálu singuláru "**s tělem**" (261).

Protože nominativ singuláru s-kmenů končil na -o jako u o-kmenů, ustoupila původní deklinace velmi rychle, takže do staré češtiny se z původních tvarů zachovaly nepatrné zbytky: pouze nominativy a akuzativy singuláru (slovo, kolo...) ²² a některé plurálové tvary.

5.2.1.1.3 Srdce

Střed bytí jak tělesného, tak duchovního; boží přítomnost ve středu. Srdce představuje „ústřední“ moudrost citění oproti moudrosti rozumu, která sídlí v hlavě; obojí je inteligencí, ale srdce znamená také soucit; porozumění; „skryté místo“; lásku; dobročinnost; obsahuje životodárnou tekutinu. (Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů, str. 175)

Duchovní a duševní život je v Novém zákoně označován symbolem srdce. Protože srdce je výchozím bodem veškerého lidského citění, myšlení a jednání, chce bůh vepsat své zákony do srdcí lidí... Boha máme milovat „celým srdcem“. Apoštol Pavel mluvil o „lásce

²² LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. Historická mluvnice češtiny, Praha: SPN, str. 170

z čistého srdce“. Proto se stalo srdce všeobecně symbolem lásky. Křesťané viděli vždy v lidském srdci sídlo všech citových a volných projevů. (Křesťanské symboly, str.282)

Hus chápe srdce jako středisko citů, dalo by se skoro říct jako místo, kde sídlí duše. „*Patři, aby nic zlého s přivolením v srdce nevpustila s libostí...*“ (str. 106, ř. 35).

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol srdce je vyjádřen substantivem srdce (neutrum). Toto substantivum se skloňovalo dle jo-kmenové deklinace. V textu se vyskytuje celkem desetkrát: v nominativu singuláru "**srdce**" (213; 216; 227; 850), v genitivu singuláru "**srdce**" (310), akuzativu singuláru "**srdce**"(93; 624; 760; 865) a lokálu instrumentálu "**v srdci**" (886).

5.2.1.1.4 Ucho

V řeči symbolů vyjadřuje ucho duchovní připravenost, jež je hotova se otevřít, naslouchat a uposlechnout. (...) Ježíš učil v podobenstvích a obrazech a uváděl je často slovy: „Kdo má uši k slyšení, slyš!“ Kdo v Ježíše důvěřuje, uslyší jeho hlas. Pouze ten, kdo je tvrdošíjný a má „pohanské (neobřezané) srdce a uši“, nepřestává odporovat Duchu svatému. (Lurker: Slovník biblických obrazů a symbolů, str. 285)

Hus začíná každou kapitolu nabádáním dcerky, aby poslouchala: „Slyš dcerko! A viz a přichyl ucho své..." V chápání tohoto symbolu ji tedy nabádá k duchovní připravenosti, k boji proti hříchu. Vzhledem, že se tento apel prolíná celým textem, získává tím na důležitosti.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol ucho je vyjádřeno v textu substantivem ucho (neutrum). Toto substantivum se skloňovalo dle o-kmenové deklinace. Původně patřilo stejně jako tělo (viz výše) k s-kmenům. V textu je zastoupeno ve dvaceti jedna případech: nejvíce je zastoupeno v akuzativu singuláru " a viz a přichyl **ucho** své" (3; 19; 28; 116; 192; 520; 587, 680; 754; 867; 943; 588; 702; 709; 754; 870), nominativu singuláru "**ucho**" (537; 760; 865), nominativu plurálu "**uši**" (216) a akuzativu plurálu "**uši**" (119).

Substantiva *oko*, *ucho* mají ve staré češtině nepůvodní duálové formy: nominativ akuzativu *oči*, *uši*, genitiv lokálu *očí*, *uší*, dativ instrumentálu *očima*, *ušima* (s ženskou shodou).²³

5.2.1.1.5 Panenství

Symbol čistoty, někdy také symbol neuskutečněných možností. Křesťanští mystikové přirovnávali k panně lidskou duši, která se obrátila k Bohu, je ochotna jej přijmout a jeho vůli se podřídí. (Studený, str. 219)

Hus vnímá panenství a panictví jako symbol tělesné a tedy i mravní čistoty. Je to neposkvrněné, hříchem nezátížené bytí. Staví ho jako nejvyšší stupeň oddanosti, panenství na stejné úrovni, ne-li výše než manželství. (*... ráčiv sě z čisté panny uroditi a panicem čistým býti, aby nám i panicstva i panenstvie potvrdil a nad jiné stavy zvelebil a povýšil.*“ 6-8) Panenství tu vyjadřuje i jako manželský svazek s bohem, respektive s Ježíšem Kristem.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Tato skutečnost je zde vyjádřena několika substantivy: panenství (neutrum), panictví (neutrum) a panna (femina), panic (maskulinum).

Panenství je vyjádřeno akuzativu sg. „**panenstvie**“ (7; 8). Je vidět, že neproběhla úplně monoftongizace diftonu *ie* > *í*. Panictví je vyjádřeno v akuzativu „**panicstva**“ (8). Panna je užita ve tvaru genitivu singuláru „z čisté **panny**“ (7), nominativu plurálu „**čisté panny**“ (247). Panic je užit ve tvaru instrumentálu singuláru „**panicem čistým býti**“ (8), nominativ sg. „**čistí panici**“ (247).

5.2.1.2 Symbolika postav

5.2.1.2.1 Dcera

Zde je vnímána jako dcera Husa, který jí jako duchovní otec dává ponaučení. Deminutivum "dcerka" nám zde naznačuje, že mezi danými adresátkami tohoto traktátu byly osoby, na nichž Husovi velmi záleželo. Proto tak důvěrné oslovení. Dcerka je tedy symbolem pro duchovní dceru, pro blízkou osobu.

²³ LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. Historická mluvnice češtiny, Praha: SPN, str. 170

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol dcera je v textu vyjádřen deminutivem feminina dcerka. Původně se skloňovala dle r-kmenů. Připojování a-kmenových koncovek k pův. tvaru genitivu plurálu mater bylo východiskem k dnešní deklinaci jména dcera: tyto a-kmenové novotvary pronikly i do singuláru, a tak vznikly novočeské tvary. Pozůstatkem starého skloňování je jen výjimečný dativ a lokál singuláru *dceři*.²⁴

V textu se nachází ve vokativu singuláru „Slyš, **dcerko**“ (2; 10; 27; 116; 133; 192, 278; 520; 587; 680; 715; 724; 725; 753; 862; 867; 943) na začátku každé kapitoly. V nominativu plurálu je zde „duše jako **dcerky** milé“ (832) a „**dcerky**“ (291). Opět ve smyslu spojení duchovního otce a dcery.

5.2.1.2.2 Anděl

Slovo anděl, v řecké podobě angelos, označovalo posla předávajícího zprávu (překlad hebrejského mal'ák). V Bibli jsou andělé posly ve službě Bohu. SZ. Andělé tvoří kolem Boha "nebeský zástup" (1 Kr 22,19), tzv. kůry. Jsou nazýváni Božími syny (Ž 29,1) a svatými (Jb 5,1) (...)

NZ. K již známým označením připojuje Pavel ještě archanděla. (1Te 4,16). Andělé jsou úzce spjatí s pozemským životem Krista, jeho inkarnací (vtělením L 1,26), narozením (L 2,9-13), pokušením na poušti (Mk 1,3), zápasem v Gatsemene (L 22,43) a nanebevstoupení (Sk 1,10). Zajišťují ochranu lidí (Mt 18, 10, Sk 12,7), tlumočí Bohu jejich modlitby a odnášejí duše spravedlivých do ráje. (L 16,22) Míkael (Michael), "kdo je jako Bůh", bděl nad náboženstvím Izraele a staral se i o rodící se církev. Když Kristus mluví o osudu vzkříšených, říká, že vyvolení budou jako Boží andělé - ti se nežení a nev dávají a nemohou zemřít, "neboť jsou rovni andělům" (L 20, 36). Na základě Písma sv. a tradice se rozeznávají tři hierarchie a devět kůrů (sborů) andělských. (Slovník biblické kultury, str. 25)

Hus chápe anděla jako symbol božího posla a zároveň jako symbol vyšší, dokonalé bytosti, která slouží bohu. V textu je anděl vnímán jako boží pomocník, prostředník mezi bohem a lidmi.

²⁴ LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. Historická mluvnice češtiny, Praha: SPN, str. 171

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu je symbol anděl užít několikrát, vždy jde o o-kmenovou deklinaci maskulin – v akuzativu plurálu „stvořil jest **angely**“ (72) a „přesáhlo jest **angely** svaté“ (816); v lokálu plurálu „v **angelech**“ (73), nominativ sg. „**angel** svatý“ (85), dativ plurálu „**angelóm**“ (118; 742; 747), nominativ plurálu „**angelé**“ (262; 418; 769), instrumentál singuláru „**jsa anelem**“ (372; 436).

5.2.1.2.3 Dábel

Řecké slovo diabolos, ze kterého vyšel náš d'ábel, znamená doslova „ten, který hraje na obou stranách a současně znesvaňuje, rozděluje a rozkmotřuje“. Toto slovo použili řeční překladaelé bible, aby přeložili hebrejské satán, žalobce. Jedna z rolí zla je totiž v židovské tradici žalovat spravedlivé před božím soudem. Pro Řeky byl diabolos žalobce a pomlouvačem, zkrátka dost málo sympatickou postavou. ... Démon přesto v sobě nemá nic zlého, negativního nebo neblahého, alespoň pokud věříme v jeho původní význam. Až od začátku čtrnáctého století dostal daemon neboli démon význam pekelného ducha, zlého anděla, padlého anděla nebo d'ábla. Předtím býval řecký daimón boží a blahodárnou mocí, která dávala a dělila se. (Colin, str. 110)

V NZ se stává zosobněním zla, pokušitelem, vůdcem démonů. Od 11. století zaujímá d'ábel v náboženském způsobu myšlení stále významnější místo a mnohé znepokojující jevy se připisují posedlosti d'ablem. Přestože církev připomíná, že d'ábel je podřízen Bohu, manichejská tendence klást Boha a d'ábla navzájem proti sobě jako dvě rovnocenné mocnosti zůstává více méně zřejmá. (Slovník biblické kultury, str. 53)

Hus chápe d'ábla jako velice negativní postavu padlého anděla, který svádí člověka k hříchu a používá k tomu lež. Je tedy symbolem zla, pokušení, všech špatností a věčného ztracení. „*Dáble! vieme, že jsi lhář a svú lží mnohé si zklamal,, protož lžeš, bych já byl předěděn k ztracení...*“ (427)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Pro symbol d'ábla je v textu užito dvou substantiv. První z nich je d'ábel, druhé je čert. V textu je použito slovo d'ábel celkem šedesáttřikrát. Skloňováním patřil k o-kmenům. V nominativu singuláru "**d'ábel**" se vyskytuje celkem dvacetkrát (181; 281, 283, 286, 293, 297,

299; 313, 327, 333, 337; 363, 394, 400, 404; 432, 522, 527; 543, 573). V nominativu plurálu se nachází ve dvou případech, v nichž má pokaždé jinou koncovku: "**d'áblé**" (769) a "**d'áblové**" (740). Je to způsobeno pronikáním životnosti, kdy životná maskulina přijala u-kmenové zakončení -ové. V genitivu singuláru se nachází ve tvaru "**d'ábla**" (405, 419; 526; 842) a ve tvaru dativu singuláru "**d'áblu**" (326; 408, 410, 422; 747), pak se nachází v dativu plurálu "**d'áblóm**" (743). Velice často je zde užít vokativ singuláru "**d'áble**" (427, 435, 437, 448, 458, 460 a 461; 469, 470, 472, 475, 476, 480, 483, 485, 486, 490, 494, 498, 503, 504, 512, 513, 516). Dále se zde vyskytuje instrumentál singuláru "**s d'áblem**" (574). Substantivum čert je opět o-kmenová deklinace a v textu se nachází třikrát. Z toho dvakrát v nominativu singuláru "**čert**" (183; 336) a ve vokativu singuláru "**čerte**" (336). Hláskově je zde patrné, že neproběhla diftongizace monoftongu ó>uo (d'áblóm).

5.2.1.2.4 Šalomoun

Syn Davida a Bat-šeby, poslední král jednotného izraelského království (970-931). Dostal se k moci po spiknutí, které zorganizovala jeho matka a prorok Nátan proti jeho staršímu bratru Adonijášovi. Za jeho vlády Izrael dosáhl vrcholu svého rozkvětu. Šalomoun byl obratným obchodníkem, obezřetným politikem, oženil se s dcerou faraona a získal tak přízeň egyptského lidu. Rozdělil zemi na 12 provincií, které odváděly daň do státní pokladny, neboť stavby, jež v Jeruzalémě dal vybudovat, byly velmi nákladné.

Velkolepý chrám, vybudovaný jeho péčí, se stal nejvyšším kultovním místem celého národa. Dal také postavit nádherný palác, opevnit města, udržoval mohutnou armádu s 1400 vozy; ale tato okázalá nádhera a sláva byly jen pomíjivými atributy izraelského království. Po jeho smrti se země rozpadla na dvě části.

Šalomoun se proslavil svou láskou k bohatství a rozkoším (Královská kniha mu přisuzuje 700 manželek a 300 souložnic), ale rovněž svou moudrostí. ... (Slovník biblické kultury, str. 223)

Hus chápe Šalomouna jako poučeného hříšníka. Proto se na něj odvolává s tím, že mu právě Šalomoun může dát za pravdu, že světské radosti pozemského světa, jako jsou tělesné radosti, se nevyrovnají nebeským radostem.

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu se symbol Šalomouna vyskytuje celkem čtyřikrát. Jde o maskulinum o-kmenové deklinace v tvaru nominativu singuláru "**Šalomún**" (236; 507; 511) a genitivu singuláru "**Šalomúna**" (509). Na tomto substantivu je vidět, že neproběhla diftongizace ú > ou.

5.2.1.2.5 Eva

„Ve třech monoteistických náboženstvích pramáti lidského pokolení stvořená bohem 6. dne stvoření z Adamova žebra jako rovnocenná muži. V křesťanském chápání matka všeho lidského života, přičemž aspekt rození je ústřední... (U. Berker, str. 65)

Eva, jméno (hebr. Chalva), které první žena dostala po prvotním hříchu spolu s prvním mužem Adamem, znamená ta, která daruje život... Ex 2,18nn. Eva je ta, která byla vzata z muže, je jeho protějšek a jemu rovná pomocnice. Kvůli ní Adam zhřeší. Podle rabínské tradice ztrácí Eva v důsledku hříchu svou neposkvrněnost. (Lurker: Slovník symbolů, str. 124)

Adam a Eva jsou znázorňováni především při pokušení a pádu v ráji, neboť právě prvotní hřích tvoří počátek vykupitelského díla Božího. (Studený, str. 26) Eva je v textu symbolem prvotního hříchu, ke kterému byla svedena ďáblem, je zde znázorněna jako svedená žena: „*A tak nalez **Evu** samu i zklamal ji, i pána Ježíše také v samotě pokúšěl.*“ (str. 115, ř. 28-29)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol Eva je vyjádřen substantivem s a-kmenovou deklinací "Eva" v tvaru genitivu singuláru "**Evu**" (287), v lokálu singuláru "**o Evě**" (347) a akuzativu singuláru "**Evu**" (416). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.2.6 Job

Zbožný a spravedlivý člověk, který žil v hojnosti a štěstí. Bůh tedy dovolil satanovi, aby Jobovu věrnost vyzkoušel. Proto Jób přišel o všechny své děti i stáda a sám byl stížen malomocenstvím. Své utrpení snášel trpělivě, aniž by ztratil víru, ve smyslu: „Bůh dal, Bůh

vzal, budiž jeho jméno pochváleno“. Ačkoli na něj přátelé naléhali, aby se kál, hlasitě proklamoval svoji nevinu, podle tradiční víry bylo totiž neštěstí potrestáním za hříchy. Bůh nakonec zasáhne a zahrne ho dobrodiním.

Jób je obrazem nevinného, který čelí temným silám, a jeho příběh vyvrací obecná tvrzení o neštěstí jako odplatě za hříchy. V tom také spočívá novost a jedinečnost knihy Jób, která znamená zlom v židovských názorech na neštěstí. Je přechodem od zjednodušující teorie (dobří jsou odměněni, špatní potrestáni) k hluboké reflexi nad záhadou neštěstí překračujícího možnosti lidského chápání. Toto vyprávění nepatří mezi knihy historické (Jób neexistoval); odhaluje zjednodušující pohled na nespravedlnost života a odmítá omezování Boha na pouhého trestajícího soudce. Kniha Jób je jednou z nejstarších biblických knih. (Slovník biblické kultury, str. 98)

Hus použil v tomto textu Joba jako symbol člověka, kterého pokoušel ďábel. Z bible je patrné, že je symbolem zkoušeného člověka, který ve své víře obstál na rozdíl od Evy, která podlehla a ochutnala ovoce ze stromu poznání.

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu je toto biblické jméno použito jen jednou. Zdá se, že je v nesklonné formě. „*A týž jest dôvod o Evě, prvé ženě, a o svatém Job, a o jiných, jichž jest (ďábel) rozličně pokúšěl, a hlédá pokúšením, a kdež by mohl najviace uškoditi.*“ (348) Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.2.7 Kain

Starší syn Adama a Evy. Jeho hebrejské jméno Kajin znamená v některých semitských jazycích „kovář“, „kopí“, ale i „zpívat“, „žalozpěv“. Ale Genesis vztahuje toto jméno ke slovesu *qanah*, „získat“. Eva porodila Kaina a řekla „Získala jsem muže, a tím Hospodina (Gn 4,1).

Zemědělec Kain přinesl jednou Bohu obětní dar ze své úrody. Ale Bůh přijal oběžní dary jeho mladšího bratra Ábela, pastýře ovcí. Kain ze žárlivosti Ábela zabil a stal se tak prvním vrahem v dějinách lidstva. Boží trest mu uložil, že bude na zemi psancem a štvancem, ale Bůh současně chrání jeho život. Podle vyprávění Bible se po narození syna Enocha stal Kain stavitelem měst (Gn 4,1). (Slovník biblické kultury, str. 106)

Kain je symbol zatracení kvůli vraždě bratra.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Kain je v textu užít dvakrát a to v nominativ singularu: „...a **Kain** a Saul vedlé písma sú zatraceni...” (374) a „**Kain** a Saul jsú zatraceni jako die písma“ (451). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.2.8 Kananejská žena

Nežidovská žena, pohanka z Foinikie, která prosí Ježíše o uzdravení své nemocné dcery a neodradí jí ani jeho zjevná příkroty. Mistři se její víra líbí a dceru uzdravuje. (Slovník biblické kultury, str. 109)

Zde je symbolem víry v Ježíše Krista, v jeho moc a dar uzdravovat jiné, a hlavně jako symbol pokání, které může zachránit hřešící duši.

Verbální vyjádření symbolu v textu

V text je tento symbol užít jen jednou adjektivem: „...na pohanku **Kanannejskú** pilnú vzezřelo jest...” (652). Opět je vidět, že neproběhla diftongizace ú > ou.

5.2.1.3 Symbolika čísel

5.2.1.3.1 Deset

Desítka je tzv. „kulaté“ číslo, představuje tedy uzavřený celek; to lze rozumně odvodit ze skutečnosti, že na lidských rukou, prvním počítadle vůbec je deset prstů. (...) Pro pythagorejce byla desítka součtem prvních čtyř čísel ($1+2+3+4 = 10$), která společně představují dokonalost. Židovská kabala počítá s deseti sefirot, jimiž vyjadřuje Boží nekonečnost. (...) Církevní otcové považují desítku za číslo křesťanské dokonalosti. Podle Origena se od ní odvozuje původ a smysl všech ostatních čísel. Také Augustin tvrdí: „Číslo deset označuje dokonalou moudrost.“ Trojka vztažená na Boha a sedmička vztažená na člověka se spojují v desítku – vzpomeňme také na odpovídající členění Desatera. (Lurker: Slovník biblických obrazů a symbolů, str. 48).

V Dcerce je číslovka deset jako symbol užita jen jednou jako číslovka řadová. Jde o deset kapitol, které dílo obsahuje. („Kapitula **desátá**“) Vzhledem k počtu deset je jasné, že

tím Hus chtěl dokonale obsáhnout téma, chtěl mít uzavřený celek. Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.3.2 Pět

Symbolika čísla 5 hraje určitou úlohu ve Starém zákoně, v Kristových pašijích, v životě křesťanů i v tělesném, smyslovém bytí člověka. Pět je knih Mojžíšových, které tvořily židovský Zákon. Na vyobrazeních bolestného Krista se objevuje 5 ran, podobně je na tom se stigmaty Františka z Assisi. Číslo 5 lze rozložit na 3+2, což podle Honoria z Autun poukazuje na víru v boží Trojici a na příkaz lásky k Bohu (číslo 3) a k člověku (číslo 2). V pozdním středověku se vyhranilo zobrazování pěti smyslů (zrak, sluch, čich, hmat, chuť) (Royt, Šedinová, str. 19)

Pět je v textu užito, kdy Hus vypočítává počet bludů (136 - 146) a když uvádí počet smyslů, respektive počet bran (163). Pěti bludy je myšleno pět způsobů pomýleného vnímání hříchů. Pěti branami je myšleno pět smyslů, kterými útočí svět jako jeden ze tří nepřátel člověka (dalšími jsou tělo a ďábel).

Hus zde vyjmenovává 5 důvodů, proč je duše vnímána jako chrám boží. „*A jest duše svatá chrám boží: prvé, že jest siesto modlitebné, neb v ní člověk má se modliti; druhé, že v ní obětuje se obět' bohu vzácná: mysl pokorná, a duch skrušený; tretie, že v ní jest oltář, na němž ě Kristus obětuje; oltář ten jest viera živá, a oheň, jenž nikdy nemá uhasnúti v duši, jest milovanie pána boha; čtvrté, duše svatá jest chrám boží, že v ní jest napsáno podobienstvie Trojice svaté, a Kristovo umučenie; **páté** proto, že v ní böh přebývá svú milostí, a viece se v ní kochá, než ve všech chrámiech, klášteřiech i v kaplách, z čeho kolivěk, než kterak kolivěk krásně udělaných; neb chrámi nejsou, ani mají pro jiné býti do súdného dne, jediné aby duše byla pánu bohu k věčnému přiebytku zachována.*“ (689 - 701) Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.3.3 Šest

Pythagorejci viděli v čísle 6 dokonalý počet, poněvadž stojí uprostřed mezi čísly 2 a 10 (1 se nepočítala za vlastní počet). V křesťanské symbolice se připomíná hlavně u příležitosti 6 dnů, během nichž Bůh stvořil svět. V Apokalypse dostává symbolika šesti negativní ráz, neboť počtem 666 je zde označeno apokalyptické zvíře. (Studený, str. 305).

V šesti dnech stvořil Bůh svět a šest andělů hrajících na trubky zahajuje konec tohoto světa; troubení sedmého anděla znamená, že „lhůta je u konce, ... naplní se Boží tajemství, jak je Bůh oznámil svým služebníků prorokům“. (Lurker Slovník biblických obrazů a symbolů, str. 266)

Šest je v textu užito, když Hus vypočítává ďáblový svody: „*Šestý důvod*“ (364 - 388). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.3.4 *Tři*

Symbol jednoty, dokonalosti a úplnosti, neboť vyjadřuje spojení 3 pojmů: začátku, středu a konce. Číslo tři ... v mnoha národech platilo za mimořádně významné číslo. Jako součet jedné a dvou vyjadřuje všeobsahující princip a tvoří základ mnoha systémů a řádů. Velmi často nacházíme v křesťanské symbolice obrazně vyjádřené 3 božské ctnosti (víru, naději a lásku). Především se však číslo tři uplatňuje u 3 božských osob. (...)V Novém zákoně byla symbolika čísla 3 nejvíce zdůrazněna zjevením nejsvětější Trojice: v upomínku na Ježíšův křest mají být všichni lidé křtěni „ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“. (Studený, str. 313)

„Bóh jeden duch jest **tři** osoby, to věz otec, syn, svatý duch, tak duše tvá jest jeden duch a tři tyto věci: paměť, rozum a vůle“ (36 - 39) Hus zde vnímá lidskou duši jako symbol, podobenství svaté Trojice.

„aby mohl člověk státi nepřemožen od ďábla, jest jemu potřebie, aby věrú, nadějí a láskú byl osvícen.“ (405 - 406)

Negativní, hrozivý a propastný aspekt čísla tři se projevuje v trojím ďáblu útoku na Ježíše. (Lurker Slovník biblických obrazů a symbolů, str. 281). „*A to jest důvod ve čtení, jenž ukazuje, že pána Ježíše pokusil jest **trojím** obyčejem: lakotú, znamenav, že zlačněl; pýchú, poznav, že jest učeným literátem; a lakomstvím, jenž učené velmě klamá.*“ (342 - 345).

Jako protiváhu ke svaté Trojici a třem zbraním k přemožení ďábla zde Hus jmenuje tři nepřátele člověka. ... „*tři nepřiele každého člověka v světě, jenž chtie jeho duši poraziti. Tiť jsú: tělo, svět a ďábel*“ (...) (520 - 522.)

Jako řadová číslovka se vyskytuje též jako název kapitoly: „*Kapitula třětie*“. Zde je vidět, že neproběhla ztráta jotace ani úžení ie > í.

5.2.1.3.5 *Tisíc*

1000 znamená velké množství či dlouhou dobu (Slovník biblické kultury). „*Tak rozuměj: že by se tisíckrát kál, a potom vždy shřešil...*“ (601 - 602) a „...*kerak mnoho tisícov tobě sú cestu utlačili, co tisícov mučedlníkův šli sú již...*“ (711 - 712). Hláskově zde neproběhla diftongizace ó>uo (tisícov).

5.2.1.4 Symbolika staveb

5.2.1.4.1 *Cesta*

Ve SZ má cesta trojí význam: nevyzpytatelný boží plán, životní pout' člověka na zemi a způsob života. (Studený, str. 51). Cesta je prastarý symbol života. (...) Náboženství se vnímají jako cesty vedoucí k náboženskému cíli. (...) Důležitým motivem je obraz dvou cest, cesty spravedlivého a cesty svévolníků, podobně široké a úzké cesty, z nichž jedna vede do záhuby a druhá k životu. (Becker, 202, str. 39)

Cesta je v textu vnímána jako symbol správného způsobu života. Vrcholem biblické symboliky je výraz Ježíše Krista: „*Já jsem cesta, pravda a život. Nikdo nepřichází k Otci leč jen skrze mne.*“ (Studený, str. 51) Poslední tři případy tedy symbolizují následování Krista jako cesty.

Verbální vyjádření symbolu v textu

V Dcerce se vyskytuje slovo cesta pětkrát. Deklinace tohoto feminina je a-kmenová. Dvakrát je použito v genitivu singuláru: „O poznání **cěsty** pravé k spasení“ (1), „s božie **cěsty**“ (351) Zde je vidět, že tu neproběhla ztráta jotace. Jednou je použito v akuzativu singuláru: „tobě sú **cestu** utlačili“ (712). V nominativu singuláru se vyskytuje cesta ve spojení „jenž jesti **cesta**, pravda i život“ (713) a ve spojení „**cesta** nebludná“ (714). V těchto případech se vyskytuje tvar po ztrátě jotace.

5.2.1.4.2 *Chrám*

Chrám byl příbytkem Boha mezi jeho lidem (1Kr 8,10) a jeho jedinečný charakter symbolizoval jediného Boha. Jeho zničení znamenalo ztrátu duchovního centra pro izraelský

lid. Podle učení židovského náboženství, znovuvybudování chrámu bude znamením počátku éry Mesiáše.

Ježíš a jeho učedníci prokazovali vždy hlubokou úctu chrámu, kam se chodili modlit. Ježíš předpověděl zničení chrámu (Mt 24,1-3) a jeho obnovení ve třech dnech (J 2,20), tzn. svou vlastní smrt a vzkříšení, jeho oslavené tělo bude znamením Boží přítomnosti. (Slovník biblické kultury, str. 79)

V textu není myšlen chrám jako budova, ale jako místo na modlení. V tomto případě je to místo v duši, kde se člověk obrací k Bohu. Říká se tím vlastně, že Bůh by měl být v každém člověku, v jeho duši: „...čtvrté, duše svatá jest **chrám** boží...“ (695)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol chrámu se v textu vyskytuje v deseti případech. Vždy jde o o-kmenovou deklinaci. Šestkrát se vyskytuje v nominativu singuláru "**chrám**" (79; 687 - 2x; 688; 689; 695), jednou v lokálu singuláru ve tvaru "**v chrámu**"(78), jednou v nominativu plurálu "**chrámi**" (699) a jednou v lokálu plurálu "**chrámiech**"(698). V lokálu plurálu má o-kmenová deklinace koncovku –iech (o chlapiech).

5.2.1.4.3 Brána

Stejně jako práh symbolizuje vchod; komunikaci, vstup do nového života; komunikaci mezi dvěma světy; mezi živými a mrtvými. (Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů, str. 19)

Hus vnímá bránu jako symbol pěti smyslů : „... a pěti branami mě raní. Pět bran jest pět smyslův v člověku...“ (533 - 534). V tomto případě symbolizuje pomyslnou cestu, kterou se ďábel může dostat až k srdci člověka skrze smysly a pokušení.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol brána je v textu vyjádřen 6v-kmenové deklinaci feminina v plurálu nominativu " **bran**" (534), a dvakrát v plurálu instrumentálu " **branami**" (534; 536). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.5 Symbolika abstraktních symbolů

5.2.1.5.1 Hřích

Pojem hříchu je pojem náboženský, odlišný od psychologického pojmu viny a právních pojmů provinění, zavinění aj. Celá Bible nás neustále učí, že vztah člověka k Bohu je konfliktní a že motivem tohoto konfliktu je hřích. Obdobně se v ní neustále potvrzuje zaslíbení spásy, činu, jímž Bůh člověka z jeho hříchu vysvobozuje.

Ve SZ hřích není překročení mravního zákona, nýbrž porušení smlouvy s Hospodinem (nezachování věrnosti ve svazku mezi věřícím a Hospodinem). Biblické vymezení hříchu zdůrazňuje jeho konkrétní a objektivní charakter, přikázání desatera pak blíže vymezují nejlepší způsob, jak zůstat věrný smlouvě s Hospodinem (Dt 5,1-22).

Od doby vyhnanství nabývá uvnitř náboženského světa stále víc na významu aspekt právní, formální a rituální natolik, že pozdější texty dávají obvykle přednost právním termínům nespravedlnosti, porušení zákona, neposlušnosti. Bůh ale přece nechce, aby hříšník zemřel nýbrž aby se odvrátil od své špatné cesty a byl živ (Ez 33,11-20). V NZ Ježíš nejenže se s hříšníky stýká, ale říká dokonce, že z těch, kdo činí pokání, má bůh větší radost než z těch, kdo je nepotřebují (L 15,7). (Slovník biblické kultury, str. 74)

Hřích symbolizuje porušení daného řádu, mravního zákona, dle kterého má každý křesťan žít. Z hříchů se vždy vydělovali obzvláště závažné, někdy se nazývaly hlavní, jindy smrtelné hříchy. Mezi ně patří: pýcha, smilstvo, lakomství, nestřídmost, lenost a závist.

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu je užito slovo hřích v různých v osmdesáti pěti případech. V nominativu singuláru maskulina pův. o -kmenu se nachází: "**hřiech**" (187, 196; 313, 315, 316; 370; 447, 457, 458; 542), v nominativu plurálu: "**hřiechové**" (264; 439, 455; 455; 739). V genitivu singuláru jsou dva tvary: "**hřiecha**" (90; 111; 317, 368, 459, 462; 466; 592; 612) a "**hřiechu**" (325, 331; 461; 607, 628; 637; 640). V genitivu plurál je užito tvaru "**hřiechův**" (117; 179 a 181; 253, 335; 364; 424; 441; 589; 591; 599; 629; 643, 631; 744; 840 a 844), v dativu singuláru "**hřiechu**" (87; 293; 329), v akuzativu singuláru "**hřiech**" (157, 162; 434, 168, 185; 374; 445, 447, 448; 466), v akuzativu plurálu: "**hřiechy**" (167; 263; 456; 600; 624). Lokál singuláru má opět dvojí koncovky: "**hřiechu**" (141 a 144) a tvar "**hřieše**" (267; 461; 607) a

instrumentál singuláru " **hříchem**" (83; 100; 135; 313; 453). Opět je tu vidět, že v textu neproběhla ztráta jotace. Dubletní tvary v genitivu singuláru a v lokálu singuláru jsou způsobeny pronikáním koncovek z u-kmenové deklinace (kvůli pronikání principu životnosti). V tomto případě jsou v genitivu singuláru "**hříecha**" (o-kmenová koncovka -a), "**hříechu**" (u-kmenová koncovka -u) a v lokálu singuláru tvar "**hříeše**" (o-kmenová koncovka -ě), "**hříechu**" (u-kmenová koncovka -u).

5.2.1.5.2 Pokušení

V Bibli je lidský život chápán jako cesta, kterou je třeba ujít s Bohem po boku jako druhem a průvodcem: povolání Abrahama, vyjití z Egypta a vstup do zaslíbené země, atd. Každý jedinec – i celý národ – může naslouchat jiným (špatným) průvodcům a zabloudit na špatnou cestu. Člověk je vystaven pokušení, protože má svobodu volby mezi několika cestami. Pokušení je tedy v pozitivním smyslu podrobení zkoušce, v níž lze obstát, ale představuje rovněž nebezpečí pádu. (Slovník biblické kultury, str. 182)

Pokušení tedy lze chápat jako symbol zkoušky - ať už duševní nebo tělesné.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol pokušení je v textu užito patnáctkrát. Pětkrát je užit v nominativu singuláru "**pokušenie**" (279, 294; 422; 564; 928), třikrát v genitivu singuláru "**pokušenie**" (302 a 304; 423) v akuzativu singuláru "**pokušenie**" (14; 279; 296; 938; 319, 325; 582). I toto substantivum je ve tvaru před ztrátou jotace.

5.2.1.5.3 Světlo

V Bibli je světlo atributem Boha. Světlo je v představě Starého zákona spojeno s nebem a božstvím. Duchovní charakter světla se projevuje v tom, že světlo je předpokladem vidění a poznávání.

"Velké světlo" hlásané proroky je Kristus; on je "pravé světlo", které osvětluje každého člověka. " (Jan 1,9)... Přítomnost Ježíše Krista, Světla světa, připomíná věřícím ve chrámě "věčné světlo", rozsvícené poprvé roku 1068 v Cluny. (Křesťanské symboly, str. 301, 302)

V textu je "*věčné světlo*" (825) symbolem Ježíše Krista.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol světlo je vyjádřeno substantivem světlo, které patřilo k o-kmenům neuter. V textu je užito čtyřikrát: v nominativu singuláru " **věčné světlo**" (825, 827) a genitivu singuláru " **světla**"(828). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.5.4 Království

Království je také skutečností duchovní: je to vláda Hospodinova v srdci člověka, který se řídí jeho zákonem. NZ duchovní pojetí království dále rozvíjí: „Vždyť království Boží je mezi vámi!“ (L 17,21). Ježíš varuje před těmi, kdo předpovídají příchod království k určitému datu. Toto království není politickou mocí, Ježíš odmítá být takovým králem: „Moje království není z tohoto světa“ (J 18,36); je nastolením Božího zákona lásky a jednoty, určeného všem, kteří mají srdce prosté a čisté jako děti (Mt 19,13nn). Avšak i v kruhu lidí kolem Krista žije dál naděje na obnovení pozemského království Davidova.

Pavel a Apokalypsa v obrněné podobě pokračují v prorocké tradici, ohlašující království eschatologické: království trvalé a nezničitelné blaženosti, které teprve přijde, království, které Ježíš sám přirovnal ke svatební hostině (Mt 22,1-14) a které Apokalypsa přirovnává k svatému městu (Zj 21). (Slovník biblické kultury, str. 114)

V textu je království vnímáno jako eschatologické království, které člověka čeká po smrti, nebeské království, kde králem je Kristus.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol království je užit v textu celkem devětkrát. Království patřilo k o-kmenům neuter. Jednou se nachází v nominativu singuláru v tvaru " **královstvie**" (756), dvakrát v genitivu singuláru v tvaru " **královstvie**" (665; 679), třikrát v akuzativu singuláru " **královstvie**" (353; 489; 662) a třikrát v lokálu singuláru " **v království**" (777; 834; 848). Zde vidíme, že je část substantiv se nachází před monoftongizací diftongu ie > í (**královstvie**) ale u části substantiv už monoftongizace proběhla (**v království**).

5.2.1.5.5 Peklo

V SZ se o pekle mluví jako o “domu, kde se setká všechno živé”, to jest jako o sídle zemřelých. Židé si představují, že tam budou žít dále jen jako “stíny v šeru”, které se podobá

nocí. Šeól je společným údělem všech lidí; nebouří se proti němu, vstupují-li do něho po naplněném životě. V něm se také shledáme se svými předky. Krutým se jeví pouze tehdy, když pohltí člověka v plné síle, “uprostřed jeho dní”. Během doby se však toto pojetí šeólu v SZ mění: z normálního místa pobytu mrtvých se stává místem, kde pykají duše zlých. Izajáš hrozí králi babylónskému: “Do podsvětí byla svržena tvá pýcha, přikrývku máš z červů”. Představy o městech Sodoma Gomora, která pohltit oheň, nebo o obětišti tófet v údolí Ge Hinnon, které se stalo místem vzbuzujícím hrůzu, zvolna pozměňují původní obraz šeólu: peklo se z místa pobytu zemřelých stává místem eschatologického trestu, místem hrůzných muk. Zároveň se však objevuje myšlenka, že spravedliví budou odměněni a dojdou vzkříšení. Evangelisté pouze převzali nejděsivější obrazy ze spisů proroků. Tyto obrazy ve středověku rozmnožili a rozšířili mezi věřícími kazatelé a umělci. (Slovník biblické kultury, str. 173)

Symbol pekla je zde chápán jako místo, kam přijdou po smrti hříšníci. Je to temné místo plné útrap, věčné zatracení, místo bez východiska.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol peklo se v textu vyskytuje čtyřikrát. Peklo patřilo k o-kmenovým deklinacím neuter. Dvakrát se " **peklo**" vyskytuje v nominativu singuláru (734, 738) jednou v genitivu singuláru " **do pekla**" (553) a jednou v lokálu singuláru " **v pekle**" (495). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.5.6 Poslední soud

SZ ohlašuje Boha jako nejvyššího soudce, který přijde soudit živé i mrtvé. “Hospodinův den”, který je některými netrpělivě očekáván, ohlašují proroci jako den hrůzy jak pro nepřátele Izraele, tak pro samotný Izrael. V Sf 1,14-18 (odkud je vzat hymnus Dies irae) a v Za 14 je tento den popisován jako kosmické kataklyzma. S očekáváním Hospodinova dne nebo dne Syna člověka se znovu setkáváme v NZ; v den Kristova návratu budou nebesa i země zachváceny ohněm, do apokalyptické bitvy zasáhne Kristus, zničí hříšníky a zlo, očistí ty, kteří zápasí o víru a oslaví věrné. Myšlenka soudu nad mrtvými se do židovské apokalyptické literatury dostává až poměrně pozdě, ve 2. století před Kristem (kniha Enochova, kniha Danielova): po zmrtvýchvstání bude Bůh kolektivně soudit národy, bude neúprosný k těm, kteří pronásledovali jeho lid; bude to den hněvu, den Boží. Podobně I evangelisté líčí poslední soud jako apokalyptický obraz slavného návratu Syna člověka: je tomu tak i v poslední části eschatologické řeči Ježíšovy na Olivové hoře. Pouze Matouš

popisuje poslední soud jako soud jednotlivců, oddělení spravedlivých a zatracených. Dle Zjevení (Apokalypsy) nastane po zničení nepřítele zmrtvýchvstání a soud nad mrtvými: "A mrtví byli souzeni podle svých činů zapsaných v těch knihách". Tyto obrazy rádi připomínali kazatelé a umělci, když chtěli přivést věřící na správnou cestu. Definitivní charakter Božího soudu byl od 4. až do 12. století postupně nahrazován očištěním. Hříšníci zde dostali možnost odčinit hříchy a uniknout peklu. (Slovník biblické kultury, str. 184)

V textu symbol posledního soudu vyznívá dost podobně. Jde o akt, kdy se duše musí zpovídat ze svých činů a hříchů a pak je podle vážnosti svého provinění buď spasena a čeká ji království boží, nebo je nutno, aby prošla očištěním, a pak teprve může dojít spasení, a nebo poslední možností je zatracení a věčný pobyt duše v pekle.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol posledního soudu je v textu vyjádřen substantivem "**súd**" a adjektivem "súdný". Substantivum **súd** patřilo k o-kmenové deklinaci maskulin. Adjektivum "**súdný**" se v textu vyskytuje šestkrát (118; 803; 801; 430; 700; 784). Substantivum v nominativu singuláru "**súd**" se zde nachází třikrát (734; 736; 727), v dativu singuláru se nachází slovo "**súdu**" dvakrát (16; 726) a dvakrát se vyskytuje i v akuzativu singuláru "**súd**" (262; 442). Na tomto příkladu opět vidíme, nepoběhla digtongizace *ú > ou* (súd).

5.2.1.6 Symbolika kovů

5.2.1.6.1 Zlato

V křesťanství znamená zlato nejdůležitější ze všech ctností, lásku. Zlato má však úzký vztah k penězům a od nich také dostalo negativní symbolický obsah, znamená za určitých okolností lpění na penězích a na pozemských statcích. (Křesťanské symboly, str. 344)

V tomto případě je zlato symbol lpění na penězích a pozemských statcích.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol zlato je v textu užit jednou, substantivem zlato s původním skloňováním o-kmenů neuter, v lokálu singuláru "**v zlatě**" (545).

5.2.1.7 Symbolika pokrmů

5.2.1.7.1 Chléb

Život; potrava pro tělo i duši; viditelný a projevený život. Je také symbolem jednoty, protože zahrnuje mnoho zrn do jednoho celku, a když je lámán a rozdělován, představuje rozdělený i sjednocený život. Svátostný chléb je obvykle malý a kulatý nebo se rozlamuje větší bochník a rozděluje; často je na něm vyznačen kříž ... Chléb a víno: víno je božskou extází a chléb je viditelným projevem ducha, jenž umírá a opět vstává z mrtvých; člověk sjednocený s božstvím; vyvážený výsledek lidské dovednosti a úsilí v rolnictví... Lámání chleba znamená smrt oběti, také podílení a společenství. Kristus je „chléb života“. Chléb a víno znamenají dvě přirozenosti Kristovy; tělo a krev při slavení eucharistie. (Slovník biblické kultury, str. 78)

V tomto případě si myslím, že jde o symbol eucharistie, těla Kristova. Tento kus pečiva se dává po zpovědi u přijímání.

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu se symbol chléb nachází v substantivu s původní deklinací o-kmenů, maskulin. Chléb je zde v genitivu singuláru "**chleba**"(625), poté v dativu singuláru "**chlebu**"(635) a akuzativu singuláru "**chléb**"(637). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.7.2 Jablko

Latinskou slovní shodu (výraz „malum“ znamená „jablko“ a zároveň „zlo“) najdeme v příslovi: „Malum ex malo“ = „Ve špatné pochází z jablka.“ To asi vedlo k symbolice pokušení a smrti v křesťanství a lidových pohádkách. Proto je strom poznání od pozdního středověku znázorňován jako jablko... Ohryzek představuje jablko, které údajně had nabídl Adamovi. (5000 znaků a symbolů světa, str. 225)

Symbol jablka zde zřejmě značí Evin hřích. Hus ale nechápe jablko jako zdroj pokušení, ale ďábla, který Evu svedl k pokušení to ovoce ochutnat.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol jablko se v textu nachází jen jednou a to ve tvaru substantiva, původní deklinace o-kmenů neutera v nominativu singuláru ve tvaru "**jablko**"(287) Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.8 Symbolika nástrojů

5.2.1.8.1 Oheň

Oheň zaujímá v biblické představivosti významné místo. Málokdy se v Bibli objevuje při svém každodenním používání na ohništi, v ohřívadle, na dvoře nebo pod kotlem. Obrazotvornost Izraelitů rozněcuje oheň v bouři, kdy je děsí ničivý blesk a naopak těší blahodárný liják spojený s bouří. Oheň se stává znamením božím, kulisou Božích projevů. Takto Bůh uzavírá smlouvu s Abrahamem za svitu ohnivě pochodně. Bůh se zjevuje Mojžíšovi v hořícím keři. V poušti jde před Izraelci Hospodin za noci v ohnivém sloupu. Zjeví se Izajášovi a Ezechielovi uprostřed ohně. Elijáše Bůh odnesl v ohnivém voze s ohnivými koňmi. Jakožto Boží znamení očišťuje oheň od poskvrny; seraf (nadpřirozená bytost, anděl) se dotýká žhavým oharkem rtů mladého Izajáše; Izrael je přetaven v peci utrpení, tj. očištěn ohněm zajetí. Autoři žalmů znají tuto očištnou hodnotu ohně právě tak jako apokalyptikové, kteří spatřují v ohni (síra hořící v jezeře) obraz soudu rozlišujícího dobro od zla: věčný, neuhasitelný oheň má strávit všechno, co nemohlo být očištěno. Tento motiv přijatý ze SZ se často vyskytuje i v evangeliích. Oheň je také symbolem Boha vysvobozujícího a osvěcujícího. V době letnic dostávají učenci neobyčejný dar. V domě, kde se shromáždili k modlitbě, se náhle strhne hukot, jako když se žene prudký víchř a ukáží se jim ohnivé jazyky, rozdělí se a na každém učedníkovi spočine jeden z nich; všichni jsou naplněni Duchem svatým a schopností mluvit různými cizími jazyky. (Slovník biblické kultury, str. 163)

V tomto případě, myslím, oheň symbolizuje ztracení, peklo a muka. Má znamenat ve většině případů očištný oheň, který má strávit vše špatné, veškeré hříchy. To bylo i důvodem, proč se kacíři nechávali upalovat. V jednom případě ale oheň symbolizuje boha v duši: „*...oltář ten jest viera živá, a oheň, jenž nikdy nemá uhasnutí v duši...*“ (str. 123, ř. 13)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol oheň je zde vyjádřen substantivem s původní jo-kmenovou deklinací maskulin. V textu se vyskytuje devětkrát: jednou v nominativu singuláru " **oheň**"(708; 731; 694), třikrát v genitivu singuláru " **ohně**" (268; 746; 748), jednou v nominativu plurálu " **ohnové**" (695), dvakrát v akuzativu singuláru " **oheň**" (694; 748) Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.8.2 Luk a šíp

Luk a šíp patří k nejstarším zbraním člověka a ve staroorientální tradici jsou to znamení božské moci.(...) V rukou Božích se zbraň stává nástrojem soudu. Jestliže se hříšník neobrátil, naostří Hospodin svůj meč, "napíná svůj luk" a "šípky ohnivé si připravuje". (Lurker: Slovník biblických obrazů a symbolů, str. 266).

Symbol šípu zde značí zbraň boží, ale i ďáblovu. Jakmile hus vyvrací jednu z ďáblovných rad člověku, aby se nekál, používá k tomu obrat: „...již tě tvým šípem zastřelím...” (472).

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol šíp je vyjádřen substantivem šíp, které mělo původně o. kmenovou deklinaci maskulin. V textu se nachází celkem třikrát: jednou v instrumentálu singuláru " **šípem**"(str. 117, ř. 8), jednou v nominativu plurálu " **šípové**" (558), a jednou v akuzativu plurálu " **šípky**"(563). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.8.3 Písmo

Soubor knih přijatých církví a chápaných jako "zjevené, inspirované Bohem". Vznikal postupně a některé texty byly zařazeny až po dlouhém rozhodování. Židovský neboli palestinský kánon (později přijatý i protestanty) byl ustanoven v Jabně (Jamnii) koncem 1. století po Kristu sborem učitelů zákona. Skládá se jen z knih, které byly napsány v hebrejštině. Kánon římsko-katolický a pravoslavný přijal Septuagintu (LXX), tj. řecký překlad Starého zákona. Do NZ bylo postupně zařazeno 27 knih, ty první kolem 2. století po Kristu (Kánon zvaný Muratoriho). Athanasiův dopis z roku 367 uvádí jejich seznam. S konečnou platností byl kánon NZ i SZ schválen na koncilu v Tridentu. Některé knihy (Židům,

List Judův, Zjevení Sv. Jana, List Jakubův) byly sice Lutherem v 16. století vyřazeny, ale dnes je i protestantská vydání Bible opět uvádějí.

Písmo tedy má symbolizovat Bibli.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol písmo se zde vyskytuje v substantivu písmo, které dříve patřilo k o-kmenové deklinaci neuter. V textu se vyskytuje dvanáctkrát: pětkrát v nominativu singuláru " **písmo**"(133; 211; 241; 292; 452), třikrát v genitivu singuláru " **písma**"(374; 430; 511), jednou v dativu singuláru " **písmu**"(151) a třikrát v instrumentálu singuláru " **písmem**" (326; 408; 409). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.8.4 Kříž

Kříž (lat.*crux*) je šibenice, skládající se ze svislého kůlu a příčného břevna. Trest smrti ukřižováním byl ve starém Římě určen otrokům a vzbouřencům, byl tedy ponižující. Odsouzenec byl přibit za zápěstí (ne za dlaně) a za nohy (nárt). Smrt nastala pozvolným udušením.

Ježíš byl odsouzen k smrti ukřižováním na rozkaz Piláta Pontského, římského prokurátora v Judeji, a z popudu nejvyšší židovské autority – synedria. Byl ukřižován na Golgotě. Kristův kříž byl vztyčen mezi kříži dvou lotrů. Ježíšovo umírání trvalo relativně krátkou dobu. Ukřižován byl ve 3. Hodině (9 hodin ráno) nebo podle Jana v 6. hodině, vykřikl a naposledy vydechl kolem 9.hodiny (3 hodiny odpoledne). Pod křížem stála jeho matka Marie, Marie Magdalská, ženy, které se o něj staraly a apoštol Jan (J 19,25). Podle Jana nemuseli římsí vojáci Ježíšovi lámat kosti, aby zkrátili jeho umírání, protože při jejich příchodu byl již mrtev. Jeden z vojáků probodl Ježíšovi kopím bok a odtud vyšla krev a voda (J 19,31-35).

V tomto případě zřejmě symbolizuje kříž i tíhu, kterou na sebe člověk nakládá. Ježíš si totiž svůj kříž, na kterém byl posléze ukřižován, musel na Golgotu sám donést.

Verbální vyjádření symbolu v textu

- Symbol kříž se nachází v textu čtyřikrát. Vždy je to v substantivu původního jo-kmenu maskulina. Jednou se vyskytuje v nominativu singuláru " **kříž**" (501), jednou v akuzativu singuláru " **kříž**" (386), a dvakrát v lokálu singuláru " **na kříži**" 660; 663). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.9 Symbolika zvířat a jejich částí

5.2.1.9.1 Orel

V Bibli je symbolem především moci a pýchy. V římské mytologii atribut Jupitera – vládce bohů. Tak Ezechiel zobrazuje krále Nebúkadnesara (Nabuchodonozora) jako orla s mohutnými křídly (Ez 17). Orel spolu s býkem, lvem a člověkem figurují ve vidění téhož proroka a znovu v Apokalypse (Ez 1,5; Zj 4,7). Jeho mocný let a víra v to, že může zaclonit (zastavit) slunce (převzatá od starořímského spisovatele Plinia), přispěly k tomu, že se v pozdější době orel stal symbolem duše a mystickou vizí Boha. (Slovník biblické kultury, str. 165)

Orel zde zřejmě symbolizuje silné zvíře, které je schopno rychle a bezpečně přepravit duši do nebe.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol orel se v textu vyskytuje jen jednou a to v substantivu s původní deklinací o-kmenů maskulin v lokálu singuláru "a tak by právě po velikém **orlu** letěla" (554). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.9.2 Křídla

Biblické knihy vyjadřují obrazem křídel Boží slitovnou lásku a péči o lidi. Po východu z Egypta pravil Pán svému lidu: "Viděli jste... jak jsem vás nesl na orlích křídlech" (2 Moj 19,4). Zbožný žalmista se modlí k Bohu: "Jako zřítelnici oka mne opatruj, ukryj mne ve stínu tvých křídel" (Ž 17,8). jako mláďata ptáků hledají útočiště pod křídly svých rodičů, tak spoléhá životem zkroušený člověk na Boha. (Křesťanské symboly, str. 141)

Křídla zde zřejmě symbolizují ochranu. „.... *Jehož křídla jsta spravdnost a milosrdenstvie...*“ (556)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol křídla vyjadřuje substantivum v původní deklinaci o-kmenů neuter v nominativu duálu: „.... Jehož **křídle** jsta spravedlnost a milosrdenstvie...“ (556). Hláskově zde nejsou patrné změny.

5.2.1.10 Symbolika zábavy

5.2.1.10.1 Tanec

Tanec byl u Izraelců důležitou formou náboženského vyjádření; pěstovali rituální tance v chrámovém nádvoří (Ž 87,7; 149,3;50,4) a během triumfálního návratu schrány (archy) do Jeruzaléma ji David a celý Izrael doprovázeli a tančili (2S 6; 1 Pa 13,8). Bez tanců se neobešly slavnosti vinobraní (Sd 21,19) nebo vítězství (Ex 15,20; Sd 11,34). Tančilo se o svátcích i na hostinách: k oslavě návratu ztraceného syna tančili a porazili vykrmené tele (L 14,25). O slavnosti Herodových narozenin tančila před králem Salome (Mk 6,22) (Slovník biblické kultury, str. 226)

- V tomto případě chápeme symbol trochu jinak - zde je jako rozmařilost a hřích. Zřejmě tanci uškodilo spojení se Salome, která za odměnu za svůj tanec chtěla na podnose hlavu Jana Křtitele. Hus vyjmenovává další činnosti, kterých by se měl zbožný člověk vyvarovat: „... jenž frejón, tanców, zabyłství, klásów, her, stříhání rúcha...“ (158)

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu se symbol tanec vyskytuje jen jednou v substantivu původní o-kmenové deklinace v genitivu plurálu maskulina: "**tanców**" (158). Tady je vidět, že neproběhla diftongizace ó > ou.

6 Knížky proti knězi kuchmistrovi

Je to jediný spis z vyhraněně polemických děl Husových, který vyšel v českém jazyce. Hus ho psal v červenci 1414. Jde o polemiku proti knězi, jehož identita nám zůstává nejasná, ale o kterém jistě víme, že opustil povolání kněze a stal se u pana Ctibora kuchařským mistrem. Tento kněz – kuchmistr nazval Husa d'áblem, který je horší nad všechny d'ábly. Hus samozřejmě kritiku na svou osobu odmítl a polemickými úvahami a citacemi z Bible se snaží názor kněze vyvrátit. Ve spise hájí svůj styl života, své působení, dokonce i uvádí některé údaje ze svého života (věk nebo strasti spojené s klatbami papežů). Svým kázáním na polích, v lese i pod lipou se přirovnává ke Kristu. Tento polemický spis Hus rozvedl do kritiky celého kněžstva a církve. Nejvíce mu vadí světské panování církve, to že mnozí kněží zastávají světské úřady (soudce, purkrabí, úředník u desek zemských aj.) Své důvody opírá o citace z Bible a církevních autorit.

6.1 Prameny a literatura

Dílo se dochovalo jen v pozdním tisku, který je zachován v jediném expemláři knihovny Národního muzea v Praze 25 E 146 (Knihopis č. 3258).

Tento tisk vydal roku 1509 Pavel Olivetský. Text tohoto tisku je však neúplný. Už Erben u předmluvy k dílu v Sebraných spisech českých uvádí, že byly poslední strany vytrženy. Stejně tak vyšel spis bez názvu, ten mu vytvořil až Erben.

Z originálu tisku vycházel K.J. Erben, *Mistra Jana Husi Sebrané spisy české* 3, Praha 1868, s. 241-254. Z Erbena vychází *Duch Jana Husi zjevný v jeho spisech*, Praha 1870, s. 79-101. V novočeské úpravě dílo vydal V. Flajšhans v 5. díle *Sebraných spisů* (Praha s.a., asi r. 1907), str. 62-71. Fotografické faksimile starého tisku vydal František Páta roku 1935. Kritická edice díla byla vydána roku 1985 s názvem *Drobné spisy české*.

6.2 Rozbor

Všechny edice Knížek proti knězi kuchmistrovi vychází z jednoho tisku, který byl otištěn v díle Mistr Jan Hus: Knížky proti knězi kuchmistrovi 1414. V textu je užito četných zkratk. Ač jde o diakritický pravopis, tak tu nacházíme několik zvláštností:

Hláška	V textu
S	f
Š	ff
V	W
J	G
Í	J
Á	AA
Ř	Ř
Ž	Ž

Tímto jediným se text liší od ostatních. Všechny ostatní texty jsou transkribované.

Co se týče hlásek, neproběhla ještě změna aj > ej (najhorší), neproběhla monogtongizace diftongu ie > í (psanie, nenie), neproběhla změna monoftongizace uo > ů (městuom, duovod), místy neproběhla ani diftongizace ó > uo (apoštolóm), neproběhla ani diftongizace monoftongu ú > ou (nemúdrost).

Substantiva mají v této době ještě kmenovou deklinaci.

V textu je užito několik přísloví: "*Nenie lepšie silnice než z kuchyně do pivnice...*", "*Co vidíš mrvu v uoku bratra svého, a břevna v svém oce nevidíš?*"

6.2.1 Rozbor symbolů

6.2.1.1 Symbolika postav

6.2.1.1.1 *Ďábel, čert*

Řecké slovo diabolos, ze kterého vyšel náš ďábel, znamená doslova „ten, který hraje na obou stranách a současně znesvařuje, rozděluje a rozkmotřuje“. Toto slovo použili řečtí překladatelé bible, aby přeložili hebrejské satán, žalobce. Jedna z rolí zla je totiž v židovské tradici žalovat spravedlivé před božím soudem. Pro Řeky byl diabolos žalobce a pomlouvačem, zkrátka dost málo sympatickou postavou. ... Démon přesto v sobě nemá nic zlého, negativního nebo neblahého, alespoň pokud věříme v jeho původní význam. Až od začátku čtrnáctého století dostal daemon neboli démon význam pekelného ducha, zlého anděla, padlého anděla nebo d'ábla. Předtím býval řecký daimón boží a blahodárnou mocí, která dávala a dělila se. (Colin, str. 110)

V NZ se stává zosobněním zla, pokušelem, vůdcem démonů. Od 11. století zaujímá ďábel v náboženském způsobu nazírání stále významnější místo a mnohé znepokojující jevy se připisují posedlosti d'áblem. Přestože církev připomíná, že ďábel je podřízen Bohu, manichejská tendence klást Boha a d'ábla navzájem proti sobě jako dvě rovnocenné mocnosti zůstává více méně zřejmá. (Slovník biblické kultury, str. 53)

Hus chápe d'ábla jako velice negativní postavu padlého anděla, který svádí člověka k hříchu a používá k tomu lež. Je tedy symbolem zla, pokušení, všech špatností a věčného zatracení.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol ďábel je v textu vyjádřen substantivem ďábel v původní o - kmenové deklinaci maskulin. V textu se nachází celkem v padesáti osmi případech, z toho je třicet sedm případů v nominativu singuláru "**ďábel**" (2, 4, 6, 38, 40, 48, 50, 56, 59, 60, 62, 65, 71, 75, 86, 90, 91, 94, 97, 104, 106, 121, 128, 131- 2x, 134-2x, 137, 138, 145, 148, 151, 160, 167, 311, 312, 346), devětkrát v genitivu singuláru "**d'ábla**" (37-2x, 39,82, 84, 142 - 2x, 182, 209), třikrát v dativu singuláru "**d'áblu**" (63, 99, 100), čtyřikrát v akuzativu singuláru "**d'ábla**" (103, 145, 149, 369), jednou v lokálu singuláru "**d'áblu**"(67), třikrát v dativu plurálu "**d'áblóm**" (114, 117, 222), jednou v akuzativu plurálu "**d'ábly**" (119). Jednou se vyskytuje i v

substantivu "**čert**" (311) v nominativu singuláru původních o- kmenů maskulin. Pětkrát se vyskytuje tento symbol i v adjektivu : "**d'áblový**" (76, 78), "**lstem d'áblový**" (108), "**osidlóm d'áblový**" (113) a "**zlost d'ábelská**" (121). Zde je patrné, že neproběhla diftongizace ó > uo.

6.2.1.1.2 Anděl

Slovo anděl, v řecké podobě angelos, označovalo posla předávajícího zprávu (překlad hebrejského mal'ák). V Bibli jsou andělé posly ve službě Bohu. SZ. Andělé tvoří kolem Boha " nebeský zástup" (1 Kr 22,19), tzv. kůry. Jsou nazýváni Božími syny (Ž 29,1) a svatými (Jb 5,1) (...)

V tomto díle je anděl symbolem protiváhy k zlu, které je symbolizováno d'áblem.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol anděl je vyjádřen v textu jen jednou substantivem v dativu plurálu "**d'áblóm i anjelóm oznámí**" (223) původní o - kmenové deklinace maskulin. Hláskově je zde patrné, že neproběhla diftongizace ó > ou.

6.2.1.1.3 Spasitel

... Zatímco Bůh jako neomezený stvořitel stojí mimo své dílo a svou nejvnitřnější strukturou bytí je amytický, postava spasitele je úzce spojena se samotnými zjeveními a je zakotvena v mýtu; všichni spasitelé jsou tedy naplněni symboly. Již jejich příchod na pozemský svět je tajuplný - neposkvrněné početí. ...

Spasitel stojí mezi Bohem a lidmi, sám má božskou i lidskou povahu. Díky této dvojí povaze může vystupovat jako první člověk - praotec. ... Spasitel může pro lidi zemřít a přinést jim tak spásu...

Obecně lidská řeč obrazů a symbolů se uplatnila také v Novém zákoně a ve spisech církevních otců. Ježíš Kristus je synem Boha a Panny Marie; je označován jako druhý Adam (= praotec). Byl zrozen v noci, a má proto různé lunární aspekty, je zrozeným z měsíce, jeho smrt byla spojována s ubývajícím měsícem, který se po třech dnech znovu objevuje jako nový měsíc, "oživuje se". Kristus je však především nepokořitelné slunce, které jako sol salutis

přináší spásu všem lidem. Kristus sám poskytuje své tělo a krev - eucharistie, žíznivým dává vodu života. (Lurker: Slovník symbolů, str. 475-6)

Spasitel je symbolem Krista. Hus v díle přirovnává sám sebe k spasiteli tím, jak káže nebo je nucen kázat na polích, v lese, na vsích a ve městech. odvolává se na Krista a hlavně na Bibli, skrze kterou má Kristus promlouvat, radit a učit.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol spasitel zastoupen substantivem s původní jo - kmenovou deklinací maskulin a nejčastěji se vyskytuje v nominativu singuláru "**spasitel**" (17, 21, 33, 45, 83, 98, 102, 103, 122, 163, 174, 192, 214, 233, 240, 262, 260, 324, 334, 374, 391, 412) a to celkem v dvaadvaceti případech, jednou je substantivum užito v akuzativu singuláru "**spasitele**" (87). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.1.4 Král

(Hebr.melek, lat.rex.) Izrael přejal instituci království od sousedním národů; je tedy cizího původu. Nahradila starší domácí instituci soudců. Prvním králem byl Saul (1S 10). Po něm Hospodin vyvolil dům (rod) Davidův; volba krále byla v té době ale ještě obnovována a stvrzována sklamační volbou lidu; potom království začalo být dědičné, došlo nicméně k několika převratům (např. Převrat Jchúa, 2Kr 9).

Král byl Hospodinův služník, byl mu povinován úctou a věností; pomazání za krále ho chránilo (2Kr 11,2). Požíval velkou úctu (Ž 2,7; 110, 1nn), ale nebyl považován sám za boha, jako tomu bylo u Egyptanů; měl být svému lidu vůdcem a oporou v nesnázích (1S 8,20), měl vykonávat spravedlnost (2S 14,4-17) a starat se o rozkvět země. Králové sjednoceného Izraele byli tři: Saul (1S 10-31), David (1S 16 až 1 Kr 2) a jeho syn Šalamoun (1Kr 1-11). Obrazem ideálního krále, milovaného Bohem i lidmi, zůstává přes své chyby David. Z jeho rodu má vzejít očekávaný Mesiáš, on je zakladatelem rodu, z něhož bude i Ježíš.

V NZ Ježíš na Pilátovu otázku, zda je král, odpovídá, že jeho království není z tohoto světa (J 18,33-37). Pilát ho dává zbičovat a pro výsměch korunovat trním a odít do královského purpuru. V Apokalypse je Ježíš nazýván Králem králů (Zj 19,16). (Slovník biblické kultury, 113-114)

V textu je král symbolem svrchovaného vládce. Nejprve jde o vyjádření hierarchie zejména týkající se strany zla (" *A poněvadž on jest těch kněží otec v zlosti, jenž jsou ho pro své lakomství z veliké závisti a zlosti, pána Ježíše, bez viny ukrutnou smrtí ohavnou umrtvili, a nejsou orší než ďábel, jejich hlava, král a otec v zlosti...*"), poté tím ukazuje i světskou vládu (" *a poněvadž vládá krále světského, kdy by na peníze královny měl vésti úředníky a dělníky...*") a opět stranu dobra, kde je králem Kristus (" *Neb oni jsou ten slůha, jemuž král Kristus řekl jest...*"). Zároveň tu Hus polemizuje nad tím, zda by měl člověk sloužit svému světskému vládci nebo božimu vládci. Tím vlastně kritizuje právě kněze, který se stal kuchmistrem, a který nařkl Husa, že je horší než ďábel.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol král se v textu nachází v nominativu původní jo-kmenové deklinace. V textu šestkrát v podobě nominativu singuláru "**král**" (70, 72, 74, 90, 225, 267), pětkrát v genitivu singuláru "**krále**" (241, 242, 244, 245, 246) a jednou se nachází v adjektivu "peníze **královny**"(241). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.1.5 Žid

(Řec. Iúdaïos). Původně šlo o označení obyvatel Judeje. Od helénistického období se vztahuje na všechny obyvatele Palestiny, vyznávající náboženství Hebrejců. Od porážky Římany a rozptýlení národa, které následovalo, jsou tímto termínem označováni všichni, kteří se hlásí k judaismu, bez geografického omezení. K rozlišování mezi "židem" a "izraelitou" dochází až při vzniku laického judaismu, zpočátku pouze intelektuálního, posléze s národním odstíněním. K izraelitům se hlásí ti, kteří i nadále dodržují původní židovské náboženské obřady, na rozdíl od těch, kteří od nich upouštějí, přitom se však dovolávají společného kulturního dědictví. Definice Židů jako rasy je scestným výmyslem nacistické ideologie. (Slovník biblické kultury, 259)

V tomto textu ale vyznívá symbol Žida ne jako vyvoleného mezi národy, ale velice negativně. Šlo o novozákonní postoj, kdy nechali Ježíše Krista ukřižovat právě Židé. Od příchodu křesťanství se na Židy nahlíželo s despektem. V textu šlo o spory o Husovo učení, kvůli němuž byli jeho příznivci u papeže. Ten jim ale neudělil audienci. " *A papež nedal slyšenie, na něhož jsou na soudě volali, jemu říká: daj slyšenie, jakož máš učiniti i pohanu, i židu i kacieři, i by ďábel k tobě prišiel na slyšenie*" (344-6) Žid je zde dáván do stejné skupiny jako pohan a kacíf. Tedy jako nevěřící, jako rouhač i jako samotné zlo - ďábel.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol Žid je v textu vyjádřen dativem singuláru substantiva s původní o-kmenovou deklinací "**židu**" (345). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.1.6 Antikrist

Podle epištol (Listů) svatého Pavla a Apokalypsy (Zjevení svatého Jana) se nepřítel, odpůrce Krista neboli Antikrist, prosazuje silou a lstí, ale Kristus ho nakonec zničí. Není vtělen do konkrétní historické osoby, představuje všechny ty, kteří se stavějí proti nastolení království Božího (1J 2,18; Zj 13; Mt 24,24; 2Te 2,3) (Slovník biblické kultury, 27)

Symbol antikrista jako někoho nepřátelského, avšak nikoli totožného s ďáblem, zřejmě chápe i Hus. "*... ač bude božie vuole, ještě déle pravdú d'ábla i Antikrista strašili,...*" (369)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol je v textu vyjádřen substantivem s původní o-kmenovou deklinací maskulin, je vyjádřen akuzativem singuláru: "**Antikrista**" (369). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.1.7 Eva

Adam a Eva jsou znázorňováni především při pokušení a pádu v ráji, neboť právě prvotní hřích tvoří počátek vykupitelského díla Božího. (Studený, str. 26)

V tomto textu Eva symbolizuje svedenou ženu svedenou ďáblem z pravé boží cesty. "*I kterakž já aneb jiný člověk jest horší než ten d'ábel, jenž jest Evu i svedl z božího přikázanie, i že jest zlořečenější?*" (65-66)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol Eva je vyjádřen substantivem v a-kmenové deklinaci feminin, v akuzativu singuláru "**Evu**" (64, 66, 79). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.1.8 Jidáš

("Muž z Kariot", města v Judě; "člověk lži", nebo "najatý vrah"). Byl jedním z dvanácti (apoštolů), které si Ježíš vyvolil. Patrně byl pokladníkem Ježíšova kruhu. To on se vydal Ježíše představeným; za svoji zradu dostal třicet stříbrných šekelů, tedy cenu, která se platila

za otroka. Podle Matouše (27,3-10) pocítil potom Jidáš výčitky, chtěl vrátit třicet stříbrných představeným, ti je však nepřijali; pak se oběsil. (Dle tradice na osice, proto se jí chvějí studem listy.) Evangelia nabízejí několik vysvětlení Jidášovi zrady: lakomství, posedlost ďáblem. Naznačují se i jiné možnosti: Jidáš prý patřil k ozbrojené větvi extremistické sekty (odtud "najatý vrah") zélotů (sikariů): v Ježíšovi viděl možného osvoboditele Izraele, který by mohl vést vzpouru lidu proti římskému podrobiteli. Když však pochopil, že Ježíš odmítá jakékoli násilí i převzetí moci, vydal ho zklamaný Jidáš představeným. Jidáš se stal v západní tradici symbolem "zrádce"; ve francouzštině "un judas" znamená otvor, kterým ten, kdo má špatné úmysly špehuje, aniž by byl spatřen. (Slovník biblické kultury, 97)

Jidáš symbolizuje zkaženého člověka, zkaženého církevního hodnostáře. " *Mnějí páni, by kněžie nekradli, a nechtie pomniati, že Jidáš biskup, od Krista povolaný, kradl jest, jsa zlodějem, to, což slušalo na pána Ježíše a na jeho chudé.* " (272-4)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol je v textu vyjádřen substantivem v nominativu singuláru. Zřejmě patřilo k jom. kmenové deklinaci maskulin. "**Jidáš**" (273). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.1.9 Belzebub, Lucifer

Belzebub - (Překlad z Baa-Zebub, "pán much".) Bůh uctíváný v Ekronu a Foiníkii, chránící před škodlivým hmyzem. V židovském náboženství původce zla a nečistoty. V době novozákonní pokládali Židé Belzebuba za knížete zlých duchů a Ježíše nařkli, že je s ním ve spojení (Mt 12,27). (Slovník biblické kultury, 35).

Židé vnímají Belzebuba jako knížete zlých duchů. Dnes je chápán Belzebub jako jedno ze jmen ďábla.

Lucifer - Tento latinský výraz znamená "světloňoš" a je jím označována planeta Venuše (jitřenka), která doprovází Slunce a často se ráno objevuje před jeho východem (Jb 11,17; 38,32; Ž 110,3). V tomto smyslu je Kristus světloňošem posledního dne (Zj 22,16; 2P 1,19). Stejná hvězda však doprovází slunce i při jeho západu, proto Izajášova narážka v satirě o smrti tyрана (Iz 14,12): "Jak jsi spadl z nebe, třpytivá hvězdo, jitřenka synu..."! Vulgáta překládá výraz jitřenka výrazem Lucifer a středověká tradice chápe pád hvězdy (Venuše -

Lucifera) jako pád knížete démonů, kterého představuje tyran (král babylónský). Lucifer je tedy od středověku jedno ze satanových jmen. (Slovník biblické kultury, 129)

Belzebub mělo symbolizovat d'ábla, má to být jedno z jeho mnoha jmen. *"Jakož kněz kuchmistr nazval mě horším než kterého d'ábla a tak horším než Belzebuba."* (36-37) a stejně je to i se jménem Lucifer (nebo Luciper) : *" I co tomu dieš , milý bratře, když pán buoh vydá svědectvie všemu světu, že já nejsem horší než luciper, jenž jest počátek všech hříechuov... "*

Verbální vyjádření symbolu v textu

Oba symboly jsou vyjádřeny v textu substantivy s původní o- kmenovou deklinací maskulin. Jednou je užit ve tvaru instrumentálu singuláru "**Belzebubem**"(35), jednou v genitivu singuláru "**Belzebuba**" (37) a v nominativu singuláru je užit "**Luciper**" (224). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.2 Symbolika zvířat

6.2.1.2.1 Had

Příběh o prvotním hříchu začíná zmínkou o hadu vylíčeném jako „nejzchytralejší ze vši polní zvěře, kterou Bůh učinil“.

V orientálním světě je had pokládán za posvátné zvíře, jež je ve styku s božským světem, životem, moudrostí. Takto se objevuje v Genesis, slibuje Evě život s poznáním dobrého a zlého, jaké má Bůh (Gn 3,1-5), ale o tento mýtus přišel v boji církve proti magii: had nezosobňuje pomoc, ale prokletí. Nepřináší život, ale smrt. Proto byl připodobňován k satanovi, protivníkovi člověka.

V příběhu o pádu Adama zaznamenaném v Koránu se had nevyskytuje. Dle tradice a legendy byl had a páv v průvodu Iblíse, pokušitele lidského páru. (Slovník biblické kultury, 69)

Hus hada vnímá velice negativně kvůli svedení Evy. *"Proto žes učinil - to věz žes Evu svedl z mého přikázanie - zlořečený ty jsi nade všechny živé věci. "*

Verbální vyjádření symbolu v textu

Had se v textu nachází pouze jednou v substantivu původní deklinace o-kmenů, ve tvaru dativu singuláru "**hadovi**" (63). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.2.2 Pták

Poněvadž se volně vznášejí mezi nebem a zemí, pokládali je symbolicky uvažující duchové za prostředníky mezi oběma, za bytosti blízké nebi, za vtělené nehmotné bytosti, především duše. Proto bylo rozšířeno přesvědčení, že lidská duše opouští po smrti tělo v podobě ptáka, zvláště holubičky. V starokřesťanském umění bývají ptáci symbolem spasené lidské duše a stromy, ve kterých přebývají, znázorňují nebeský ráj. Když mluvil Ježíš Kristus o nebeských ptácích a polních liliích, které nebeský Otec živí a šatí, dal tím podnět k symbolickému obrazu, v němž ptáci a lilie představují nás lidi. (Křesťanské symboly, str. 247-8)

V tomto textu je pták spíš symbolem lovené zvěře. Odkazuje se zde na lov ptáků ostříži : *"...že tú kletbú prvé kněžie ustrašili sú a prikvačili, kohož sú chtěli, jako lovci ostříšem prikvačují ptáky, jenž mniece, byl dřevěný ostříš byl pták živý, nesměli sú sě vzdihnúti. Ale hus, pták pitomý, poznal jest toho ostříše neživého, protož nedal se jemu prikvačiti, ale vzdvih se, dal jest příklad jiným božím ptákóm, by též činili."* (394-8)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol ptáka se v textu vyskytuje čtyřikrát. Vždy je vyjádřen substantivem původního okmenu maskulin. Dvakrát je vyjádřen nominativem singuláru "**pták**" (396 - 2x), jednou v akuzativu plurálu "**ptáky**" (395) a jednou v dativu plurálu "**ptákóm**" (398). Hláskově je patrné, že nedošlo k diftongizaci ó > uo.

6.2.1.3 Symbolika nástrojů

6.2.1.3.1 Oheň

Oheň zaujímá v biblické představivosti významné místo. Málokdy se v Bibli objevuje při svém každodenním používání na ohništi, v ohřívadle, na dvoře nebo pod kotlem. Obrazotvornost Izraelitů rozněcuje oheň v bouři, kdy je děsí ničivý blesk a naopak těší blahodárný liják spojený s bouří. Oheň se stává znamením božím, kulisou Božích projevů. Takto Bůh uzavírá smlouvu s Abrahamem za svitu ohnivé pochodně. Bůh se zjevuje Mojžíšovi v hořícím keři. V poušti jde před Izraelci Hospodin za noci v ohnivém sloupu. Zjeví se Izajášovi a Ezechieli uprostřed ohně. Elijáše Bůh odnesl v ohnivém voze s ohnivými koňmi. Jakožto Boží znamení očišťuje oheň od poskvrny; seraf (nadpřirozená bytost, anděl) se dotýká žhavým oharkem rtů mladého Izajáše; Izrael je přetaven v peci utrpení, tj. očištěn ohněm zajetí. Autoři žalmů znají tuto očištnou hodnotu ohně právě tak jako

apokalyptikové, kteří spatřují v ohni (síra hořící v jezeře) obraz soudu rozlišujícího dobro od zla: věčný, nehasitelný oheň má strávit všechno, co nemohlo být očištěno. Tento motiv přijatý ze SZ se často vyskytuje i v evangeliích. Oheň je také symbolem Boha vysvobozujícího a osvěčujícího. V době letnic dostávají učenci neobyčejný dar. V domě, kde se shromáždili k modlitbě, se náhle strhne hukot, jako když se žene prudký víchř a ukáží se jim ohnivé jazyky, rozdělí se a na každém učedníkovi spočine jeden z nich; všichni jsou naplněni Duchem svatým a schopností mluvit různými cizími jazyky. (Slovník biblické kultury, str. 163)

I v tomto případě, myslím, oheň symbolizuje zatracení, peklo a muka. Má znamenat ve většině případů očištný oheň, který má strávit vše špatné, veškeré hříchy. To bylo i důvodem, proč se kacíři nechávali upalovat. *"Jděte ode mne, zlořečení, do věčného ohně, jenž připraven jest ďáblu a sluhám jeho."* (98, 99)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol je v textu použit čtyřikrát. Pokaždé ho vyjadřuje substantivum původní jomkmenové deklinace. Třikrát je použito v genitivu singuláru "**ohně**" (99, 100, 411) a jednou v instrumentálu singuláru "**ohněm**" (343). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.3.2 Pluh

Pluh v textu symbolizuje typ práce. Pluh značí duševní práci pro boha, ale zároveň i světskou práci. *"Nižádny, jenž se chopí pluha a ozří se zase, nenie způsoben k kráľovství božiemu."* Aj, *pluh tvooj jest opuštění svata a slova božieho kázanie, nábožené modlenie, mši slúženie, písma svatého učenie a v ctostech obcovanie. A ty obrátiv se zase od toho pluhu, chopil si se pluhu světského."* (193-6)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol pluhu je užit v textu v substantivu maskulina s původní deklinací o-kmenů. V textu je užit pětikrát, z toho jednou v nominativu singuláru "**pluh**" (193), dvakrát v genitivu singuláru "**pluha**" (193, 283) a dvakrát též v genitivu singuláru "**pluhu**" (196 - 2x). Dva tvary genitivu singuláru jsou způsobeny pronikáním principu životnosti. V genitivu singuláru si o-kmenový tvar ponechala substantiva životná (chlapa), neživotná začala užívat koncovky u-kmenové

(hradu). Ani v nové češtině není toto rozlišení zcela důsledné.²⁵ Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.4 Symbolika těla a jeho částí

6.2.1.4.1 Hlava

Poněvadž hlava směřuje vzhůru, měla vždy v symbolickém myšlení vztah k vyšším náboženským skutečnostem. "Stát na hlavě" je výraz k označení převráceného životního řádu, daného Bohem. Hlava vede a řídí jednání celého lidského těla; proto byla v Písmě sv. obrazem vlády. Vítězný David se nazývá "hlavou národů". Vládcem vládců je Hospodin: "Tvoje, Pane, je velikost, síla. Vzpřímená hlava značí radost a jistotu, skleslá hlava vyjadřuje smutek, stud, hanbu a bídu. "Běda mně, kdybych byl svévolně jednal! Ač jsem spravedlivý, hlavu nepozvedám, hanbou přesycen vidím své pokoření." Při smutku bývalo zvykem posypat si hlavu prachem nebo popelem. Podle apoštola Pavla je muž pánem ženy, "hlavou každého muže je však Kristus, a hlavou Kristovou je Bůh". Poněvadž muž je "obrazem a odleskem Boha", nemá si při modlitbě zahalovat hlavu. Události popisované v Písmě svatém vedly umělce k tomu, že dávali hlavu jako tribut Davidovi na znamení vítězství nad Goliášem a Juditě, která sřála hlavu Holofernovi. Sřatá hlava na míse připomíná předchůdce Páně, sv. Jana Křtitele. Mučedník, který nese v rukou svou hlavu, přináší Bohu svou poslední oběť. Hlava představuje celou osobu; toto přesvědčení dávají najevo ti umělci, kteří zobrazují anděly jen jako hlavy s křídly, bez těla. (Křesťanské symboly, str. 185)

Hlava v tomto textu označuje ďábla jako tvůrce a vůdce všeho zlého. "...*nejsú horší než ďábel, jich hlava, král a otec v zlosti...*" (90)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol hlava se vyskytuje v textu dvakrát v nominativu singuláru "**hlava**" (225, 90) v původní deklinaci a-kmenů feminin. Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.4.2 Oko

Oko je předně hlavním orgánem poznání: v zahradě v Edenu slibuje had ženě, že pojede-li - ona a Adam s ní - z plodů zakázaného stromu, otevrou se jim oči a budou jako Bůh znát dobré

²⁵ LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. Historická mluvnice češtiny, Praha: SPN, str. 142

i zlé (Gn 3,5-7). Oko je také zrcadlem srdce: prozrazuje, co se skrývá v nejzaší hloubi bytosti, ať je to velikášství asyrského krále (Iz 10,12) nebo milosrdenství Boží (Ez 20,17). Ježíš pak učí své učedníky, že pohled se rovná činu: "Každý, kdo hledí na ženu chtivě, již s ní zcizoložil ve svém srdci" (Mt 5,27-29), a dodává: "Jestliže tě svádí tvé pravé oko, vyrví je a odhod' pryč". Je to výzva k očišťování srdce, vyjádřená s velikou výrazovou silou a obrazností. Ježíš dále říká: "Světlem těla je oko. Je-li tedy tvé oko čisté, celé tvé tělo bude mít světlo. Je-li však tvé oko špatné, celé tvé tělo bude ve tmě". A konečně odmítá zákon odvety, vyjadřovaný tradiční formulací: "Oko za oko, zub za zub" (Ex 21,24). Namísto toho říká: "Tomu, kdo tě udeří do tváře, nastav i druhou" (L6,27-36; Mt 5,38-48). (Slovník biblické kultury, 164)

Oko je zde vnímáno ve smyslu přísloví: "*I co vidíš mrvu v uoku bratra svého, břevna v svém oce nevidíš?*" (174-5). Dá se tedy text chápat, že jeden vidí chyby na jiných a na sobě ne.

Verbální vyjádření symbolu v textu

V textu se vyskytuje šestkrát, jednou v lokálu singuláru "**uoku**" (174), dvakrát v tvaru "oce" (175, 176) a třikrát v genitivu singuláru "**z oka**" (176, 177-2x). původně šlo s-kmenovou deklinaci stejně jako u substantiva ucho. V singuláru pak přešlo oko k o-kmenům, duálové tvary těchto jmen, jichž se dnes užívá ve funkci plurálu, byly doplněny o další dativní a lokálové novotvary a tyto formy pak žijí ve spisovném jazyce dodnes.²⁶

6.2.1.4.3 Duše

V naší kultuře stavíme s oblibou do protikladu prvek duchovní a tělesný. Je to dědictví některých řeckých myšlenkových proudů, poznamenaných dualismem, který dokonce považuje tělo za vězení nebo vyhnanství duše.

Naproti tomu Bible vidí člověk jako organickou jednotu. (Slovník biblické kultury, str. 52)

Hus chápe tělo a duši dualistickým způsobem. Duše je brána jako chrám boží, nástroj spásy skrze pokání. Tělo je zde jako cosi smrtelného, konečného, co obklopuje nesmrtelnou duši, která má být po smrti těla spasena nebo zatracena. V duši sídlí pocity.

Verbální vyjádření symbolu v textu

²⁶ LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. Historická mluvnice češtiny, Praha: SPN, str. 171

Symbol duše je vyjádřen substantivem s původní deklinací ja-kmenů feminin. V textu se nachází pětkrát, dvakrát v dativu singuláru "**duši**" (235, 237), jednou v akuzativu singuláru "**duši**" (39) a dvakrát v lokálu singuláru "**duši**" (79, 228). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.4.4 Tělo

Tělesnost je podstatou stvořených bytostí, všeho živoucího, celého lidstva zvláště v protikladu k Bohu a na rozdíl od něho a jeho ducha. Znakem tělesnosti je pomíjivost, ale také nesvatost a hříšnost. ... Ve SZ se neobjevuje původní řecký dualismus, který staví proti sobě tělo a ducha. Hebrejci chápou tělo odděleně od duše, ale chápou člověka jako celek. Tělo není vězením duše, duše je součástí krve, kostí, srdce apod. ... V NZ se míní vnější lidská (nebo zvířecí) podoba, a to, co na druhých lidech i na sobě vnímáme smysly. Na rozdíl od vědomí, které má povahu vnitřní a není přímo přístupné smyslovému vnímání. Tělo je lidský „jev“ člověk je součástí přírodního světa. ... Kniha Moudrosti a apoštol Pavel pod vlivem řeckých filosofů chápou tělo jako vězení duše; odtud jejich pochybnosti o těle, které podléhá vášním a slouží hříchu. (Slovník biblické kultury, str.228)

Tělo je zde jako cosi smrtelného, konečného, co obklopuje nesmrtelnou duši, která má být po smrti těla spasena.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol tělo je zobrazen jednou adjektivem "zisku **tělesného**" (233) a čtyřikrát substantivem. Původně se toto substantivum skloňovalo podle s-kmenové deklinace, protože ale nominativ singuláru končil na –o jako u o-kmenů, ustoupila původní deklinace velmi rychle, takže do staré češtiny se z původních tvarů zachovaly nepatrné zbytky: pouze nominativy a akuzativy singuláru (slovo, kolo...), z plurálových tvarů nominativ a akuzativ (nebesa), genitiv (nebes) a další tvary s o-kmenovými nebo jinými koncovkami....²⁷ Je zde dvakrát v lokálu singuláru " na **těle**" (80-2x) a dvakrát v dativu singuláru " **tělu**" (108, 115). Hláskově zde nejsou patrné změny.

²⁷ LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. Historická mluvnice češtiny, Praha: SPN, str. 170

6.2.1.4.5 Krev

Podle SZ je krev životodárnou podstatou všeho, co dýchá: lidí i zvířat. Bible říká: v krvi je život těla (Lv 17,11). Protože Bůh je jediný Pán nad životem, je zakázáno člověku prolévat lidskou krev, tj. zabíjet. Ten kdo prolíje krev člověka, to jest vrah, bude Bohem volán k odpovědnosti (Gn 9,6). Lidská krev nevinně prolitá volá po pomstě (Jb 16,18).

Vylití krve obětních zvířat znamená zasvěcení veškerého života Bohu (Lv 17). Protože krev patří Bohu, je rovněž zakázáno člověku požit krev s masem zvířat; podle stále platných předpisů židů a muslimů se před požitím masa musí nechat vytéct krev zvířete (maso košer).

Podle NZ je krev Ježíše obětovaného jako beránek nejvyšší formou sebeoběti. Jeho obětovaná krev slavnostně stvrzuje novou smlouvu s Bohem, stejně jako krev, jíž Mojžíš pokropil lid při uzavření smlouvy na Sinaji (Ex 24,8). Ti, kteří pijí eucharistické víno (krev Páně), mají účast na Božím tajemství a daru nového života.

Výraz „tělo a krev“ (NZ) označuje lidskou podstatu materiální povahy a její hranice (Mt 16,17). (Slovník biblické kultury, 114 - 115)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol krev je v textu v substantivu s původní deklinací i-kmenů feminin v dativu singuláru "**proti krvi**" (109, 115). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.5 Symbolika abstrakt

6.2.1.5.1 Peklo

Peklo je v textu vnímáno jako místo spočinutí zatracených duší po smrti a zároveň jako sídlo ďábla. "*...kterak tehdy já neb jiný člověk jsem horší než on a než který kolivěk ďábel z pekla?*" (74, 75)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Peklo je vyjádřeno substantivem neutra s původní deklinací o-kmenů. V textu se vyskytuje dvakrát a v obou případech jde o tvar genitivu singuláru "**pekla**" (75, 39). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.5.2 Nebe

Obloha. V Bibli je nebe sídlem Boha. Obloha je pevná klenba, která odděluje svět dole a vody nahoře, jejichž protržení znamená zničující potopu. Tato pevná klenba, osvětlená svítilnami – hvězdami, spočívá na sloupech zapuštěných hluboko do země. Jako člověku nepřístupná výšina představuje nebe místo, které symbolizuje Boží transcendentnost: “Otče náš, jenž jsi na nebesích”. Biblický Bůh bývá někdy metaforicky nazýván Nejvyšším, místem jeho přebývání jsou nebesa. Zejména v Makabejských knihách a v Evangelii podle Matouše nahrazuje slovo “nebe” jméno Boží, které Židé z úcty k Božímu majestátu nevyslovovali. Bible spojuje představu nebe s obrazem hromů a blesků, symbol Boží moci aby nezaměňoval tvůrce za jeho dílo tím, že by uctíval nebeské hvězdy. Nebeské království, příbytek vyvolených, ráj. Křesťané užívají termínů ráj a nebesa víceméně ekvivalentně, když mluví o dokonalé radosti, jakou vzbuzuje možnost být po smrti navěky s Bohem. Termín ráj připomíná kouzelnou zahradu z Genesis. “Vystoupit na nebesa” je narážka na nanebevstoupení Ježíše popsané v Bibli. I dnes bývá nebe dáváno do souvislosti se štěstím, s věčnou blažeností: mít se jako v nebi; být v sedmém nebi (spojení “sedmé nebe” je pův. Z koránu). Pod pozdně řeckým vlivem a pod vlivem hvězdářského myšlení získal pojem nebe v křesťanském světě ještě význam něčeho nádherně harmonického, naprosto dokonalého, vzešlého z Boží moudrosti. Nebeská klenba a pravidelný běh hvězd vzbouzejí v člověku představu skutečnosti, která má řád, je uspořádaná, plán světla a je v protikladu k nepořádku a temnotě, v nichž se odehrává náš život zde na zemi. Takový byl význam kupolí byzantských a románských kostelů. (Slovník biblické kultury, str. 153)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol nebe je vyjádřeno čtyřikrát adjektivy "nebeské " (163), " nebeského" (164) a "nebeský" (251, 254). Pak je vyjádřeno čtyřikrát substantivy s původní s-kmenovou deklinací v lokálu singuláru v tvarech : "**v nebesiech**" (119 - 2x) a "**v nebesích**"(217, 327). Hláskově zde vidíme, že částečně proběhla monoftongizace ie > í (nebesech), ale částečně je již patrná (nebesích).

6.2.1.5.3 Soudný den

SZ ohlašuje Boha jako nejvyššího soudce, který přijde soudit živé i mrtvé. "Hospodinův den", který je některými netrpělivě očekáván, ohlašují proroci jako den hrůzy jak pro nepřátele Izraele, tak pro samotný Izrael. V Sf 1,14-18 (odkud je vzat hymnus Dies irae) a v Za 14 je tento den popisován jako kosmické kataklyzma. S očekáváním Hospodinova dne nebo dne Syna člověka se znovu setkáváme v NZ; v den Kristova návratu budou nebesa i země zachváceny ohněm, do apokalyptické bitvy zasáhne Kristus, zničí hříšníky a zlo, očistí ty, kteří zápasí o víru a oslaví věrné. Myšlenka soudu nad mrtvými se do židovské apokalyptické literatury dostává až poměrně pozdě, ve 2. století před Kristem (kniha Enochova, kniha Danielova): po zmrtvýchvstání bude Bůh kolektivně soudit národy, bude neúprosný k těm, kteří pronásledovali jeho lid; bude to den hněvu, den Boží. Podobně i evangelist líčí poslední soud jako apokalyptický obraz slavného návratu Syna člověka: je tomu tak i v poslední části eschatologické řeči Ježíšovy na Olivové hoře. Pouze Matouš popisuje poslední soud jako soud jednotlivců, oddělení spravedlivých a zatracených. Dle Zjevení (Apokalypsy) nastane po zničení nepřítele zmrtvýchvstání a soud nad mrtvými: "A mrtví byli souzeni podle svých činů zapsaných v těch knihách". Tyto obrazy rádi připomínali kazatelé a umělci, když chtěli přivést věřící na správnou cestu. Definitivní charakter Božího soudu byl od 4. Až do 12. Století postupně nahrazován očištěním. Hříšníci zde dostali možnost odčinit hříchy a uniknout peklu. (Slovník biblické kultury, str. 184).

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol soudu nebo soudného dne se vyskytuje jednou ve spojení substantiva a adjektiva v nominativu singuláru "**soudný den**" (98), dvakrát ve spojení akuzativu singuláru "**súdný den**" (222, 227). Poté se vyskytuje substantivum soud s původním skloňováním o-kmenů maskulin ve tvaru lokálu singuláru "**na soudě**" (344) a "**na soudu**" (375), v akuzativu singuláru "**soud**" (373) a v genitivu plurálu "**souduov**" (348). V textu dále symbolizuje poslední soud i postava soudce. ten je vyjádřen v nominativu singuláru "**soudce**" (351, 360, 372), v genitivu singuláru "**súdce**" (360) a v akuzativu plurálu "**súdci**" (371). V několika případech se zde vyskytuje **súdný** den ještě před diftongizací, ale zároveň je i několik případů, kdy už diftongizace proběhla (**soud**). Opět kvůli pronikání životnosti jsou pro lokál singuláru dva tvary.

6.2.1.5.4 Slovo boží

Živé, jednající slovo je součástí toho, od něhož pochází. Má tvořivou a spásonosnou sílu; Bůh slovem stvořil svět a slovem sděluje svůj spasitelský záměr prostřednictvím zákona, proroctví, lidové moudrosti, modlitby. Boží slovo již ve SZ "tvoří" svět (stvořením nezávislého vesmíru, proměna lidských srdcí a vztahů). Podle knihy Moudrosti se zdá, jako by bylo určitou osobností "u Boha". Další posun nastává v NZ, v Evangeliiu podle Jana: "Na počátku bylo Slovo, to Slovo bylo u Boha, to Slovo bylo Bůh... A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi." (J 1,1-14) Boží slovo na sebe bere podobu Ježíše Nazaretského. Toto tvrzení fascinovalo básníky, filozofy a teology, a to nejenom mimořádným postavením slova (bylo na počátku), ale i potvrzením Boží vnitřní rozlišenosti. Tento text je jedním ze základů učení o Trojici (Bůh Otec, Syn a Duch svatý) a vtělení, inkarnace (Ježíš, člověk a Bůh). (Slovník biblické kultury, 210)

Slovo boží v tomto textu symbolizuje Boha a Krista a následování jeho příkladu...

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol slovo je v textu vyjádřen substantivem slovo, které dříve patřilo pod s - kmenovou deklinaci neuter stejně jako oko, ucho, kolo, tělo. Protože nominativ singuláru s-kmenů končil na –o jako u o-kmenů, ustoupila původní deklinace velmi rychle, takže do staré češtiny se z původních tvarů zachovaly nepatrné zbytky: pouze nominativy a akuzativy singuláru (slovo, kolo...) ²⁸ a některé plurálové tvary. Je užito celkem pětkrát: jednou v nominativu singuláru "slovo" (330), dvakrát v genitivu singuláru "slova" (190, 308), jednou v akuzativu singuláru: "slovo" (189) a jednou v lokálu singuláru "v slově"(368).

6.2.1.5.5 Písmo

Soubor knih přijatých církví a chápaných jako "zjevené, inspirované Bohem". Vznikal postupně a některé texty byly zařazeny až po dlouhém rozhodování. Židovský neboli palestinský kánon (později přijatý i protestanty) byl ustanoven v Jabně (Jamnii) koncem 1. století po Kristu sborem učitelů zákona. Skládá se jen z knih, které byly napsány v hebrejštině. Kánon římsko-katolický a pravoslavný přijal Septuagintu (LXX), tj. řecký

²⁸ LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. Historická mluvnice češtiny, Praha: SPN, str. 170

překlad Starého zákona. Do NZ bylo postupně zařazeno 27 knih, ty první kolem 2. století po Kristu (Kánon zvaný Muratoriho). Athanasiův dopis z roku 367 uvádí jejich seznam. S konečnou platností byl kánon NZ i SZ schválen na koncilu v Tridentu.

V tomto textu symbolizuje v jednom případě písmo dopis: "*Toto sem psal já, mistr Jan Hus, ne aby jemu písmo bylo dáno, ktož mi jest vzkázal...*"(5-6). Dále písmo symbolizuje Starý i Nový Zákon: "*Aj, die písmo, že závistí d'áblové.*" (77-8).

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol je vyjádřen substantivem s původní n-kmenovou deklinací neuter. Hláskovým vývojem došlo k tomu, že nominativní a akuzativní kmen měl jinou podobu než kmen v ostatních pádech. Tomu se jazyk brání, a proto byl už ve staré češtině vytvořen nominativní a akuzativní novotvar s nejobvyklejší koncovkou -o (rameno). Tyto nominativní a akuzativní novotvary se totiž nelišily od substantiv typu město, a proto se tak začaly i skloňovat.²⁹ V textu je užito celkem v osmnácti případech, z toho čtyřikrát v nominativu singuláru "**písmo**"(5, 78, 132, 320), třikrát v genitivu singuláru "**písma**" (140, 195, 310), pětkrát v dativu singuláru "**písmu**" (53, 57, 58, 61, 338), pětkrát v akuzativu singuláru "**písmo**" (12, 120, 169, 338, 370) a jednou v instrumentálu singuláru: "**písmem**" (376). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.5.6 Hřích

Pojem hříchu je pojem náboženský, odlišný od psychologického pojmu viny a právních pojmů provinění, zavinění aj. Celá Bible nás neustále učí, že vztah člověka k Bohu je konfliktní a že motivem tohoto konfliktu je hřích. Obdobně se v ní neustále potvrzuje zaslíbení spásy, činu, jímž Bůh člověka z jeho hříchu vysvobozuje.

Ve SZ hřích není překročení mravního zákona, nýbrž porušení smlouvy s Hospodinem (nezachování věrnosti ve svazku mezi věřícím a Hospodinem). Biblické vymezení hříchu zdůrazňuje jeho konkrétní a objektivní charakter, přikázání desatera pak blíže vymezují nejlepší způsob, jak zůstat věrný smlouvě s Hospodinem (Dt 5,1-22).

Od doby vyhnanství nabývá uvnitř náboženského světa stále víc na významu aspekt právní, formální a rituální natolik, že pozdější texty dávají obvykle přednost právním

²⁹ LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. Historická mluvnice češtiny, Praha: SPN, str. 168

termínům nespravedlnosti, porušení zákona, neposlušnosti. Bůh ale přece nechce, aby hříšník zemřel nýbrž aby se odvrátil od své špatné cesty a byl živ (Ez 33,11-20). V NZ Ježíš nejenže se s hříšníky stýká, ale říká dokonce, že z těch, kdo činí pokání, má bůh větší radost než z těch, kdo je nepotřebují (L 15,7). (Slovník biblické kultury, str. 74)

Hřích symbolizuje porušení daného řádu, mravního zákona, dle kterého má každý křesťan žít. Z hříchů se vždy vydělovali ty obzvláště závažné, někdy se nazývali hlavní, jindy smrtelné hříchy. Mezi ně patří: pýcha, smilstvo, lakomství, nestřídmost, lenost a závist.

Verbální vyjádření symbolu v textu

Pro symbol hříchu bylo použito substantiva hřích v původní deklinaci o-kmenu maskulin. Dvakrát je ve tvaru nominativu singuláru "**hříech**" (95, 307), pětkrát v genitivu singuláru "**hříchu**" (146, 180, 233, 387, 393), čtyřikrát v genitivu plurálu "**hříechuov**" (42, 128, 165, 225) v genitivu plurálu má i jednu tvar: "**hříechóv**" (125); jednou je užito akuzativu singuláru "**hříech**" (400), dvakrát pro akuzativ plurálu "**hříechy**" (160, 222), jednou pro lokál singuláru "**v hříše**" (138) a jednou pro instrumentál singuláru "**hříechem**" (408).

Pro symbol hříchu bylo použito i substantiva hříšník, které rovněž patřilo k o-kmenům maskulin. Je to užito pouze jednou v nominativu plurálu "**hříšníci**" (407).

Hláskově zde vidíme částečnou změnu monoftongizace ie > í (hříchu), která není jednotná (hříech). Je zde i diftongizace ó > ou (hříechuov), která rovněž není důsledná (hříechóv).

Dvakrát je pro symbol hříchu uvedeno i verbum finitum: "**shřešil**" (52) a "**hřešil**" (146).

6.2.1.6 Symbolika státních útvarů

6.2.1.6.1 Království

Kralování Boží je potvrzeno odedávna (Sd 8,23): Izrael zprvu odmítal instituci monarchie, králem byl sám Hospodin (1S 8). Později, i když instituce království byla nedílnou součástí života Izraele a i když představa krále byla těsně spjata s představou Mesiáše, Izrael nikdy svého krále nezbožstil. Žalmy odjakživa oslavovaly kralování Boží jako skutečnost, která přesahuje dějiny: „Tvůj trůn pevně stojí odedávna. Ty jsi od věčnosti“ (Ž 93,2). Je to království univerzální, vesmírné.

Prorocké spisy zvěstují dobrou zprávu o Hospodinově návratu na Sijón (Iz 52,7 nn). S nadějí na blízký návrat do Jeruzaléma je spjata naděje věčné spásy: Izajáš vyhláší, že babylónské zajetí skončí a po novém exodu naleznou Židé znovu svou zemi: „Ti za něž Hospodin zaplatil, se vrátí“ (Iz 51,11). Zároveň proroci ohlašují příchod království věčného pokoje a spravedlnosti. Izajáš vyvolává představu obrazu tohoto panství, kde „překují své meče na radlice“ (Iz 2,4) a „vlk bude pobývat s beránkem“ (Iz 11,6).

Království je také skutečností duchovní: je to vláda Hospodinova v srdci člověka, který se řídí jeho zákonem. NZ duchovní pojetí království dále rozvíjí: „Vždyť království Boží je mezi vámi!“ (L 17,21). Ježíš varuje před těmi, kdo předpovídají příchod království k určitému datu. Toto království není politickou mocí, Ježíš odmítá být takovým králem: „Moje království není z tohoto světa“ (J 18,36); je nastolením Božího zákona lásky a jednoty, určeného všem, kteří mají srdce prosté a čisté jako děti (Mt 19,13nn). Avšak i v kruhu lidí kolem Krista žije dál naděje na obnovení pozemského království Davidova.

Pavel a Apokalypsa v obrněné podobě pokračují v prorocké tradici, ohlašující království eschatologické: království trvalé a nezničitelné blaženosti, které teprve přijde, království, které Ježíš sám přirovnal ke svatební hostině (Mt 22,1-14) a které Apokalypsa přirovnává k svatému městu (Zj 21). (Slovník biblické kultury, str. 114)

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol království je vyjádřen substantivem království s deklinací jo-kmenů neuter (znamenie). V textu se nachází celkem osmkrát - jednou v nominativu plurálu "**královstvie**" (247), dvakrát v genitivu singuláru "**královstvie**" (164, 243), třikrát v dativu singuláru "**království**" (193, 197, 284), jednou v akuzativu singuláru "**královstvie**" (163) a jednou v lokálu singuláru "**království**"(20). V některých případech je patrné, že proběhla monoftongizace ie > í (království), v jiných není tato změna patrná (královstvie).

6.2.1.7 Symbolika pokrmů

6.2.1.7.1 Večeře

(Lat. cena, "večerní jídlo", "hostina".) Označuje se tak poslední společné jídlo ve večeřadle Ježíše a jeho učedníků na oslavu velikonoce v předvečer Ježíšovi smrti. Podle J 13,1-30 umyl Ježíš během večeře svým žákům nohy. Byla to výzva k pokoře a bratrské lásce a Ježíš jim šel

příkladem. Podle všech čtyř evangelistů oznámil Ježíš během této večeře, že ho Jidáš zradí. Svědectví evangelií dle Matouše, Marka, Lukáše i 1. Korintským jsou základem pro ustavení svátosti Večeře Páně. Ježíš vzal chléb, požehnal jej obvyklým způsobem, lámal a dával svým žákům se slovy: "Toto jest mé tělo," Pak vzal kalich, vzdal díky, podal jim jej a řekl: "Tento kalich je nová smlouva, zpečetěná mou krví." A podle Lukáše a Pavla dodal: "To čiňte na mou památku." Křesťané si tuto událost připomínají opakováním Ježíšových slov a gest při mši: při večeři Páně (protestanti), při mši svaté (katolíci) nebo při eucharistické oběti (pravoslavní). Je to hostina Božího lidu v přátelství s Bohem. (Slovník biblické kultury, 185-6)

V textu je mluveno o večeři věčná jako opakování poslední večeře, zřejmě tedy šlo o myšlenku společné večeře s Ježíšem Kristem. V tomto smyslu to však vypadá, že by spíše večeře byla symbolem víry jako takové v Ježíše Krista. *"Duovod jest tento: že pán buoh dal jest pántuom světským zbožie a moc, aby připudili jiné k jeho službě, kteříž by nechtěli k večeři věčné jíti."* (264-6).

Verbální vyjádření symbolu v textu

Symbol večeře je vyjádřen třemi případy, které se deklinují dle jo-kmenů feminin (vzor duše) a jsou ve tvaru dativu singuláru : " **k večeři**" (266, 268, 336). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.8 Symbolika čísel

6.2.1.8.1 Tisíc

1000 znamená velké množství či dlouhou dobu (Slovník biblické kultury). V textu je užito číslovky "tisíc" (315). Hláskově zde nejsou patrné změny.

6.2.1.8.2 Sto (48, 314, 315)

V Křesťanské literatuře se setkáváme s číslem 100 jako obrazem nebeského blaženství. Podobný význam má i počet tisíc (U. Berker, str. 276)

7 Závěr

Ve své diplomové práci jsem provedla rozbor symboliky v dvou dílech Jana Husa. Symboly jsem rozdělila do několika kategorií. Zabývala jsem se symbolikou postav, pokrmů, zvířat, abstrakt.

U symbolů jsem nastínila jejich význam a pak jsem se snažila vyjádřit, co mohou znamenat v textu. Zaujalo mě vnímání některých symbolů. Například tanec, který býval brán vcelku pozitivně (náboženské tance) se v dílech Jana Husa mění v negativní zahálčivou činnost. Stejně tak mě překvapilo vnímání ďábla, který ve svém původním významu nebyl tvůrce a strůjce zla, ale jen žalobcem duší. Později se z něj vyvinul opak dobra, symbol věčného zatracení, lži, přetvářky a klamu.

Edice díla O poznání cesty pravé k spasení vychází z rukopisů, případně i děl, která vychází z rukopisů. Proto jsou symboly uvedené v těchto edicích shodného významu. Jejich vývoj se v průběhu století nezměnil. Dnes je možná lehce zastřen význam několika symbolů např. duše, tělo, Kananjeská žena.

Velice podobné je to i v druhém díle Knížky proti knězi kuchmistrovi. Toto dílo se dochovalo pouze jako tisk z 16. století. Bylo o poznání méně často vydáváno než Dcerka. Je to hlavně způsobeno jeho laděním a polemickým uvažováním nad hodnotami církve a církevních hodnostářů. Narozdíl od Dcerky, kde se autor snaží přimět posluchače k následování Krista a k zbožnosti, je zde vyhraněný názor na církev a její kritika. Myslím, že ani po několika staletích se situace v českých zemích nezměnila, a proto Husovo dílo nebylo publikováno a vydáváno právě s ohledem na cenzuru.

V obou dílech se nachází několik shodných symbolů: duše, tělo, anděl, ďábel, Eva, Job, hřích, království, peklo, oheň, písmo a soud.

Symboly duše a tělo jsou vnímány v obou dílech velice podobně. Jde opět o dualistické pojetí těla a duše. Tělo je jakousi nádobou duše. Názornější je vnímání v díle O poznání cesty pravé k spasení: „*Slyšiž, dcerko! viz, a přichyl ucho své, a poznaj se, že jsi člověk, a tak že máš tělo a duši. Tělo slove člověk zevnitřní, duše člověk vnitřní; tělo tichne k hříchu, duše k ctnosti*“ (O poznání cesty pravé k spasení 28-31). „*...a poznaj tři nepřítelé každého člověka v světě, jenž chtějí jeho duši porazit. Tiť jsou: tělo, svět a ďábel...*“ (O poznání cesty pravé k spasení 524 – 526). „*... tělo mé jest z bláta jest, protož blatná, nečistá a rozkošná myšlenie ot něho mám...*“ (O poznání cesty pravé k spasení 528-9). Kdežto

v Knížkách proti knězi kuchmistrovi není pojetí těla jako nádoby tolik patrné: „*Co platno jest člověku, by všechen svět získal, a své duši uškodil?*“ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 234-5) „*Oblečte se oděním božím, abyšte mohli státi proti lstem d'áblovým: neb není nám bojovati proti tělu a proti krvi...*“ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 107-108).

Na anděla a d'ábla se pohlíží v dílech jako na vzájemné protiklady. O poznání cesty pravé k spasení: „*Věz, nemož hříechov konečně skryti, neb musíš je všem lidem, angelóm i d'áblóm v súdný den oznámiti.*“ (O poznání cesty pravé k spasení 120-121).

Đábel je dle vnímán jako padlý anděl: „*Já pro malé pomyšlení, jsa angelem, spadl sem s nebe a jsem zatracen...*“ (O poznání cesty pravé k spasení 439-441). Stejně tak se na d'ábla dívá jako na zlého pokušitele, který se snaží uškodit člověku a způsobit jeho zatracení: „*Bóh vždy pokúšie dobre, neb když pokúšie, tehdy pokúšie spravedlivě; člověk někdy pokúšie dobře, a někdy také zle; ale d'ábel vždy zle.*“ (O poznání cesty pravé k spasení 285-7) „*A tiem úzkým svědomím klamá d'ábel obecně ty, kteříž jsú hříechov hrubých se nedopustili...*“ (O poznání cesty pravé k spasení 184-6). „*Knížky tyto sepsal mistr Jan Hus proti knězi, kterýž pravil i zapřísáhl řka, že Hus horší než který d'ábel.*“ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 1,2). „*Ale d'ábla se bojí, a tak ukazuje bázní, že nejsem horší než který d'ábel.*“ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 39-40).

Anděl je tedy vnímán jako boží stvoření a je vnímán kladně jako pomocník Boha: „*Pomni také, že on, jsa věčný, stvořil jest angely i jiné věci; a tak v angelech jest žádací, nebo oni žádostivě v něho rozumem hledie...*“ (O poznání cesty pravé k spasení 73-5).

Knížky proti knězi kuchmistrovi ukazují anděla jen jako kladný protiklad k d'áblu: „*Jistě nesoudili bychom tajemných věcí, čekajíce pána, jenž v súdný den každého člověka hříechy všemu lidu, d'áblóm a anjelóm oznámí.*“ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 221-222).

Eva je v obou dílech chápána jako symbol pokušení: „*A tak nalezl Evu samu i zklamal ji, i pána Ježíše také v samotě pokúšěl.*“ (O poznání cesty pravé k spasení 400-1) „*Proto žes to učinil – to věz žes Evu svedl z mého prikázanie...*“ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 63-64)

Job je chápán též jako symbol pokušení: „*A týž d'óvod o Evě, prvé ženě, a o svatém Job, a o jiných, jichž jest rozličně pokúšěl...*“ (O poznání cesty pravé k spasení 351-352)

Hřích je opět v obou dílech vnímán jako symbol negativní činnosti: „ *On svatý, proto že znaje všetky věci, nemôž býti hriechem zprzněný...* “ (O poznání cesty pravé k spasení 83-4); „*Protož hriechem smrteľný duši jest najvěčšie bieda...* “ (O poznání cesty pravé k spasení 201); „ *Třinácté: každý d'ábel rád by, aby každý člověk hřešil, což by mohl najviece. A já bych rád, aby každý člověk hříchu se varoval, což muož najviece.* “ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 145-7).

Království je v díle O poznání cesty pravé k spasení v jedné podobě vnímáno jako státní zřízení: „*...neb die Šalomún, jenž jest v království svém všě libosti zkusil.* “ (O poznání cesty pravé k spasení 242), ale rovněž i jako symbol ráje: „*Věru, pravi tobě, dnes budeš se mnú v ráji, I proč sě to tak stalo? Jedné, aby všem byl dán příklad, že nižádný nebude od nebeského královstvie zavržen, ktož bude káním na poslední hodinku navštíven.* “ (O poznání cesty pravé k spasení 668- 671). Knížky proti knězi kuchmistrovi vidí království jako symbol ráje: „*...aby prvé pomysľil, co bude pán jiesti, než budeš-li nebeské královstvie mieti.* “ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 162-3).

Peklo je v obou dílech symbolem zatracení, opakem ráje: „*... jednak sě spustila do pekla, onde by spatřila velké utěšení, a tuto velikú biedu, a tak by právě po velikém orlu letěla po Kristovi, jenž stúpiv do pekla, vzletěl jest na nebesa...* “ (O poznání cesty pravé k spasení 556 – 55). „*A však viem, že se mne kněz kuchmistr nebojí, bych jeho duši vzal do pekla.* “ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 38-39).

Soud je vnímán jako přelom života na tomto světě a branou do pekla nebo ráje. Je nevyhnutelný a přísný. „*Ten súd zajisté jest každému jistý, neb všichni máme na něm státi; ten súd jest nám skrytý, abychom vždy bděli, a byli pána čekající; ten súd jest hrozný, neb před súdci páľiti bude všechny jeho nepřátely.* “ (O poznání cesty pravé k spasení 733 – 736).

„*... řekl jest spasitel, že soudný den die zlým lidem: „Jděte ode mne, zlořečení, do věčného ohně, jenž připraven jest d'áblu a sluhám jeho.* “ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 98-100)

Oheň má v díle O poznání cesty pravé k spasení dva významy: oheň v duši je brán jako hnací síla, energie k víře: „ *... oltář ten jest viera živá, a oheň, jenž nikdy nemá uhasnutí v duši, jest milování pána boha...* “ (O poznání cesty pravé k spasení 699-701)

Druhý význam je oheň věčný, který stravuje všechny zatracené duše: „ *A by toho netrpěl, šla by i se mnú na věčné zatracenie, v němž jsú věčné temnosti, oheň věčný, i všeho utěšení věčné zbavenie.* “ (O poznání cesty pravé k spasení 712-14).

Knížky proti knězi kuchmistrovi vnímají oheň negativně ve smyslu věčného ohně: „*Jděte ode mne, zlořečení, do věčného ohně, jenž připraven jest d'áblu a sluhám jeho.*“ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 98, 99).

Oba texty vnímají písmo jako symbol Bible: „... *jakož i Kristus bránil sě jeho trojému pokušení a přemohl ho písmem...* “ (O poznání cesty pravé k spasení 412-41); „*Proti němuž mistr Jan Hus vede písma starého i nového zákona...* “ (Knížky proti knězi kuchmistrovi 3-4).

Hláskovslovně nebyla dokončena ztráta jotace v díle O poznání cesty pravé k spasení (cěsta, dušě). V obou dílech proběhla delabializace předního u > i (duši) a objevuje se i souhláska ř (bratře, večeři). V díle O poznání cesty pravé k spasení nedošlo k diftongizaci monoftongu ó > uo (bóh, dostojenstvie), kdežto v Knížkách proti knězi kuchmistrovi tato změna již částečně proběhla (buoh x kniežatóm), ale nedošlo k monoftongizaci diftongu uo > ů (městuom).

Ani v jednom díle není patrná diftongizace ú > ou (súd, věčnú, nemúdrost). V obou dílech probíhá úžení ie > í (slyšiec, královstvie, ale i království), ale zatím není dokončeno.

V obou dílech neproběhla změna tautosylabického aj > ej- (najviece, najkašší, najmúdrejší).

Substantiva si zatím zachovala kmenovou deklinaci, ale pronikáním životnosti dochází k tomu, že není zcela důsledně rozlišeno zakončení životných a neživotných maskulin. Došlo ke splynutí o-kmenů a u-kmenů maskulin. Původní s-kmenovou deklinaci neuter postupně nahradila o-jmenová deklinace. V textu lze najít singulár, plurál i duál (*blikáta i tečeta oči*).

Verba se vyskytují i ve tvarech přechodníků přítomných (nezhynúc, jsúc) i minulých (dopustiv sě).

V obou dílech jsou v souvětích užity vsuvky, přímé oslovení a v Knížkách proti knězi kuchmistrovi jsou často citace. Texty obsahují veršovaná místa i rytmitizovaná kóla, někdy i přísloví.

8 Použitá literatura

8.1.1 Primární literatura

- DAŇHELKA, J.: *Mistr Jan Hus: Drobné spisy české IV.*, Praha Academia ČSAV 1985
- Duch Jana Husi zjevný v jeho spisech*, Praha : I.L. Kober, 1870
- ERBEN, K.J. *Mistra Jana Husi Sebrané spisy české 3*, Praha: Nákladem Bedřicha Tempského, 1868.
- FLAJŠHANS, V. *Mistra Jana Husi Sebrané spisy, svazek V. spisy české, II. díl*, Praha 1907
- HANKA, W.: *M.J.H. Dcerka aneb Poznanie cesty prave k spasenij*, Praha 1825
- HUS, J.: *Dcerka*, Praha: Kalich, 1995, 2. vydání
- KOLÁŘOVÁ -CÍSAŘOVÁ, A.: *Mistr Jan Hus: O poznání cesty pravé k spasení čili Dcerka*, Praha 1927
- MISTR JAN HUS: *Knížky proti knězi kuchmistrovi 1414*, Kladno 1935
- ŽILKA, F.: *Vybrané spisy Mistra Jana Husi*, V Jilemnici, 1901, 2. vydání

8.1.2 Sekundární literatura

- BECKER, Udo. *Slovník symbolů*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 351 s. ISBN 80-717-8612-8.
- COLIN, Didier. *Slovník symbolů, mýtů a legend*. 1. vyd. Praha: Deus, 2009, 2 sv. ISBN 978-80-87087-85-52.
- COLIN, Didier. *Slovník symbolů, mýtů a legend*. 1. vyd. Praha: Deus, 2009, 2 sv. ISBN 978-80-87087-85-52
- COOPEROVÁ, J. *Ilustrovaná encyklopedie tradičních symbolů: podrobný výklad s barevnými ilustracemi*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1999, 239 s. ISBN 80-204-0761-8.
- ČECHURA, Jaroslav. *České země v letech 1310-1378: Lucemburkové na českém trůně*. 1. vyd. Praha: Libri, 1999-2000, 2 v. ISBN 80-859-8397-4.
- ČORNEJ, Petr. *Dějiny zemí Koruny české I*. 9. vyd. Praha: Paseka, 2003, 315 s. ISBN 80-718-5607-X.
- FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. 2. opr. a dopl. vyd. Překlad Bedřich Smékal. Praha: Zvon, 1995, 358 s. ISBN 80-711-3119-9.
- FROTSCHER, Sven. *5000 znaků a symbolů světa: podrobný výklad s barevnými ilustracemi*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008, 259 s. ISBN 978-80-247-2230-6.
- FOUILLOUX, Danielle. *Slovník biblické kultury*. 1. vyd. Praha: EWA, 1992, 319 s. ISBN 80-900-1757-6.

- JIREČEK, J. 1875. *Dějiny literatury české*, díl I., svazek I. A – L, slovník životopisný a knihoslovní, Praha: nákladem B. Tempského
- LAMPRECHT, A.; ŠLOSAR, D.; BAUER, J. 1986. *Historická mluvnice češtiny*, Praha: SPN
- LEHÁR, Jan. *Česká literatura od počátků k dnešku*. 2., dopl. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2002, 1078 s. Česká historie. ISBN 80-710-6619-2.
- LE GOFF, Jacques a Jean-Claude SCHMITT. *Encyklopedie středověku*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 2002, 935 s. ISBN 80-702-1545-3.
- Lexikon české literatury: Osobnosti, díla, instituce. 2/I. H-J*. 1. vyd. Praha: Academia, 2000, 589 s. ISBN 80-200-0468-8.
- LURKER, Manfred. *Slovník symbolů*. V Praze: Knižní klub, 2005, 614 s. Universum. ISBN 80-242-1588-8.
- LURKER, Manfred. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Vyd. 1. Překlad Růžena Dostálová. Praha: Vyšehrad, 1999, 365 s. ISBN 80-702-1254-3.
- MOCNÁ, Dagmar. *Encyklopedie literárních žánrů*. 1. vyd. Praha: Paseka, 2004, 699 s. ISBN 80-718-5669-X.
- MOLNÁR, A.: *K pramenům Husovy Dcerky*, In: *Listy filologické*, 102, 1979, str. 224 - 230
- ROYT, Jan. *Slovník symbolů: Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*. Vyd. 1. Praha: Mladá fronta, 1998, 201 s. ISBN 80-204-0740-5.
- STUDENÝ, Jaroslav. 1992. *Křesťanské symboly*, 1. vyd. Olomouc: B.n.
- ŠLOSAR, Dušan. *Spisovný jazyk v dějinách české společnosti*. Vyd. 3., opr. a dopl. Brno: Host, 2009, 178 s. ISBN 978-807-2943-111.

9 Resumé

Diplomová práce se zabývá rozbořem verbálně vyjádřených symbolů ve dvou dílech Jana Husa: O poznání cesty pravé k spasení (Dcerka) a Knížky o knězi kuchmistrovi. Dcerka vychází z několika rukopisů. Knížky o knězi kuchmistrovi se dochovaly jen v jednom starém tisku.

Práce nejdříve čtenáře seznamuje s dobou vzniku děl, s postavou a myšlenkami Jana Husa. Poté se snaží vymezit pojem symbolu.

Každé dílo se rozebírá z hlediska obsahu a doby vzniku. Symboly jednotlivých děl rozdělila autorka do několika kategorií. Ve své práci se věnuje symbolice postav, zvířat, částí těla i abstrakt.

10 Summary

Following dissertation deals with the analysis of verbal symbols expressed in two works of Jan Hus: "O poznání cesty pravé k spasení (Dcerka) a Knížky o knězi kuchmistrovi". The first work is based on several manuscripts. The second is preserved in only one old print.

This work first introduces the reader to the time of book origin, with charakter and ideas of Jan Hus. After that it is trying to define the term symbol.

Each book is analyzed in terms of content and time of occurrence. Author divided symbols into several categories. His work deals with symbolism of characters, animals, body parts and abstract.

11 Klíčová slova

Symbol

Jan Hus

O poznání cesty pravé k spasení

Knížky o knězi kuchmistrovi

Morfologie

12 Příloha 1: ERBEN, K.J. Mistra Jana Husi Sebrané spisy české 3,
Praha: Nákladem Bedřicha Tempského, 1868.

O poznání cesty pravé k spasení.*)

Slyš, dcerko! a viz a přichyl ucho své: slyš uchem, viz rozumem a přichyl volí ucho své pilně, aby slyšec rozuměla, rozumějíc toho, co bude psáno, pilna byla, a jsúc pilna, aby naplnila, naplniec odplatu věčnú vzala, a s chotem svým Ježíšem, pravým bohem a pravým člověkem, přebývala, jenž jest panenství zvelebil nad jiné stavy, ráčiv se z čisté panny uroditi a panicem čistým býti, aby nám i panicstva i panenství potvrdil a nad jiné stavy zvelebil a povýšil. To slyš, dcerko! jenž si jemu panenství zaslíbila: slyš, dcerko! a přichyl ucho své a viz, žeť chci, aby poznala se, vědúc k komu jsi podobná stvořena; druhé, aby poznala své svědomie; třetí, aby poznala nynějšího života biedu; čtvrté, aby poznala zdejšího přibytka pokušení; páté, aby poznala tři nepřitele; šesté, aby právě se kála; sedmé, aby důstojenství duše vážila; osmé, aby k budoucímu súdu pilně hleděla; deváté, aby život věčný vážila; desáté, aby pána boha nade všechny věci nejvíce milovala. A v tom toto písémce konečně chci zavřieti.

Kapitula první.

20 Slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své, žeť sem řekl nejprvé, aby se poznala, vědúc k komu jsi podobná stvo-

*) Z rukopisu na papíře ve fol. z roku 1414 v bibliotéce musejní v Praze (2 D, 18).

řena. Nebuď jako ti, jenž mnohé věci umějí, a sami sebe neznají; na jiné lidi hledie, a sami na se nepomnje. Ty od sebe počni, aby snad sebe neznajíc, jiné věci daremně chtěla znáti. Ty poznaj se, neb čím více se poznáš, tím více boha poznáš; a čím více boha poznáš, tím více k němu přistupíš, a více milovati budeš; a čím více milovati ho budeš, tím více on tě zase bude milovati. Slyšiž, dcerko! viz, a přichyl ucho své, a poznaj se, že jsi člověk, a tak že máš tělo a duši. Tělo slove člověk zevnitřní, duše člověk vnitřní; tělo tiehne
 10 k hříechu, a duše k ctnosti. Duše má tři věci v sobě, jimiž
 na boha pomní, jeho zná a žádá: prvá věc paměť, druhá rozum, třetí vóle; paměť na boha vzpomíná, rozumem k němu hledí, a volí se ho drží neb chápá. Když ty tři věci v duši své poznáš, tehdy shledáš, že's jiná stvoření neroz-
 15 umná přēsáhla a k bohu duši podobná jsi stvořena, tak že
 jakož bůh jeden duch jest tři osoby, to věz otec, syn, svatý duch, tak duše tvá jest jeden duch, a tři tyto věci: paměť, rozum a vóle; a jakož otec není syn, ani duch svatý, též rozum není paměť, ani vóle; a tak jakož syn, ani duch svatý
 20 nic nevolí, než což otec volí, též tvá paměť a vóle nic nemá přijeti, než což rozum ukáže. A když se ty tři věci v duši tak sjednají, tehdy drží v ní obraz a podobenství svaté Trojice, jenž jest tě podobnu k sobě stvořila, a to mocně, moudře a dobrovolně. Pomniž na moc otcě boha, jemuž zvláště
 25 přísluší pro lidi moc, aby nemněli, by proto, že jest otcem, byl ne tak mocný, jako syn; pomni na moudrost syna božieho, jemuž přísluší zvláště moudrost, aby nemněli lidé, by proto, že jest synem, nebyl tak moudrý, jako otec; pomni na dobrovolnost ducha svatého, jemuž zvláště přísluší dobrovolnost,
 30 neb dobrotivost, aby nemněli lidé, proto že jest duchem, by nebyl tak milostivý, jako otec a syn. A z toho zběřeš, že rovné jsou tři osoby v božství, v moci, v moudrosti i v dobrotě.
 A ty tři osoby stvořily sú každé stvoření, a zvláště člověka učinily k sobě podobného; a dal mu otec moc, aby mocně
 35 stál proti zlosti, a syn moudrost, aby uměl se vystřieci od zlosti, a duch svatý volí svobodnú, aby nevolil zlosti. A když ty tři věci člověk zachová, tak se znaje, tehdy drží obraz a podobenství svaté Trojice, k níž jest vnitřním člověkem, mezi

všemi věcmi stvořenými, nejvíce podoben; a v tom člověku vnitřním Trojice svatá přebývá milostí, když pamětí, rozumem a volí nejvíce po ní tiekne. Protož ty pomni, že tě bůh stvořil k sobě podobnu, rozuměj, že on jest všeho světa stvořitel, a tak se jemu samému klaněj, a žeť on jest nejlepší dobré, protož jeho nejvíce miluj. Když na boha vzpomeneš, nepojdeš daleko, v sobě ho nalezneš, a v něm se pokocháš, jakož on ráčí pojmí, a srozumíš, že bůh v sobě jest neosažený rozumem, neb on jest první i poslední, počátek i konec všech věcí: 10 počátek nepočatý, ale od něhož se všechny jiné věci počínají; a konec neskonalý, ale v němž se všechny jiné věci konají. A tím srozumíš, že není rozumem osažený, že on všechny věci osáhá a osáhl jest, a jeho nižádná, neb on jest nesmierný. Pomni také, že on, jsa věčný, stvořil jest angely i jiné věci; 15 a tak v angelích jest žádúcí, neb oni žádostivě v něho rozumem hledie; v svatých jest utěšený, neb oni ustavičně v něm se radují; v stvořených věcech jest divný, neb všechny věci stvořil jest, a činí mocně a zpravuje moudře, a rozdává všem věcem potřebu milostivě; v lidech jest milovný, neb jest jich 20 bůh, a oni jsú jeho lid, on v nich přebývá jako v chrámu, a oni jsú jeho chrám. Nižádným nepohrzie, neb ktož kolivěk ho v paměti má, kto ho zná rozumem a miluje, s tím jest milostí; a má ho každý milovati, neb on prvé miluje nás, a učinil jest každého k sobě podobného. On svatý, proto že znaje 25 všechny věci, nemóž býti hřiechem zprzněný, a činí lidi svaté, že dal jest jim rozum, a pak zachovává je od zlosti konečně. A tak slove člověk svatý neb angel svatý, když máje rozum od boha daný, zachovává se od zlosti, a zvláště od přivolenie k hřiechu. Protož ty poznajcí se, že's tak od boha svatého 30 stvořena, buď svata, nebť on toho žádá, řka: Světi buďte, nebť já svatý jsem pán bůh váš! buď svata: zachovaj se od smrtedlného hřiecha, a od všedního, jakož dále móžeš, a bude v tobě a s tebou bůh přebývati. Znamenaj, kterak slavné stvoření jsi, k bohu podobné, jemu velmě milé. Patří, aby nic 32 zlého s přivolením v srdce nevpustila s libostí; patří co vypustíš z úst v řeči, aby nebylo nic marného. Každý den znamenaj pilně, kterak's podobna k bohu, aby podobenství nezšedila hřiechem smrtedlným. Viz prospěch svůj v dobrém,

a raduj se; spatři nedostatek, a pokoř se. Pomni, co jsi, odkud jsi, a kam pojdeš: co? že božie, rozumné, slavné a krásné v duši stvoření; odkud jsi? že od boha pošli; a kam pojdeš? že k bohu v radost věčnou, ač jeho obrazu konečně hříchem nepoškrvniš. Pomni, že učinil tě bůh věčnu, a v tobě chce věčně přebývati: věčnu, to věz, nezhyneš, neb na věky nezhyneš; a aby nezhyne byla v radosti věčné, dal jest bůh otec syna jediného, boha pravého, sobě rovného, a on syn dal se sám za tě na smrt ohavnú a velmi ukrutnú, aby nezahynula na věky: on nejlepší, nejkrásší, najmúdrejší, nejbohatější, a tak najoslavnější! Protož to pomni, a poznaj se v duši, zda's ho kdy rozhněvala, a pokoř se, a pros milosti u něho; a on tobě buď choť najmilejší, jemuž jsi svú vieru slíbila: tu drž, té jina neobracuj, k němu nadějí tiehni, žeť jest odpustil, co's provinila, že tě od hříechu smrteľného zachová, ruky, to věz, moci své od tebe neodtrhne, a po smrti v život věčný přijme. Tak se poznaj, že jsi podobna k bohu, aby pamatovala, boha znala a milovala, a tak s ním zde v milosti ustavičně přebývala.

20

Kapitola druhá.

Slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své, žeť hodné jest, aby poznala své svědomie. Věz, že nemůžeš hříechův konečně skrýti, neb musíš je všem lidem, angelóm i ďáblóm v súdný den oznámiti. Tu viz a přichyl uši své, že kam se obrátíš, co's v duši, v svém svědomí položila, buď zlé neb dobré, svědomie chová tobě, dokud jsi živa, a vrátí tobě, když budeš mrtva. Neb ta jest každé duši položena úmluva, aby slib svůj bohu držela: činí-li zle, i hned přirazí se svědomie; pakli činí dobře, a v tom nepýchá duše, nekárá pravé svědomie; ale když zle činí člověk, svědomie jest při živém, a vleče se po mrtvém. A tak kam se člověk obrátí, vždy aneb chvála, aneb pohanění za ním jde; a tak člověk v domu svém, to věz, v duši své čeledi má protivnky: aj žaluje na něho svědomie, svědčí paměť, sází ho rozum, rozkoš ukazuje, kterak má mučen býti, bázeň neb strach jest kat, a rozkoši jsou mu-

čenie; neb koliko jest měl člověk zlých a kterak velikých zlých rozkoší, tolik a tak velikých má mieti utrpení, jakož die písmo. To slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své. Slyš také a viz, že svědomie jest své poznání, to věz, jímž se člověk sám zná, jest-li vinen hříchem, čili nenie, a umie roztřískati, jest-li hříech, čili nenie. A bývá blud v svědomí: prvé, když člověk nevie, má-li učiniti či nemá; u příkladě, když jest člověk nemocen, a velé jemu v postní den jísti mléčné, a on vrtlá, nevěda, má-li to učiniti, aby neshřěšil, čili nemá. Druhé, blud bývá v svědomí z netbání, jako když kto netbá sebe poznati, jest-li v hříechu; a pakli tbá, ale nechce jiného otázati, neuměje sám sebe rozsúdit. Třetí, bývá blud z pýchy, když kto přieliš doufaje sobě nad jiné, i neučiní sobě poznání v hříechu svém. Čtvrté, bývá blud nezřízené žádosti, jenž člověka odchyľuje od dobré věci, které on žádá, a tak činí, že poblúdí. Páté, z přielišné bázni, jako když se kto bojí toho, čehož *) se nemá báti vedlé rozumu; jako činil-li by kto sobě svědomie, že by chudému dal almužnu před lidmi dobrým úmyslem. Protož aby člověk zpravil své svědomie, i v minulých skutcích, i kteréž ještě činí, a kteréž potom bude činiti, má vždy k písmu hleděti. A má se varovati svědomie přieliš širokého, i svědomie přieliš úzkého; neb svědomie široké často má zlé za dobré, hříech za nehříech. A v tom svědomí jsú lidé zlořečení, jakož die písmo: Běda těm, jenž řkú zlému dobré, a dobrému zlé. O, co jest zlořečených v tom svědomí mnoho kněží, jenž smilstvie, lakomstvie a svatokupectvie svého za hříech smrtedlný nepokládají! též v jiných staviech, jenž frejov, tancov, zabyľství, klásov, her, stříhání rúcha, a jiných zlých obyčejov za hříech nemají, a tak svědomie sobě z nich nečinie! To také široké svědomie dává velikú všetečnost, to jest, zľu přielišnú smělost, tak že člověk směle činí hříech, a nechce mieti za hříech, a tak často položí člověka k spasení, an slušie k zatracení. A slove široké svědomie, že jakož veliký pytel slove široký, že veliké věci v se bře, neb dóm široký, neb vrata široká, jimiž bez zavazenie **) veliký kón, velblúd, neb vóz projede: též to

*) Rkp. což. **) zawazanie.

svědomie běže v se veliké hříechy, tak že nic se rozumem a volí nedostrčí v člověku, jenž taký hříech dopustí. A tak široké svědomie měli sú kněžíe a zákonníci za Krista, jenž jest řekl: Běda vám, mistři a zákonníci a pokrytci, jenž komára vycedíte, a velblúda požieráte! to jest, z malých věcí sobě svědomie činíte, ale božie přikázanie přestupujíce, z toho sobě svědomie nečiníte. A v tom Kristově zlořečení jsú všickni nyní ti, kteříž málo vážie přestúpenie zákona božieho, a svá ustavenie a přikázanie mnoho vážie; jakož činie papeži, biskupové a jiní preláti a zákonníci, i také kniežata, páni i měšťané. Také má se člověk varovati svědomie přieliš úzkého, neb to vede člověka k zúfalství; neb die člověku, že jest přieliš zlý, že se hříechóv právě nekaje neb nezpovíedal, že nic dobře nečiní, a tak že dobré položí člověku za zlé. A tiem úzkým svědomím klamá ďábel obecně ty, kteříž jsú hříechóv hrubých se nedopustili, neb kteří dopustivše se, již se jich kají; a položí chytrý čert člověku i promluvenie za hříech, i jiedlo, i napitie, i jiné skutky. Protož má se ho člověk velmi ostřiehati, aby nepokládal za hříech, což nenie hříech; jako sú pokládali kněžíe a zákonníci, že jiesti, neumývajíce rukú, jest veliký hříech, a pán Ježíš ukázal jest, že nenie hříech. Také věz, že svědomie sluhy božie má býti pokorné a smutné, aby pokora zdržala od pýchy, a múcenie od chlipnosti neb od marného veselé. To všě pilně má člověk znamenati, aby mohl duchovně vesel býti.

Kapitula třetí.

Slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své, že potřebie tobě jest, aby poznala nynějšieho života biedu. A věz, že bieda jest nedostatek dobré věci, a tak jest bieda v duši i v těle: v duši bývá bieda, když milosti božie nemá, a tak když boha právě nezná. Protož hříech smrtný duši jest největšíe bieda, ač toho lidé biední neznamenají. Pak nedostatek těla jest práce, žiezeň, lačnost, horko, studenost neb zima, nahota, opilstvie a jiné bolesti, jenž se držie člověka až do smrti: toť jest-li zdrav a nemá zbožie, chudoba ho nuzí; jest-li bohat, zbožie ho mučí; jest-li nemocen, tož bolest hubí; jest-li pánein, musí slúžiti slu-

hám, aby dal každému potřebu; a tak zbožie dobývá s prací, drží je s bázní, aby neztratil, a konečně pustí je lakomý s bolestí. Pakli jest chudý, slouží-li, tožť biedy dosti: tu musí stře-
 5 pěti, aby pánu neb paní ve všem uhověl; a nelže vždy uhověti,
 ani dobré obrátě ve zlé, ani se zespí, ani právě odpočine.
 I kto by mohl vymluviti, neřku vypsati všechny psoty, co jich
 10 můž člověk v světě mieti: jest-li mlad, nutí ho žádost tělešná
 k smilství, ku pýše, k rozkoši; nemá-li toho, toť jest otrap-
 pený; pakli má, toť vešken jest poražený; a tak pravé jest
 15 písmo, jenž die: Člověk urozen jsa z ženy, krátký jsa čásek
 živ, plní se mnohými psotami. Pakli přijde k věku starému,
 i hned srdce jeho bude tesklivé, hlava se jemu třese, truchliva
 jest duše, duch smrdí, tvář se vráská, velikost se krčí, blikáta
 i tečeta očí, z nosu chlipí, ústa slinie, zuby pršie, rtové hníjí,
 20 vlasy lezú, uši hlechnú, hlas chřipí, srdce mdlé, chrop
 v prsech a hudci v hrdle, a co jiných po těle nedostatkův!
 A v duši kterak starý neduží, shledám, že takto: starý, v zlosti
 zastaralý, nebrzo se polepší, jako křivé dřevo staré nebrzo
 kto napraví; starý brzo se popudí, a těžce a nebrzo se ukojí,
 25 brzo zlému uvěří, a nebrzo od toho odstúpí; starý lakomý a
 skúpý, smutný a žalobný, brzký k mluvení, a zpozdilý k sly-
 šení a hotový k hněvu; má-li peníze, těch tají, maje poží-
 vati, se bojí; nerad dává, rád bere, když dadie; chválí lidi
 staré, zmrlé, hyzdí živé; túží po času minulém, chlubí se dáv-
 30 nými skutky, vzdychá po nich, zatřásá hlavú, sklesna zuby po-
 řehtává, že nemůž hřešiti; již se mu srdce třese, plíce jedva
 vietř k dýchání přijímají, pleci se nad hlavu pozdvihují, chřbet
 se krčí, tělo se třese, již na paty cídí, a smrt u dveří stojí;
 a však šiet neb baba pokřikne: Hý! a Jan-li mi nedá skočiti
 35 přes zahrádku, o túho veliká! Aj, neskrotí člověka tak psota
 rozličná, aniž mladý kunštuj starým: neb což jsme, on jest byl,
 a budeme snad někdy, co on jest. A znamenajme ještě, co túhy
 jest v světě: péče nutí, pilnosť práce múť, strach smrti hrozí,
 bolest trútí, a bude-li kdy světské veselíčko, tehdy ihned aneb
 35 po malém času mnohým pomine zamúcením; neb die Šalomún,
 jenž jest v království svém vše libosti zkusil: Smiech s bo-
 lestí bude smiešen, a konec radosti drží se lkánie. A tak jest
 pán böh zpósobil, že nemůž nižádné veselé býti světské bez

někaké bolesti. Aj, lidé světští za najutěšenější věc pokládají libost v smilství krásných lidí, a písmo svaté i pohanské praví, že v té milosti jest nejvíce tesknosti. Die Ovidius: Ta milost vysušuje duši, ta milost jest tesklivost, rána, hanba i smrt.

5 A jinde die: Kolik kvítkův na poli, tolik bolestí v milosti
A opět die: Ach běda! že nižádným milost nemůž býti uléčena kořením. A těchto bolestí a tesklivosti jsou prázny čisté panny, a čisté panice, a svaté vdovy, a také se nalézají svatí manželé. Pak co jiných psot a béd jest v tomto biedném

10 našem životě, ktož můž vypsati? než toto vezme, že čím nás bůh déle čeká, nepolepšíme-li se, tiem nás ukrutnějie souditi bude. Proč tehdy tak pilni jsme, abychom dlúho byli živi, jsúc v tomto životě tak mnohými biedami obklíčeni? a čím jsme déle živi, tiem více hřiechův přibývá, a také tiem věč-

15 šie muka nás čeká. Každý den zlosti přibývá, a dobroty ubývá; vždy se člověk mění, i v zčestí i v nezčestí, a nevie, dnes-li se smrt přiblíží. Jako jiskra se ukáže, a ihned uhasne: tak člověk jedné chválú světskú poblyskne, a ihned zhyne; a když najradějie chce býti živ a u veselí přebývá, a mní, že

20 má dlúho býti živ, a klade před sebu, že mnoho způsobí, a ihned se ho nemoc chopí, a smrt ho udává. Bez opatření duše s tělem se rozlúčí, a s velikú bolestí a bázní; neb die sv. Bernard: že příjdúce angelé, chtějí vzieti a před súd vésti hrozného súdcé, a ona vzpomenúci na své hřiechy, kteréž

25 jest i v noci i ve dne páchala, chce jich zniknúti; a hřiechové jako by řekli: Ty si nás činila, tvoji skutkové jsme, tebe se nepustíme, s tebu budeme vždy; a ďáblé se také nezmeškají, brozní se jí ukáží, a bude-li v hřeše smrtedlném, ihned se jje chopie, a do ohně věčného ji vzlupie. Co prospěje krása,

30 urozenie, co bohatstvie i umění? co dlúhá zde rozkoš i smilnění? co síla i všeho světa oslava, aneb chvála? již po smrti ukáže konec, kam chvála světa chýlí; již pozná duše, že co bude kto zde sieti, to bude po smrti žieti. Psota po psotě leze, a duše se do pekla veze. Brzky utěšení minulo, mla-

35 dost, chvála, krása, bujnost i zbožie na smrti neutěšie. Tak máme vážiti tohoto života psoty a biedy, abychom se zde netěšili, bydla dlúhého již nežádali, ale znajíce tu biedu, domův k svému milému otci, k věčné radosti statečně pospiechali.

Kapitula čtvrtá.

Slyš, dcerko ! a viz, a přichyl ucho své, a poznaj zdejšího světa pokušení. A věz nejprvé, že jest pokušení jedno, jímž kto pokúšie jiného, a druhé, jímž kto pokúšien bývá: neb 5 pokúšie bůh, pokúšie člověk a pokúšie ďábel. Bůh vždy pokúšie dobře, neb když pokúšie, tehdy pokúšie spravedlivě; člověk někdy pokúšie dobře, a někdy také zle; ale ďábel vždy zle. Ale když člověk vezme sobě příčinu od které kolivěk věci, jenž nenie rozumna, aby zevnitř byl pokúšen, ten sám 10 sebe pokúšie, aneb ďábel ho pokúšie skrze tu věc, ale ta věc ho nepokúšie. Jako Evy jablko, neb které ovoce jest jedla, to jest jie nepokúšelo, ale ona sama sebe, a ďábel skrze to ovoce. Neb každá taká věc nerozumná nic jiného nečiní, než což jí bůh v její přirození rozkázal. Dále věz, že bůh svého 15 syna vyvoleného, neb dcerky své vyvolené pokúšie k zaslúžení, jakož písmo ukazuje; a o tom psal sem mnoho jinde. Ale ďábel ten pokúšie k zatracení, a člověk někdy k hříechu. Ale ďáblovu pokúšenie jest vždy zlé a najhoršie, protož toho se má člověk najvíce varovati. A tu věz, že člověk nemá po- 20 kušení s strany těla, by nebyla duše, ale s strany duše; neb kdy tělo jest bez duše, tak právě ho ďábel málo pokúší, jako hovada neb kamene. A z toho i hned poznáš, že dítěte, dokud rozumu nepožívá, ďábel nepokúšie, a též i blázna, jenž z mladosti dětinské jest bláznem. A tak ač člověk od které 25 věci čitedlné, jako od té, již móż viděti neb vidí, má některak počátek pokušení, od čichu, tak že čije viděním neb slyšením, povoněním, okušením neb dotčením: a však nikdy konečně nemá pokušení, jedné ač v rozumu, u vůli neb v žádosti duše bude pokúšen. A že v člověku vůle jest moc duše najvyššie, 30 tak že jest svobodná, že rozum, ač jí co móż raditi k dobrému a táhnúti ji od zlého, a tak nemóż jie připuditi k dobrému ani odstrčiti od zlého bezděky, protož konečně každý hříech koná se volí, a má hniezdo u vůli. Jakož sám spasitel náš praví, řka: že z srdce, to jest z vůle srdečné, pocházejí my- 35 šlenie zlá, vraždy, cizoložstva, smilstva, krádeži, křivá svědectvie, rúhání, a tak i jiní hříeši. Protož pokúšie-li člověka

ďábel kterým kolivěk hříchem, tehdy nikdy nenie hříech smr-
 tedlný, když k němu člověk nepřivolí. Protož die sv. Augu-
 stin, že hříech tak jest k vůli přiměřený, že nenie-li volen,
 tehdy nenie hříech; a pohan Aristotiles die, že nižádný ne-
 5 bývá zlý bez vůle, to jest, nevolí-li hříecha, a nižádný nebývá
 blahoslavený bez vůle, to jest, nechce-li voliti, aby byl blaho-
 slavený, a že lidé najtěžšie pokušení mievají v myšlení.
 Protož to mají pomnieti, že kterak kolivěk myšlenie zlé padne
 na mysl člověku, že nepřivolí-li, ale brání se jemu statečně,
 10 tehdy jemu neškodí. Protož die sv. Řehoř: Myšlenie, buď kterak 10
 kolivěk nečisté, duše nepoškrvní, když rozum nepřivolí. A
 svatý Augustin die: Nic mi nebude škoditi, když mám od
 hříechu pokušení, když jedné prázden budu přivolenie a
 libosti. A tímto písmem má se každý zpravovati, a ďáblu
 15 a žádosti zlé nepřivolovati. A má věděti člověk, že ďábel
 z pýchy své má žádost, aby člověka pokúšel konečně u vůli,
 to jest, aby člověk k hříechu přivolil, a zvláště, aby zůstal jako
 i on, a tak věčně byl zatracen. Protož najvíce o to stojí, 18
 aby člověk konečně se hříechu nekál. A móż býti v tom po-
 20 kušení tento příklad, že jakož dva člověky sedáta o vítězství,
 až se jeden druhému dá: též ďábel tepe se s volí člověka
 dotud, až ji od dobrého odrazí a ke zlému přitiahne; a dotud
 člověka dusí, až se přizná, že konečně nechce se hříechov
 káti, neb die: Čerte, již se dávám! A v tu dobu již čert má 24
 25 za to, že již jest ten člověk jeho usédanec. A má ďábel
 z svého přirozenie a z dávného zvykání a naučení mnoho
 vtípov a chytrostí, jimiž lidí pokúšie, a svodí je a přemáhá;
 protož jednoho člověka jedním a druhého jiným hříechem
 pokúšie, jakož se domnievá po příchyllosti a po znameních,
 30 kterým by, člověka pokúšieje, zklamal. A toho jest důvod ve
 čtení, jenž ukazuje, že pána Ježíše pokusil jest trojím oby-
 čejem: lakotú, znamenav, že zlačněl; pýchú, poznav, že jest
 učeným literátem; a lakomstvím, jenž učené velmě klamá. Aj,
 poňavadž o najvyššieho pokusil se rozličnými obyčejí, ovšem
 35 též činí i na jiných lidech menších. A týž jest důvod o Evě,
 prvé ženě, a o svatém Job, a o jiných, jichž jest (ďábel)
 rozličně pokúšel, a hlédá pokušením, kdež by mohl najvíce
 uškoditi. Protož prelátov a kniežat velikých více jest pilen,

aby je svedl s boží cesty; protož také najviece jest pilen mužův svatých a zvláště těch, kteříž slovem božím v cirkvi svaté prospievají, neb ti najviece rušíe jemu jeho královstvie. Protož velmi popúzie proti nám svých údův, jako jest popudil
5 biskupův a kněží i zákonníkův proti Kristovi, aby ho zamordovali, mně, by tudy jeho moc přemohl. Ale zklamal se jest; neb by byl věděl, že Kristova smrt bude jeho poražení a duší vysvobození, byl by raději překazil, aby byl Kristus neumřel. Protož strachuje se již svého přemožení, byl jest
10 ženu Pilátovu navedl, aby Pilát s Kristem neměl nic činiti; neb řekla jest, jakož die čtenie: Nic nebuď tobě do tohoto spravedlivého, nebť sem mnoho trpěla skrze vidění. Dále věz, jakož jsem řekl, že ďábel najviece stoje o to, aby člověk konečně hřiechův se nekál, má své důvody: Prvý tento, že
15 namietá člověku, řka: že bůh ho předvzděl k ztracení, a což bůh jest předvzděl, aby se stalo, to musí se státi; což tehdy platno jest, aby hledal spasení? Druhý důvod ďáblův jest z těžkosti hřiecha, jehož se člověk dopustil, a dovodí takto: Poňavadž bůh nemůž své spravedlivosti opustiti, a boží spravedlivost chce tomu, aby ty pro mnoho menší hřiech byl ztracen, než's jej učinil, protož musíš ty ztracen býti. Neb
20 poňavadž já pro malé pomyšlení, jsa anjelem, spadl sem s nebe a jsem ztracen, a dietky nekřtěné, nikdy nehřešivše, jsú pro hřiech otcův ztraceni, a Kain a Saul vedlé písma sú ztraceni, jenž sú méně hřešili než ty, kterak ty chceš spasen býti? Třetí důvod ďáblův, že die člověku: Ty což učiníš, to vše zle činíš, neb jsi v hřeše smrtedlném; ty mníš, by se ho kál, ale nekaješ se, neb's právě se ho nezpovídal, ani's ho právě želel. Čtvrtý důvod, že die člověku: Jsi mlad, požívaj
25 světa, ještě máš dosti času ku pokání; pakli budeš nemocen, ale v nemoci budeš želeli. Pátý důvod, že die: Oč máš péči? však bůh za tě trpěv, dosti jest učinil, a jsi boží syn vyvolený k spasení; jistě budeš spasen, buď živ zde jakož chceš u veselí, v libosti tělestné a v rozkoši. Šestý důvod, že die
30 člověku: A, kterak jest vám bůh těžko zákon ustavil! i kto jej móż naplniti, an zapověděl každé utěšeníčko, a velí kříž po sobě nésti, a velí, aby člověk sám sebe nenáviděl? i chceš ty se o to pokusiti a jsa člověk křehký? A má ďábel chytrý

mnoho jiných lstí, ale těchto zvláště požívá, chtě člověka uvesti k nekání konečnému; a některého člověka několika těmi důvody a některého jedním klátí, a onoho jiným a druhého jiným. Aby člověk uměl ďáblu k jeho důvodům odpovídati, musí znamenati prvé, aby svého života přirození znamenal; neb člověka nezpůsobilého v přirození brzy ďábel zklamá, jako: tesklivého, hněvivého a báznivého. Protož že omladné ženy v své bolesti a po porození dítěte mají veliké pokušení a strachy, že sú velmě hnuly svým přirozením, a mokrost ta se v nich rozmnožila, protože i těm ženám, i tesklivým i báznivým, jest dobré, aby samy nebyvaly, a temností aby se varovaly. Neb ďábel má na nich ty pomoci, to věz, nezpůsobnost přirození, spíše je porážie, jich rozum zavodí v zúfalství, že sobě život odjímají. Protož dobré jest člověku, aby se varoval temností, samoty i těch neduhův, a zvláště tesklivosti, neb tu velmě ďábel lidi k zúfalství zavodí. Druhé, aby mohl člověk státi nepřemožen od ďábla, jest jemu potřebie, aby věru, naději a lásku byl osvícen; neb k přemožení ďábla jest velmě člověku užitečné, aby z božie milosti byl písmem osvícen, jímž by se bránil ďáblu, jakož i Kristus bránil se jeho trojému pokušení a přemohl ho písmem, jakož ukazuje ve čtení sv. Matěj. Třetí příprava proti ďáblu jest, aby člověk byl pilen ustavičně služby božie, jednak se modle, jednak umie-li psáti píse, jednak o něm pozpěvuje, jednak obcuje vesele s lidmi rozumnými, jenž boha milují; a zvláště, aby sám nebyval mnoho sůkromě v těch věcech, jenž nejsou mnoho potřebné k spasení, neb samého člověka nalezna ďábel, rád ho láká pilně. A tak nalez Evu samu i zklamal ji, i pána Ježíše také v samotě pokúšel. Tyto tři věci když člověk bude mieti, s boží pomocí, již on hotov jest dáti i jeho angelé, když jedné člověk sám se přihotví, přemóž ďábla i jeho důvody. A jakož die sv. Pavel: že bůh nepřepúštíe člověka pokúšeti nad jeho moc, aniž móż to býti, by bůh tak milostivý a spravedlivý přepustil na člověka přes jeho moc ďáblu pokušení. Ale milosrdný spasitel činí z pokušení prospěch, když jedné člověk nezatvrdí sebe temností hřiechův. Protož stojme v světlosti viery, lásky a božie milosti, a odpovězme ďáblu k jeho důvodům, když najprvé die ďábel člověku: „Bůh tě předváděl

k zatracení," rceme: Ďáble! vieme, že jsi lhář a svú lži mnohé si zklamal, protož lžeš, bych já byl předváděn k zatracení; však si ty nebyl v radě boží, aniž vieš jeho tajemstvie, jakož nevieš i dne súdného a jiných budúcích věcí; a písma božieho 5 nemáš, jímž by mi mohl dovesti, bych já byl předváděn. K druhému dóvodu, když die ďábel: „Bóh nemóž své sprav-
dlivosti opustiti," toho jemu pojčme; a když dále die: „a bóh tomu chce, aby ty pro mnoho menší hřiech byl zatracen, než's jej učinil," tu děme: Ďáble, lžeš! a když dieš, ďáble: „Já pro 10 malé pomyslenie, jsa anjelem, spadl sem s nebe a jsem za-
tracen," tu dieme: Ďáble! že ne pro to samo pomyslenie, které's učinil v nebi, ale pro tvé nekánie, jenž jest největší hřiech, jsi zatracen; protož kaj se hřiechu s pravú pokorú, a pán bóh bude tobě hotov odpustiti, jenž die a selhati nemóž: 15 že když hřiešný učiní pokánie ze všech svých hřiechův, a učiní súd a spravdlivost, a zachová má přikázanie, já na všecky jeho zlosti nevzpomenu, živ bude a neumře. A ďáble! když dále dieš, že „dietky nekřstěné, nikdy neshřěšivše, jsú za-
traceny pro hřiech otcův," tu miesíš lež s pravdú; neb lžeš, 20 by dietky nikdy neshřěšily: však svatý Pavel die, že všichni sme v Adamovi hřěšili. A pravdu dieš, že pro hřiech otcův jsú zatraceny; ale ďáble! přidaj, že i pro svůj: neb ten hřiech jest i jich i otcův, a by se kály, nebyly by zatraceny; ale ne-
kánie konečné, jako i tvé, to je zatratilo; ale my se chceme 25 káti. A když dále dieš, že „Kain a Saul jsú zatraceni, jako die písmo," toho pojčieme; a když dieš, že „sú ti méně shrěšili, než já," toho přím: neb oni sú shrěšili hřiechem ne-
kánie konečnieho, tak že sú se hřiechu konečně nekáli, a ten hřiech jest věčší, než jiní všichni hřiechové; neb by člověk 30 měl kteraké kolivěk hřiechy, jedné že toho nemá, tehdy nenie,
zatracen, a nebude-li ho mieti, nebude zatracen; a ten hřiech, ďáble, jest tvój hřiech! Pak třétie, když dieš, ďáble! člověku, jenž do sebe nevie hřiecha smrtného: „Ty což činíš, to vše
zle činíš," ďáble! toho příme; a když dovodíš, řka: „neb jsi 35 v hřieše smrtném," ďáble, lžeš! nemóžeš toho dovesti, a což
potom dieš, lžeš: neb já kaj se, želém hřiecha a zpoviedal-
sem se ho pánu bohu i vždy zpoviedám, dávaje se jemu vinen,
kterak sem kolivěk shrěšil. Aniž mne, ďáble! na to navedeš,

abych vždy v tesklivosti z nova se zpovídal, a všechny příčiny a okolky hřícha knězi pravil, neb všechny zvláště hříchy jmenoval; neb vím, že pánu bohu netřeba jich vyčítati, an všechny zná, a já dávám se jemu ve všech vinen a želám jich.

5 Toho ty, ďáble! neučiníš, protože věčné zatracení trpíš. Pak čtvrté dieš, ďáble: „Jsi mlad, požívej světa!“ Ďáble! chci požívat, jako bůh velí, ale ne, jako ty. A kdy dieš: „ještě máš dosti času ku pokání,“ o ďáble! již tě tvým šípem zastřelím: ať prvé si řekl, že nelze mi se pokáti, a tuto dieš, že mám

10 dosti času ku pokání; i kterak's brzo zase svou lež obrátil! A však, ďáble! z tvé řeči chci póžitek sobě vzieti; neb když dieš takto: „Ještě máš dosti času ku pokání,“ ďáble! z toho chválím boha, že jest tak milostivý, že člověku dal času dosti ku pokání, tak že dokud duši má v prsech, ještě dotud vždy

15 má času dosti, v němž můž mieti skrúsenie, a tak můž se hříechův káti. Ale, ďáble! protože já nechci hřešiti, ani čakati nemoci, abych se v ní kál, aniž chci doufati mladosti, poňavadž ty jsa jedné stvořen, potom velmě brzce si u věčné zatracenie svržen. A také, ďáble! vizi, že mladí tak obecně mrú

20 jako staří, a že tak mnoho prodávají koží telecích, jako volových neb kravích. Pak páté, když dieš, ďáble: „Oč máš péči? však bůh za tě trpěv dosti jest učinil;“ ďáble! znám to, že milosrdný bůh za mě trpěv, dosti jest učinil; protože o to mám péči, abych jeho svaté smrti sobě k spasení nezmařil, jako si

25 ty zmařil hotové královstvie nebeské, o němž já mám péči. A když dále dieš: „Jsi boží syn vyvolený k spasení,“ ďáble! ufám bohu, že jsem; protože abych milého otcě nehněval, nechci tebe ve zlém poslouchati. A když dieš: „Buď živ zde jakož chceš u veselí, v libosti tělestné a v rozkoši, jistě budeš

30 spasen,“ ďáble, lžeš! neb vím, že bohatec, jenž jest byl živ tak, jako ty velíš, umřel jest a jest od tebe pohřben v pekle. A když dieš šesté: „A, kterak jest vám bůh těžký zákon ustavil!“ ďáble, lstivě se divíš, neb on die: Jho mé sladké jest a bříemě mé lehké. I co slazšíeho, ďáble! a lehčejšíeho synu

35 pravému božiemu, než milovati ho nade všechny jiné věci a svého bližního jako se? A to když člověk má, tehdy svůj kříž nese po něm. A když dieš, že: „i kto můž ten zákon naplniti?“ ďáble! diem, že každý, ktož chce. A kdy dieš: „an za-

pověděl jest každé utěšeníčko,“ ďáble, lžeš! an se veš svým všem veseliti a radovati; ale zapověděl jest každé veselé zlé, marné, jenž v pravdě není veselé, ale marnost; jakož svědčí Šalomún duchem svatým, jehož ty si zklamal veselím marným, 5 a zvláště utěšením a veselím v smilství, pro něž ty si zavedl Davida, ale ten z tvé moci vyšel, a Šalomúna, jenž se jiným bohům modlil a tak tobě, zapomenuv svého stvořitele. Ty snad vieš, kde jest Šalomún, jest-li v tvé moci, ale jáť písma svatého o tom nemám. A když dále dieš, ďáble! že „bůh velí, 10 aby člověk sám sebe nenáviděl,“ rozuměj, ďáble! žeť jest lehké: neb sebe člověk nenávidí, když zlé vůli nepřivolí a tělo své od hříechu drží, a tak v pravé pravdě miluje se k věčnému životu. Aj, ďáble! tvoji důvodové za nic nestojí; nemáš-li jiných lepších, jakož i nemáš, protože jdi ote mne, nebť tebe 15 lháře poslouchati nechci, ale milého otce svého a spasitele, Jezu Krista, jenž jest věčná pravda!

Kapitula pátá.

Slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své, a poznaj tři nepřetelě každého člověka v světě, jenž chtějí jeho duši porazit. Tiť jsú: tělo, svět a ďábel, pro něž každý člověk, v smrtedlném jsa zde životě, má řka bohu volati: Pomož mi, pane bože můj! nebť sú nepřetelé obklíčili duši mů; tělo mé z bláta jest, protože blatná, nečistá a rozkošná myšlenie oť něho mám, a marná a divná od světa, a lstivá a zlostná od ďábla. Aj ti 20 tři nepřetelé, tělo, svět a ďábel, obklíčili sú duši mů. Oť těla uteci nemohu; ani ho od sebe zahnati mohu, ale musím je těpati, neb jest přivázáno, a zabiti ho neslušie, živiti je musím; a když je vypastvím, že ztučnie, tehdy svého nepřetele proti sobě krmím: neb jakž dosti jje a pie, tak se proti 25 mně vzbujě, a jeho síla a zdravie mně se protivie. Svět pak, ten mě všudy obklíčil a oblehl na všechny strany, a pěti branami mě raní. Pět bran jest pět smyslův v člověku, kterýž je má: zrak, sluch, okušenje, povoněnie a dotknutie. Aj, těmi mě raní branami svět, a smrt vcházie oknami mými 30 v duši mů: neb hledí oko, a smysl myslí převrátí; slyší ucho,

a úmysl srdečný zkřiví; vonění dobrému myšlení překazie; ústa mluvie, a lži jiné hanějí, klásky i jiné škodlivé a marné řeči vydávají; a dotýkánie k smilství popúzie, a nebude-li brzy odvrženo, i hned páli tělo a pudí mysl, aby přijala libosť, a
 5 vôle aby k libosti přistúpila, a tak aby se hřiech dokonal. Pak ďábel, jehož viděti nemohu, ten napal jest lučičtě své v temnosti, protož těžko mi jest se ho vystřieci, a zlécel jest všudy osidla svá v zlatě, v stříbře i v jiných věcech, aby-
 10 chom jich neřádne požívali a tak v jeho osidlách zválili. Aníž tolik osidla svá zlécel jest, ale i lepem nastražil jest. Lep jest žádost bohatství, příchynost tělešná k přátelóm, milování cti světské, a rozkoš tělešná. Aj! tiem lpem duše jest
 15 v svém peří lpena, že nemóž vysoko létati. Peří duše jest myšlenie o radosti nebeské, o božiem milosrdenství, o věčném zatracení, kterýmžto peřím jednak by se vznesla v nebesa, jednak se spustila do pekla, onde by spatřila veliké utěšenie, a tuto velikú biedu, a tak by právě po velikém orlu letěla, po Kristovi, jenž stúpiv do pekla, vzletěl jest na nebesa, jehož
 20 křídle jsta spravedlnost a milosrdenství. Pak střely ďablovy jsou hněv, závisť, pýcha, smilstvie; a slovú, jakož die sv. Pavel, šípové ohniví, jež móž uhasiti, ktož má štít viery, to jest, věří-li, že otec i syn i duch sv. jsou tři osoby a jeden bůh, a věří-li, že božství duše a tělo jsou jeden Kristus, pravý bůh a pravý člověk. Neb die sv. Jan v své epištole: že ta viera
 25 přemáhá svět, to jest, všicku zlost v světě, jenž jest všudy své špy rozpustila, tak že všudy člověku boj jest, všudy pokušenie, všudy hnutie, tak že kam se obrátím, nikdež bezpečnosti nemám; neb i těch věcí, jenž mě těšie, i těch, jenž mě mútie, lekám se: neb i lačnost, i sytosť, i spanie,
 30 i bděnie, práce i odpočinutie bojují proti mně, i hněv i veselé, vše mě móž raniti. A tak zčestie z jedné strany, a nezčestie z druhé strany móž mě raniti. Zčestie svú sladkostí mě klamá, že pokládám bezpečenství sobě, a nezčestie mě svú hořkostí straší, a vede mě v netrpělivost; a co ďábelských
 35 myšlení! Aj, tak ti třie nepřietelé proti mně bojují, jednak zjevně, jednak skrytě, ale vždy zlostně. A ďábel najviece doufá pomoci od těla, neb tělo s ďáblem proti mně sú se spikli; protož tělo vždy se protiví mému duchu, vždy repce proti

němu, a nechce ho poslouchati, neb jest sobě jiný zákon i obyčej položilo nežli duch. Protož těžký jest boj, tak že statečný bojovník sv. Pavel křičí, řka: Vidím jiný zákon v údech mých, jenž se protiví zákonu mysli mé, a jenž mě jímá v zákoně hřícha, kterýž jest v údiech mých. Nezčasný já člověk, kto mě vysvobodí z těla smrti této! Aj, tak sobě stýskal jest sv. Pavel, trpě od těla pokušení a řek: Kto mě vysvobodí? i hned dále přidal: milost božie, skrze pána Jezu Krista našeho. Protož má volati člověk s Davidem a řeci: Vysvoboď mě z nepřátel mých, bože můj! i od těch, jenžť sú mě nenáviděli: nebť sú zsilněli proti mně!

Kapitula šestá.

Slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své. Slyš, že se máš káti, a viz, z čeho se máš káti; a přichyl ucho své vnitřnie a slyš tělezným také, že právě se káti jest, minulých hříchův želeti, a již mieti vůli jiných se nedopustěti. A tak pravý kající jest ten, kterýž tak želé minulých hříchův, že se jiných volně nedopustie, tak že nižádného hřícha nelíbí, ač bez všedního nemůž v tomto biedném životě býti. Pravý kající drží božie přikázanie, jest v zamúcení pro hříechy, že se jich dopustil, a jest v utěšení, že se jich kaje a že jich ostal. Pravý kající pracuje o radost nebeskú, a netbá utěšenie tohoto světa; ale ten, ktož činí ještě to, čeho má se káti, neb miení učiniti, čehož by se měl káti, ten jest posměvač kánie. Protož ty chceš-li se právě káti, želej hříchův minulých, měj v mrzkosti všechny hříechy, již neroď více hřešiti; nebť die sv. Augustin: že daremné jest kánie, kteréž potomnie škvrní hřešenie. Tak rozuměj: že by se tisícekrát kál, a potom vždy shrěšil, vždy by kánie tak zrušil, že nekál-li by se konečně člověk, tak aby želeje již nikoli nechtěl hřešiti, tehdy všechna kánie prvnějšíe by k spasení zmařil. Neb die pán bůh: Odvrátí-li se spravedlivý od spravedlnosti své, a učiní-li zlost, všechny spravedlnosti, kteréž jest učinil, nebudú jemu vzpomenuty, ale v hrieše svém umře. Tak die bůh. Protož jakož konečné kánie to samo jest plné a dokonalé, jenž člověka, kterak kolivěk byl jest hrie-

šný spasí, tak konečnie nekánie, kterak kolivěk byl jest člověk dobrý, toho ztratí. Protož ty, jakož ufám, že's kajície, ostřiehaj se od hřiecha, pilnost přilož, a rozuměj, že sama sebe neostřežeš, než s boží pomocí. Protož na jeho zpoléhaj pomoci, 5 k němu volaj, ať tě zbaví zlého, a nedá padnutí v pokušení. Také pros svatých, ať jsú pomocni, ostřiehaj všech čichův svých, život svůj každý den aspoň kratičce převrz v mysli své, a pilně znamenaj, již-li prospieváš, čili hyneš v ctnostech, kteraká jsi v žádosti a v obyčejích, kterak jsi podobna k svému 10 choti Kristovi v skutcích a kterak nepodobna; neb máš pilna býti, aby se s ním, jakož najdále můžeš, sjednala v skutcích; a tak zřieď své žádosti, myšlenie i skutky, aby nic ohavného se nedopustila; postav se sama před sebou, jako by jiného postavila, a vidíš-li co nehodného, želej sebe, 15 jako by jiného želela, a ještě více; plač na své hřiechy, a srdce ukazuj bohu, a potom vezmi posilenie, pojez chleba živého, těla pána Ježíše, aby lačností nezamřela, jehož ten lépe používá, ktož ho více miluje. Ty sama sebe zkus, jako sv. Pavel velí, a tak jsúci od hřiechu smrtného v naději čista, želejš hřiechův minulých, varujš se, aby v nižádný neupadla, majíc 20 žádost, aby již vždy dobře živa byla, a ostřiehajš se i všedních lehkých hřiechův, na památku pána Jezu Krista a k svému prospěchu přistúpaj k jeho svatému tělu. Miery tobě dáti neumím, jakož nemohu tobě dáti žádosti dobré, ani daru 25 ducha svatého; protož tvá viera, naděje a láska, a tak žádost, má tě vésti k tomu chlebu. Protož die sv. Pavel: Zkus sebe sám člověk, a tak, to věz, jsa pevný u víře, v naději a v lásce, a tak čist od hřiechu smrtného, ten chléb jez, buďto každý den, neb ob den, neb jednu v týden, neb v ne- 30 děli toliko, neb jednu u měsíci, neb jakož bůh obdaří. Jedné hřiechu se varuj pilně, a miluj boha velmě; nebť to jest jeho jiesti: velmě ho milovati, a tak v něm milostí přebývati, a v tom pokánie konati, jenž má tyto kusy: želenie, vyznání, a dosti učinění: želenie hřiechův do smrti, vyznání bohu 35 jich do smrti, a dosti učinění modlitbů, postem, almužnů duchovní: jako dobrým naučením, radů, tresktáním, viny odpuštěním; a tělestnů: jako nakrmením lačného, napojením žieznivého, oděním nahého, navštívením nemocného neb žalárního,

a tak i jinými svatými činy. Tak sú se káli hříšní, jenž sú již velicí světi; neb takým pokáním duše bývá ďáblu odjata, a Kristovi navracena. Také kánie nižádného nezamietá, nižádným kterak kolivěk zlým nehrzie; také kánie na hříšnici Magdalenu plačtivú, na pohanku Kananejskú pilnú vzezřelo jest; také pokánie cizoložnici v hříše popadenú vysvobodilo jest; také pokánie zjevného hříšníka, jenž se modlil, nad zákoníka pyšného spravedliva učinilo jest; také pokánie Davida cizoložníka a vražedníka očistilo a velikým prorokem učinilo; také pokánie Mathea, zjevného hříšníka, apoštolem učinilo a písařem syna božieho; také kánie Pavla, cirkvi svaté násilníka, a Petra, nevěrného přísedníka, milostivě k Ježíšovi navrátilo; také pokánie lotru zlému rúhavému, na kříži poslední hodinku volajícímu: „Vzpomeň na mě, pane! když přijdeš v své království,“ ráj jest otevřelo; neb řekl jest jemu umučený na kříži spasitel: Věru, pravi tobě, dnes budeš se mnú v ráji. I proč se to tak stalo? jedné aby všem byl dán příklad, že nižádný nebude od nebeského království zavržen, ktož bude káním na poslední hodinku navštíven. O divná božie dobroto, o převeliké božie a nesmierné milosrdenství! že jenž se zlosti smrti hodné dotřel, a svému spasiteli rúhal, brzcě, jsa káním obrácen, slyšel jest: Dnes budeš se mnú v ráji. O lotře! kde's to vzal, že's najprvé tomu vítězilemu králi v radosti přisazen? i kde's to vzal, že najprvé tak slavně si pasován? Jistě divná moc jest pravého kánie, že tak brzo dalo jest ráj lotrovi, že dává živým posílení, mrtvým živost, slepým prozření, že vracuje naději zfalým, že z synův hněvu činí syny lásky, a z ďáblových sluh činí božie sluh; že pokáním se člověk pozná, jenž jest sebe neznal, a hlédaje sebe zatraceného, nalézá se již s bohem smieřeného, a shledna se své syna ďáblova mrzkého, nalézá se syna boha nejvyššího a spoludědicem s Kristem království nebeského.

Kapitula sedmá.

Slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své, a važ dostoje-
 stvie duše své, že duše tvá, jenž jest duch, jest stvoření

rozumné, k svaté Trojici podobné, jenž jest přésáhlo všechna jiná stvoření nerozumná; a tak tvá duše jest vzácnější bohu, než nebe i země. Neb die sv. Augustín: Jakož bůh převyšuje každé stvoření, tak duše každé stvoření hmotné svým přēsáhá přirozením. Protož velmi ji má člověk vážiti, neb duše jest chrám boží, jakož die sv. Pavel: Chrám boží jste vy, a duch boží přebývá v vás; a poškrvni-li kdo chrám boží, rozptýlí ho bůh; neb chrám boží svatý jest, jenž jste vy. A jest duše svatá chrám boží: prvé, že jest místo modlitebné, neb
 10 v ní člověk má se modliti; druhé, že v ní obětuje se oběť bohu vzácná: mysl pokorná, a duch skrušený; třetí, že v ní jest oltář, na němž se Kristus obětuje; oltář ten jest viera živá, a oheň, jenž nikdy nemá uhasnutí v duši, jest milování pána boha; čtvrté, duše svatá jest chrám boží, že v ní jest
 15 napsáno podobenství Trojice svaté, a Kristovo umučení; páté proto, že v ní bůh přebývá svou milostí, a více se v ní kochá, než ve všech chrámech, klášterech i v kaplách, z čeho kolivěk, neb kterak kolivěk krásně udělaných; neb chrámi nejsou, ani mají pro jiné býti do soudného dne, jedině aby duše
 20 byla pánu bohu k věčnému přebytku zachována. Aj to slyš, dcerko! a viz a přichyl ucho své, poznaj důstojenství duše své, a viz, kterak ukrutné sú byly jejie rány, pro něž musil jest, neb jest chtěl, syn boží ukrutné v své tělo přijieti rány; ale netoliko chtěl býti raněn, ale chtěl býti zabit, a nelehkou
 25 smrtí, ale najohavnější a najukrutnější. A by toho netrpěl, šla by i se mnú na věčné zatracení, v němž jsú věčné temnoty, oheň věčný, i všeho utěšení věčné zbavenie. Přichyl, dcerko! ucho své, a slyš sv. Augustína, jenž die: O duše křesťanská! procit, a jest-li v tobě která moc lásky, kteráž láska
 30 vše strpí, následuj šlápěje; znamenaj, kterak mnoho tisícův tobě sú cestu utlačili, co tisícův mučedníkův šli sú již, paní i panice, a ještě se bojíš? Však povede tě, jenž jesti cesta, pravda i život: cesta nebludná, pravda nezklamávající, a život, jenž nezhyne. To slyš, dcerko! a viz důstojenství duše
 35 své, a neroď se strachovati utrpenie. Aj, spasitel plakal jest pro tě, plač ty sama na se; on potil se krvavým potem pro tě a svou krev vylil, a ty jsúc vděčna, to mile pamatuj; on jest umřel pro tě, umři ty hříechu pro něho i pro se. I malé-li

jest důstojenství duše, že pro ni, aby ji spasil, bůh chtěl být člověkem, aby člověk některak byl bohem? bůh věčný chtěl biedným v těle být, aby člověk byl slavným; chtěl bůh nesmrtelný umřít, aby člověk smrtelný mohl věčně živ být.

5 To slyš, dcerko! a važ důstojenství duše své, a chovaj jí čistě.

Kapitula osmá.

Slyš, dcerko! a viz, a přichyl ucho své, a hled k budoucímu soudu pilně. Ten soud zajisté jest každému jistý, neb všichni máme na něm stát; ten soud jest nám skrytý, abychom
 10 vždy bděli, a byli pána čekající; ten soud jest hrozný, neb před soudci pálení bude všechny jeho nepřátely. Tu se ohňové sejdú: neb pekelní oheň bude pálení zatracené, a čistcový bude dobré pálení, od všedních hříchův je vyčišťuje; oheň zdejší všecky věci zemské bude pálení a spálí je: neb již nebude
 15 potřebie kterých věcí člověku, než dobrým nebe ku přibytku, a zlým peklo zuostane. Jistě hrozný soud bude, na němž nelze se bude ani vymluviti, ani vykúpiti, ani odhroziti, ani odbiti; neb bůh bude souditi, a s ním každé stvoření. Bude proti hříšnému hrozný soud, neb hříšník všudy bude obklíčen: neb
 20 nad ním bude soudce hrozný zlým hněvivý, pod ním bude peklo otevřené, na pravici všichni hříchové žalují, na levici ďáblové do pekla táhnúce, vnitř svědomie hrozné kúsavé. Tu budú všichni světi soudu spravedlivého proti hříšníkům pochvalovati, tu každého člověka hříši budú všem angelům,
 25 lidem i ďáblům boží mocí oznámení. O, kterak hrozná hanba bude zatracencům z jich hříchův, že sú se jich dopustili a pokání činiti nechtěli! O, přehrozné odsúzení, že lidé se tebe nebojí: Jděte, zlořečení! do věčného ohně, jenž jest připraven ďáblu a angelům jeho. A po tom odsúzení dále die soudce,
 30 že pojdú zlí do věčného ohně. Nastojte! ano těžko jednu jiskru trpěti na maličký čas, a tam pak trpěti oheň věčný, jenž všecko tělo i duši pálení bude na věky u věčné temnosti s ďábly bez otušení, i bez naděje vysvobození. O běda, přeběda, kto ztratí radost věčnou pro chlipnost velmi krátkú, a
 35 upadne u věčnú muku!

Kapitula devátá.

Slyš, dcenko! a viz, a přichyl ucho své. Tehdy, dcenko! krále věčného slyš, a myslí nábožnú přichyl ucho své k myšlení o radosti své, a viz rozumem, kterak utěšené jest království nebeské; protož slyš a viz, a tak važ život věčný. Vyprázdni rozum ot marných myšlení a vůli ot marných žádostí, a tak pozdvihni rozumu i žádosti, a vejdi v radost pána svého, jež jest oko tělesné nevidělo zde v světě dokonale, ani ucho slýchalo, aniž jest na srdce člověka ta radost dokonale v životě smrtedlném vstúpila, již jest bůh připravil milovníkům svým, jakož die sv. Pavel, jenž jest byl něco, jsa v třetím nebi, spatřil. Slyš pána Ježíše spasitele, jenž die: Tento jest život věčný, aby poznali tě, samého pravého boha, a jehož's poslal, Ježíše Krista. To slyš a viz rozumem, co miení spasitel, když tak mluvě k otci bohu, die spasitel, že život věčný jest, poznati pána boha otce a syna jeho, Ježíše Krista. Protož znamenaj, že život věčný v jednom rozumu má každá věc, kteráž bude živa na věky; a tak angelé, ďáblé i zatracenci budú mieti život věčný. O ten nepracujeme, neb ten každý z nás mieti budem. Pak v druhém rozumu jest život věčný nasycenie bez nedostatka; a to nasycenie záleží na Trojici svaté, poznání té Trojice svaté; neb die Kristus: Tentot jest život věčný, aby poznali, to věz, vyvolení, tebe otce, pravého boha, a syna tvého a tak i ducha svatého. A tak nasycenie bez nedostatka počíná se v poznání, tak že blažení světí v nebeském království poznají rozumem boha otce, i syna, i ducha svatého, a tělesným okem poznají Krista člověka i všechny svaté lidi. A z toho plného poznání budú mieti veliké utěšení a velikú radost, a v tom poznání utěšením i v té radosti budú mieti věčné ukojenie. Tu rozum nasycen bude poznáním, neb již boha pozná, jakž jest, a v bohu všecky věci; tu vůle bude nasycena všie rozkoši, tak že již bude mieti, což bude chtieti; neb po súdném dni již bude tak žádosti pln, že již nic budoucího nebude žádati a nic zlého nebude moci chtieti. Protož, jakož die sv. Augustin, blahoslavený jest ten, kterýž má, což nechce. Ale tak plně ještě blahoslavený nenie ani sv. Petr, ni sv. Pavel, a die Ori-

genes, že ani Kristus. Ale tu právě třeba jest rozuměti: neb jinak sv. Petr, Pavel, neb jiní světi nemají ještě plného blahoslavenství, a jinak Kristus; neb Petr, Pavel a jiní světi ještě nemají těla oslavného, ale Kristus v své osobě má plně
5 oslavné tělo, že již nemůž býti oslavnější; ale jakož miení Origenes: Kristus jest hlava a všichni vyvolení jeho údové, a hlava ač v sobě jest plně zdráva, však když údové pod ní trpie, to sobě pokládá. A tak die Kristus: Nah sem byl, neoděli ste mne, žieznil sem, nenapojili ste mne. A zase die: Lačen sem byl, a nedali ste mi jiesti, žieznil, a nedali ste mi píti.
10 A zase spravedliví děj i zatracenci: Kdy sme tě viděli, to sme učinili. A on spravuje die: Což ste jednomu z nejmenších mých učinili, mně ste učinili. A tak až do súdného dne budú údové Kristovi trpěti a v hrobkách shnilí ležeti. A tak v údech
15 svých Kristus nemá plné oslavnosti; ale když v súdný den všichni z mrtvých vstanú v slavných tělech, tehdy již všechno tělo Kristovo, jenž jest sbor všech vyvolených božích, ve všech údech bude plně oslavné. A tak již vůle Kristova v oslavení jeho údov bude plně skonala; a tak již každý svatý bude plně
20 blahoslavený, neb již bude jeho vůle naplněna a stvrzena, tak že bude mieti, což bude chtieti, a nic zlého nebude moci chtieti. Tu již rozum nebude moci blúdit, neb bude všechny věci znáti v světle svaté Trojice; tu vůle nebude moci chtieti více, neb již bude mieti božství, jenž jest nesmierné dobré; paměť ne-
25 bude teskliva, vzpomínajíc minulé věci, ano rozum všechny zná; tu oko tesklivé viděti bude svého milého spasitele, matku jeho i jiné svaté, a v tom vidění některak člověk přesáhne angely, jako v Kristovi člověčenství přesáhlo jest angely svaté. O, blaze bude člověku tomu, jehož oko uzří Krista krále
30 v kráse jeho! A že, jakož sem řekl, blahoslavenství jest nasycenie bez nedostatka, nasycenie, to věz, rozumu i vůle; protož tam nebude žádný nedostatek; neb kdyby byl kterak koli nedostatek, již by nebylo plné blahoslavenství. A že člověk bude mieti, což bude chtieti, protož hříechu tam nižádného nebude,
35 a tak ani bolesti, ani tesknosti, ani strachu, ani práce, ani smrti, ani pokušenje, ani žiezni, ani hladu, ani které protivné věci duši neb tělu, ale bude svrchovaná svoboda radosti věčné, v tvé radosti upokojenje, věčné světlo. Neb die sám Kristus:

Budú se stkvieti spravedliví jako slunce v království otce mého. O, kteráká to bude stkvostnosť, kteráké světlo, když ot nesmierného světla bude každému světlo! O, že tak veliké věci nevážíe lidé, a vážíe veselé kratičky v světě, lstivé zbožíe, 5 moc, jenž brzo mine, chválu, jenž jako mlha se vleče, rozkoš, jenž se vždy s bolestí miesí! Aj v radosti nebeské čaká bůh otec duše jako dcery milé, bůh syn jako choti své vyvolené, bůh duch svatý jako přítelnice své velmi vzácné: bůh otec čaká, aby dědičku věčnú ji v království nebeském učinil; bůh syn 10 čaká, aby všechno, což jest svým narozením i svú smrtí dobyl, aby jie to dal; bůh duch svatý čaká, aby jie své nesmierné dobroty účastnu učinil. Čaká jie všechna rieše nebeská, čeled božíe, andělé i všichni světi, aby ji v své tovaříšstvie přijeli. jenž se radují, že sú nepřátely tohoto světa přemohli, že sú 15 hříechův zbyli, a že sú věčného zatracenie a každé biedy znikli, a radující se, zpievají: Svatý, svatý, svatý pán bůh zástupův! svatý pán bůh otec, jenž jest nás od světa, od těla i od ďábla mocně vysvobodil; svatý pán bůh syn, jenž jest múdrě od hříechův vyčistil a od muk vysvobodil; svatý pán bůh duch 20 svatý, jenž jest nás tak dobrotivě od věčných muk zachoval! Protož plna jest všechna země slávy jeho, že tak slavně nás v své věčné radosti ustanovil. O, by té radosti, již mají světi v nebeském království, člověk zde okusil, jistě ve všech věcech tohoto světa utěšenie by sobě marného nepoložil. Protož die 25 sv. Řehoř: Když srdce jednú v nebeských věcech by se ustavilo, ihned by spatřilo, kterák sú zavržené věci, jenž sú se prvé veliké zdály. O, poňavadž milujeme zdejší přiebytek a tento život smrtedlný, v němž s tak velikú prací živi jsme, jemuž jedúce, pijíce, spiece, jedva tělu dosti učiníme, a ještě 30 vždy biedy více máme, než utěšenie: i kterák nemáme srdečně milovati blahoslavenstvie, v němž jest plné bez nedostatka nasycenie i rozumu, i žádosti, i vôle, i všech čichův pět tělestných; neb v tom záleží život věčný. Zde bojíme se umřieti a žádáme dlúho živi býti; protož pán Ježíš sliboval 35 vždy dáti život věčný, jako by řekl: Bojíte se umřieti a chcete mieti život: aj dám vám život, jehož žádáte, a dám vám věčný, aby se umřieti nebáli. Aj, to slyš, dcerko! a viz a přichyl ucho své, a některak poznaj, a važ blahoslavenstvie věčné. Málo

sem pověděl o něm, neb málo umiem ; neb ani jest ho mé oko vidělo, ani ucho slyšalo, ani na mé srdce plně vstúpilo, to což jest pán bůh připravil milovníkům svým.

Kapitula desátá.

5 Slyš, dcerko ! a viz a přichyl ucho své, žeť sem řekl desáté, aby pána boha nade všechny jiné věci milovala ; neb když to naplníš, tehdy všechny dřeve psané řeči lehce zdržíš. A slyš a přichyl ucho své, že boha milovati jest, dobře dobré bohu chtieti. A ten dobře dobré bohu chce, ktož nejša v hříše smrtedlném, chce vše, což bůh chce, a tak sjednává se s ním u vůli. A že bůh volí vše dobré, protož ktož boha miluje, ten volí a tak i miluje vše dobré. A čím co jest lepší, tím více má to milovati ; a že bůh jest nejlepší dobré, protož boha má člověk nejvíce milovati ; a což kolí-
 10 věk nejvíce miluje, v tom největší libost má, k tomu nejvíce tiehne a nejvíce ho žádá. Protož důvod má člověk, že boha nejvíce miluje, když o něm nejvíce myslí a žádá, aby což móż najspíše býti, aby s ním byl, a vši snažností stojí o to, aby jeho přikázanie plnil ; neb tak pozná, že boha
 15 miluje, když jeho naplní přikázanie. Neb die Kristus : Zachováte-li přikázanie má, ostanete v milování mém, jakož i já přikázanie otce svého zachoval sem a přebývám v jeho milování. Ale snad dieš : Kterak mohu znáti, držím-li jeho přikázanie ? Tu diem, že když člověk položí pevně v srdci svém,
 20 že by radějie umřel, než by přikázanie božie přestúpil a tak stojí v úmysle, tehdy má veliké znamenie, že jeho přikázanie plní, a že jeho miluje více, než své tělo, jehož hotově poddal by na smrt, než by boha rozhněval. Neb již člověk nemá většího milování k komu, jedné že života pro něho hotov
 25 jest na smrt nasaditi, a to die Kristus ; aniž móż mieti člověk většího znamenie, že boha miluje, kromě zjevení božieho. Již pomni, že boha máš nejvíce proto milovati, že jest nejlepší dobré, nad něž nemóż lepší pomyšleno býti. Také má bůh proto milován býti, že jest svému stvoření do-
 30 brý ; a tak člověk má boha milovati proto, že z své dobroty

stvořil jest tento svět, a že člověka učinil rozumným stvořením a k blahoslavenství, ač bude chtieti vděčen býti. Neb poňavadž člověk miluje otce tělestného z přirození, že mu dal byt tělestný, jehož by nemohl dáti, by bůh nedal; ovšem více
 5 má milovati boha, jenž jest stvořil i duši jeho i tělo. A poňavadž člověk miluje přítele, že jemu pomáhá, a jest na něho laskav: ovšem více má milovati boha, že nesmiernú lásku dáv jemu vše, což má člověk, ještě otec dal syna na smrt, a syn dal se sám za něho, aby ohavnú a ukrutnú smrti svého protivníka od věčného zatracení vykúpil. A poňavadž choť svého
 10 choť miluje, že má s ním utěšení krátké: ovšem má člověk více milovati boha, s nímž má mieti utěšení věčné. Ale vždy má člověk tak milování zříditi, aby nejvíce proto boha miloval, že jest nejlepší dobré, a potom že jest jiným věcem
 15 dobrý. Neb jakž by ho miloval proto více, že jemu jest dobrý, dávaje jemu potřebu, než proto, že v sobě jest nejlepší dobré, tehdy by již neprávě ho miloval; neb již by více miloval to, co jemu dal, než jeho samého. Jako miluje prázdňá žena toho, ktož jí dává, protože že jí dává; neb když nebude
 20 dávati, již ho nebude milovati. Ale pravá věrná manželka ta vždy svého choť miluje, daj neb nedaj, a trpí s ním ráda všelikakú nůzi. Též choť Kristova. Toho sú milování dokázaly i mladé dívky: svatá Kateřina, Margareta, Dorotea, Lucia i Barbara. Protož všichni, kteříž v chudobě neb v kterém protivenství ne tak
 25 milují boha, jako když sú byli bohatí a když sú měli vše k své vůli, ti mají do sebe věděti, že boha nemilují právě, když z chudoby a z protivenství repcí, nechtějíce rozuměti, že pán bůh nic nepřepustí na člověka než pro jeho lepší. Protož die sv. Pavel, že milujícím boha všechny věci pomáhají
 30 k dobrému těm, kteříž vyvolením božím nazváni sú světí. A tak i chudoba, i pokušení, i nemoc, i smrt, když bůh přepustí, má mile člověk vše trpěti; neb přijde jemu k prospěchu konečně, když setrvá v bázni boží, a prospěje ne k malé věci, ale k životu věčnému, to jest k němu, jenž jest život
 35 věčný, jakož die svatý Augustin: Život věčný pro tě podstúpil smrt, aby ty vzal život věčný. A sám Kristus die: Já jsem život! A tak sbera člověk v rozum svůj, že bůh jest nejlepší dobré, že jest otec nejlepší, stvořitel i přítel milostivý, choť

i život věčný, má ho milovati nade všechny jiné věci; neb proto pozná, že k němu jest podoben: pozná své svědomie, pozná tohoto světa biedu, pozná zdejšího světa pokušení, pozná tři nepřitele, bude se uměti právě káti, bude důstojně své duše vážit, bude pilně k soudu budoucímu hleděti, bude život věčný vážit. A tak všech deset kusův, kteréž sem položil, bude spolu mieti.

To slyš, dcerkol a viz, a přichyl ucho své: slyš uchem, viz rozumem, přichyl pilností, aby rozuměla, pamatovala a naplnila. Neb co by bylo platno toto, co jest psáno, bude-li od tebe čteno, rozumieno, a nebylo-li by naplnieno? Protož přilož pilnost, aby čtla, rozuměla, se poznala a boha milovala, aby bojovala, svět, tělo a ďábla přemohla, a aby práce tvá obrátila se v odpočinutie, lkání v radost, a aby po temnostech světa tohoto viděla slunce spravedlnosti, Ježíše Krista, s jeho matkú i se všemi svatými, a jsúc oslavna, s nimi se radovala. Toho tobě rač dopomoci mocný bůh otec, múdry syn boží, milostivý duch svatý, jeden bůh všemohúcí na věky požehnaný!

19 Amen.

13 Příloha 2: DAÑHELKA, J.: Mistr Jan Hus: Drobné spisy české IV., Praha Academia ČSAV 1985

9.
KNÍŽKY
PROTI KNĚZI KUCHMISTROVI

TO A1a Knížky tyto sepsal mistr Jan Hus proti knězi, kterýž pravil i zapřisáhl řka, že Hus horší než který ďábel. Ten, opustiv kněžství, byl u pána dole řečeného kuchmistrem. Proti němuž mistr Jan Hus vede písma starého i nového zákona, že najhorší člověk lepší jest než ďábel.

Toto sem psal já, mistr Jan Hus, ne aby jemu písmo bylo dáno, ktož mi jest vzkázal, že jsem horší než který ďábel, ale aby jemu bylo odpovědjeno a přečteno k jeho naučení. A pan Ctibor aby sobě to psanie zachoval. Neb kněz snad by uzře zavrhl. A tak má práce byla by darmo vynaložena a pravda neohlášena. A lež by vždy vejvoditi chtěla.

TO A1b Také slyším, že praví kněz kuchmistr, bych byl z jiného kraje vyhnán. Divím se, že smí tak mluvit, ano toho nenie. Nevím, kterak poslouchá písma, jenž die: „Z úst tvých nepocházej, jedině pravda.“ Ale věděti má kněz kuchmistr, že velmi mne žádají v tom kraji, v němž sem kázal, v městech i ve vseh i na polích i na hradiech i pod hrady i v lese pod lipů u hradu, jenž slove Kozí. A oznámiv jim pravdu boží, již sem do jiného kraje se přibral, pro to, abych tu pravdu také ohlásil. A potom, dá-li pán buoh, opět puojdu do jiného kraje. Jakož jest činil spasitel milostivý, jehož když sú drželi zástupové, jakož píše svatý Lukáš v 4. kapitole, aby od nich neodchodil, řekl jest jim | že „také jiným městuom musím kázati o království božím“. A když by mne vyhnali z města neb z kraje kterého, nemám se tím mütiti. Neb spasitel die: „Když vás budou puditi v jednom městě, utecte do jiného.“ A poněvadž pána Ježíše pudili sú a byli ho vyvedli z města Nazaretu, v němž se byl počal a vchoval, a uvedše ho na huoru, na níž jest stálo město, chtiece ho sstrčiti, aby hlavu slomil, pro to, že jim pravdu kázal, a konečně vyvedli sú ho s lotry z Jeruzaléma a ukřižovanému rúhali sú se a posmievali biskupové, zákonníci i kněžie i rytieri i měšťané, i který by pak div byl, že by mne hřešného vyhnali

2 kněžství | kněžství TO (léz r. 42, 419) –
3 Toto | v TO řezaná iniciála T přes tři řádky (o předpokládaném uspořádání spisu srov. v předposlední poznámce) –
10 Také | pro iniciálu necháno v TO volné místo přes dva řádky, ale ta neprovedena ani nenaznačena – 24 na níž | naníže TO

z města neb z kraje? Poněvadž sú to svému stvořiteli učinili i jeho apoštolóm – o nichž píše svatý Lukáš v páté kapitole Skutkuov apoštolských řka: „Jdiechu apoštolé radující se od zboru, že jsú hodni byli pro jméno Ježíšovo trpěti pohanění“ –, aj, i Kristovo puzenie i apoštolské máť mne těšiti i každého slúhu božieho, aby míle trpěli hanění, puzenie, bitie i umučenie. Neb die spasitel v desáté kapitole svatého Matúše: „Nenie slúha větší než pán jeho ani učedník větší jest než mistr jeho. Neb poněvadž hospodáře nazývali sú Belzebubem, ovšem více i učedníky jeho,“ to věz budou nazývati. Jakož kněz kuchmistr nazval mě horším než kterého ďábla a tak horším než Belzebuba. Toho ďábla máš v sobě. Ale přesáhl jest | výše, řka, že Hus jest horší než který ďábel. A však viem, že se mne kněz kuchmistr nebojí, bych jeho duši vzal do pekla. Ale ďábla se bojí, a tak ukazuje bázní, že nejsem horší než který ďábel. I věrně jest knězi kuchmistrovi potřebie, aby, opustě kuchmistrství, vedl právě kněžství, bludu toho nechal, hřechuov se kál a mě jako bližního svého miloval a tak umra s bohem přebýval, jehož svatá milost rač jemu to dáti. Amen.

45 Pán buoh všemohúci, spasitel vseh těch, kteříž zákon jeho konečně plnie, rač tobě dáti rozum pravý a žádost upříemú, aby, zákon jeho naplně, na věky s ním přebýval. Milý bratře, vzkázals mi, že sem horší než který ďábel, proto že sem v kletbě papežově a více než sto biskupův. A odvolav se ku papeži, nestál sem před ním. Milý bratře, věziš najprvé, že držíš-li to neústupně, že sem horší než který ďábel, tehdy kacieřství držíš a jsi kacieř. Pakli si řekl z nemúdrosti, prehlivosti a z bláznového popuzenie a nedržíš toho, tehdy nejsi kacieř, ale shřešil jsi smrtelně. I pro to, že proti svatému písmu mluvíš, i pro to, že svého bližního proti božímu přikázání všetečně velmi zlým pokládáš.

55 Řekl sem prvé, že držíš-li to neústupně, že já sem horší než který neb nižádný ďábel, tehdy kacieřství držíš a jsi kacieř. Duovod toho jest tento: aby rozuměl, kacieř jest ten, ktož drží blud svatému písmu protivný neústupně, to jest že ho nechce ustúpiti. A že proti písmu svatému jest, abych já neb který koli člověk jiný byl horší než který kolivěk ďábel, protož, držíš-li to neústupně, že já sem horší než který kolivěk ďábel, tehdy si kacieř. Že proti písmu svatému jest, abych já byl neb že sem horší než který kolivěk ďábel, toho takto dovodím. Pán buoh v třetí kapitole

32 bitie | bittie TO – 34 věši | wietflie TO; věči | wietcie TO –
45 Pán | pro iniciálu necháno v TO volné místo přes dva řádky, ale ta neprovedena ani nenaznačena – 52 nejsi | neygly TO – 53 mluvíš | mluwiei TO –
54 proti ... přikázání | proti ... přikázanie T –
55 Řekl | pro iniciálu necháno v TO volné místo přes dva řádky, ale ta neprovedena ani nenaznačena; horší | hortlie TO

prvních kníž Mojžíšových řekl jest k ďáblu hadovi: „Proto žes to učinil
– to věz žes Evu svedl z mého přikázání –, zlořečený ty jsi nade všechny
– to věz žes Evu svedl z mého přikázání –, zlořečený ty jsi nade všechny
živé věci.“ I kterakž já a neb jiný člověk jest horší než ten ďábel, jenž jest
Evu i svedl z božího přikázání, i že jest najzlořečenější? – Opět ve 40.
kapitole die svatý Job o ďáblu, že není na zemi moci, která by přirovna-
la se jemu; neb učiněn jest, aby nižádného se nebál, to jest tak se mocně
lá se jemu; neb učiněn jest, aby nižádná zlá moc jiná nemuž se jemu přirovnati; a tak on
má v zlosti, že nižádná zlá moc jiná nemuž se jemu přirovnati; a tak on
jest největší v zlosti. Protož ihned po tom die svatý Job, že „on jest král
nade všemi syny pýchy“. Aj, teď máš, že ďábel Behemot jest najmocnější
v zlosti i král nade všemi syny pýchy, to jest nad těmi, jenž božieho při-
kázání nedrží a tak jsú synové pýchy. A poněvadž on jest najmocnější
v zlosti a král nade všemi syny pýchy, kterak tehdy já neb jiný člověk
jest horší než on a než který kolivěk ďábel z pekla? – Třetí duvod
jest psáno stojí v druhé kapitole knih Múdrosti takto: „Závistí ďáblův
smrt vešla jest v svět a následují ho ti, kteříž s jeho strany jsú.“ Aj, die
písmo, že závistí ďáblův. Ale ne Janovou řečeného Hus smrt vešla jest
v svět, to věz tak, že on svú závistí umořil jest Evu i Adama na duši i na
těle i jich všechny syny na těle jest zmořoval. Protož die spasitel milosti-
vý v osmé kapitole svatého Jana k biskupům, k kněžím a k zákoníkům:
„Vy z otce ďábla jste, a žádosti otce svého chcete učiniti. On byl jest
vrah od počátku a v pravdě jest nestál.“ Aj, die spasitel milosrdný kně-
žím, těm, jenž jsou ho zabili, že oni jsú z otce ďábla, to věz z zlosti pošlí,
tak že jsú zlost k smrti Kristově od něho vzeli; a tak byli jsú méně zlí než
ďábel, jenž jest od počátku, to věz od prvního člověka, vraždník až do
posledního, kterýž bude; jehož volí a žádosti knězie jsú spasitele zamor-
dovali. A poněvadž on jest těch kněžích otec v zlosti, jenž sú ho pro své la-
komství z veliké závisti a zlosti, pána Ježíše, bez viny ukrutnú smrtí
a ohavnú umrtvili, a nejsú horší než ďábel, jich hlava, král a otec v zlo-
sti, i kterakž já jsem horší než který kolivěk ďábel? A já ještě, ufám bohu,
nepřesáhl sem zlosti těch kněžích; neb já miením raději ukrutnú smrtí
umřieti než umučeného Krista přikázání přestoupiti. – Čtvrté: píše sva-
tý Matúš v čtvrté kapitole, že ďábel pokúšel jest Krista, syna božího,
a velel jest mu, aby se jemu klaněl a modlil; a to jest převeliký hříech ve-
letí se bohu klaněti zlému duchu. A já sem toho nikdy neučinil. Kterakž
tehdy sem horší než ten ďábel? – Páté: v pětmezietmé kapitole svatého
Matúše řekl jest spasitel, že v soudný den die zlým lidem: „Jděte ode
mne, zlořečení, do věčného ohně, jenž připraven jest ďáblu a sluhám je-
ho.“ Aj, ďáblu prvé, die, připraven oheň věčný jakožto najhoršímu a je-
ho sluhám potom jako méně zlým. – Šesté: v dvanácté kapitole svatého
Jana die spasitel: „Již knieze tohoto světa vyvrženo bude ven.“ Aj, tu

90 v zlosti | wzořú TO – 96 Matúše | Mathuffe TO (táz f. 172)

kníže světa nazývá spasitel ďábla, jenž jest knížetem v zlosti nad světem,
to jest na zlými lidmi, jenž často písmo nazývá světem. A poněvadž ďábel
jest v zlosti knížetem | nade všemi, jenž zatracení budou, kterakž já neb
jiný člověk jest horší než každý ďábel, jakož ty pravíš? – Sedmé: svatý
Pavel v šesté kapitole k Efezkým takto píše: „Oblečte se oděním božím,
abyšte mohli státi proti lstem ďáblovým; neb není nám bojovati proti tě-
lu a proti krvi, ale proti kniežatům a proti mocem, proti vladařům světa
temností těchto.“ Aj, die svatý Pavel: „Oblečte se oděním božím“, to jest
ctnostmi, věrou, nadějí, láskou, pokorou, trpělivostí a jinými ctnostmi,
a ne smilstvím. Jako potom velí svatý Pavel, „aby mohli státi proti lstem
nebo osidlům ďáblovým“. A chtě ukázati svatý Pavel, že najtěžší boj jest pro-
ti ďáblům, jenž sú kniežata a vladaři zlých lidí v zlostech, die: „Neb ne-
nie nám bojování proti tělu a proti krvi toliko“, to jest proti zlým lidem,
„ale proti kniežatům a proti mocem a proti vladařům světa“, to jest proti
ďáblům, jenž jsú kniežata a vladaři zlých lidí, vládnouce jimi v zlosti a táh-
nouce je i vedouce u věčné temnosti. A potom tudíž svatý Pavel nazývá
ďáblův duchy zlosti v nebesích, to jest že jsú zlost učinili v nebesích.
Aj, milý bratře, roztíkaj to svaté písmo svatého Pavla a zvieš, že většief
jest zlost ďábelská než má, a tak že já nejsem horší než každý ďábel. –
Osmé: die spasitel milostivý v dvanácté kapitole svatého Matúše, že
„ktož die slovo proti duchu svatému, nebude mu odpuštěno ani na tomto
světe, ani na onom“. | To jest, jakož die svatý Augustin: „Ktož, nejsa vě-
čen nesmierné dobroty ducha svatého, nechce se káti hříechův, tomu nebu-
de odpuštěno ani na tomto světě ani na onom, to věz po smrti; na tom-
to nic, poněvadž se nechce káti, a na onom nic, neb se již nemůž káti.“
Protož, milý bratře, poněvadž ďábel již nemuž mieti odpuštění hří-
chuov, proto že se již nemuž káti, a buoh ho již odsúdil, a já, jakož ne-
zapřím, mohu se ještě káti, ač jsem, jakož ty dieš, velmi zlý, kterakž já sem
horší než každý ďábel? – Deváté: takto ďábel zavalil jest vešken svět
v zlost, jakož die písmo, a já nezavalil sem všeho světa v zlost; neb před
svým narozením nižádného sem nepohoršil. Kterakž sem horší než kaž-
dý ďábel? – Desáté takto: ďábel jest od boha kletý a zatracený a klnú ho
všickni biskupové i knězie, proto že pána boha neposlouchá, a mne jest
pán buoh ještě nezatratil; a nevieš, již-li mne jest odsúdil, ani vieš, klně-
li mne buoh. Kterakž smieš říci, že já jsem horší než každý ďábel? – Je-
denácté takto: každý ďábel z nebe vypadlý již v hříše zatvrzen jest šest ti-
síc, šest set let a pět let, a vždy zlosti zvyká. A já ještě nehřeším padesát
let po křtu; neb mi ještě není padesát let. Kterakž tehdy bez písmo
i bez zjevení i bez důvodu pravého smieš říci mně ku potupení a jiným
ku pohoršení, že já sem horší než každý ďábel? – Dvanácté takto: ďábel

107 k Efezkým | k Efezkým TO – 126 ani na onom Erben | není v TO (srov. f. 124)

TO A8b rád by proti voľi boží, aby každý človek zatracen | byl. A já bych rád, aby
každý člověk podlé voľe boží byl spasen. Protož rozsud' mou zlost
v tom a každého ďábla! – Třinácté: každý ďábel rád by, aby každý člověk
hřešil, což by mohl nejvíce. – Čtrnácté: já bych rád, aby ty byl, jest-li
varoval, což muož nejvíce. – A ďábel by rád, aby ty byl na věky zatracen. Protož
voľe boží, spasen. A ďábel by rád, aby ty nepokaješ-li se právě, dát tobě tu
pochval každého ďábla nad mě, a ty nepokaješ-li se právě, jsúce dobře živi,
odplatu. – Patnácté: já bych rád, aby všickni zle živi byli a nekázali. Pro-
slovo boží kázali. A ďábel rád by, aby všickni zle živi byli a nekázali. Pro-
tož vede je v smilstvie, pro něž svatokupěie a svého duchovního úřadu
nevedou. Ale | opouštíe kázanie, modlenie, mši slúženie a jiné práce
TO B1a duchovnie, pletou se v úřady lidí světských, tak že již skoro osáhnou
všecky úřady, v nichž penieze čiji. Aj, purkrabie kněz, kněz u desk zem-
ských, kněz sudí, kněz vladař v sboží, kněz kuchynný, písař kněz, a kdy
by biřictví mělo plat veliký a nebylo ohavné a s velikú prací, kněz by byl
i biřicem. Ano pohřiechu papež od prázdných ženek, jichž jest mnoho
set v jeho městě, běre na měsíc po zlatém. Aj, muoj bratře, jáť jich sem
nezavedl v ty hřiechy, ale ďábel, jediné ač by řekl, že já sem tě zavedl,
aby ty byl kuchmistrem, a tak aby v tvém úmysle ležalo toto příslovie:
Nenie lepšie silnice než z kuchyně do pivnice, aby prv pomyslel, co bu-
de | pán jiesti, než budeš-li nebeské království mieti. Spasitel die v šesté
TO B1b kapitole svatého Matúše: „Najprvé hledajte království nebeského.“
A pán smrtedlný die: Kněze, hledaj mého dobrého. A co hřiechuov
v tom běží, ty porúciem tvému svědomí.

Druhé řekl-li jsi, že Hus jest horší než každý ďábel, z nemůdré prchli-
vosti a z bláznového popuzenie, a nedržíš toho, tehdy nejsi kacieř, ale
shřešil si smrtedlně. Prvý duvod jest tento: že jakož již položil sem pís-
mo, proti tomu ty si mluvil a ze zlosti, protož v tom si přestúpil boží pří-
kázanie. – Druhé pro to, že soudíš i odsuzuješ mě, svého bližního, proti
TO B2a božímu přikázání, jenž die v sedmé kapitole svatého Matúše: „Nerod'te
súdití, a nebudete súzeni; neb kterým súzením budete súdití, budete sú-
zeni.“ A po tom die spasitel: „I co vidíš mrvu v uoku bratra svého,
a břevo v svém oce nevidíš? A kterak dieš bratru svému: Bratře, nechť
vyvrh mrvu z oka tvého, a aj, břevo jest v oce tvém. Pokrytče, vyvrz
prvé břevo z oka svého! Tehdy prozříš, aby vyvrhl mrvu z oka bratra
svého.“ Aj, tak mluví spasitel prikazuje, abyhom nesúдили, chceme-li od
něho býti nesúzeni. Druhé chce-li kto z nás koho súdití z malé věci neb
z malého hřiechu, musí, chce-li právě súdití, nemieti v svém svědomí

146 by mohl Erben | by mohli TO – 143 boží | božie TO – 167 horší | horšie TO –
171 bližního | bližního TO –
172 proti ... přikázání | Protý ... přikázanie TO

většieho hřiechu. Protož, milý bratře, poněvadž mě súdíš i odsúdil si za
horšieho, než za kterého ďábla pro to, že papeže neposlúchám a že slú-
žím v jeho kletbě, viz, aby ty sám nebyl u větčí kletbě boží pro to, že tak
súde boha neposlúcháš, jenž die: „Nerod'te súdití, a nebudete souzeni.“
TO B2b A také, že, jsa knězem, i pleteš se v úřad světský, jenž na kněze nesluší.
Aj, apoštolé na počátce viery, přijímajíce věrné, nechťeli sú se zane-
prázdniti slúžením k stolu svatých lidí a řekli sú, jakož píše svatý Lukáš
v Skutcích apoštolských v šesté kapitole: „Nenie spravdivé, abyhom,
opustiee slovo boží, slúžili stoluom.“ I kterakž tobě muož býti sprave-
divé, že ty, opustiv slova božího kázanie, i slúžíš kuchyni? I zdali nenie
TO B3a nižádného člověka, jenž by mohl ten úřad vésti? I proč | nepomníš, že
die spasitel v deváté kapitole svatého Lukáše: „Nižádný, jenž se chopí
pluha a ozří se zase, nenie způsoben k království božímu.“ Aj, pluh
tvuoj jest opuštění světa a slova božího kázanie, nábožné modlenie,
TO B3b mši slúženie, písma svatého učenie a v ctnostech obcovanie. A ty, obrátiv
se zase od toho pluhu, chopil si se pluhu světského. Kterakž tehdy si
způsoben k království božímu? Však pán Ježíš neřekl jest knězím: Jděte,
bud'te podkomoři, purkrabie, sudí, kuchmistři, kuchynní písaři. Ale řekl
jest: „Jděte, kažte čtenie každému stvoření.“ A: „Jděte, učte lidi všem
TO B3b věcem, kteréz sem přikázal vám, křtiee je ve jméno otce i syna i svatého
ducha.“ A poněvadž ty, bratře, to přikázanie | opustiv, chopil si se úřadu,
jenž na tě nesluší, tehdy si přestúpil boží přikázanie a tak jsi v boží
kletbě a sám se kneš, když říkáš na primě: „Zlořečení tí, kteříž se od-
chylují od tvých přikázání.“ A tak, soudě mě za kletého, sám se odsuzu-
ješ. Neb die svatý Pavel v druhé kapitole k Římeninóm: „Ó človeče, ty
TO B4a každý, jenž súdíš, jistě v čem jiného súdíš, sám se odsuzuješ.“ Aj, milý
bratře, mě súdíš, že papeže neposlúchám, a sám sebe nesúdiš, že boha
neposlúcháš. I pro to, že mne tupíš i odsuzuješ za horšieho než za které-
ho ďábla, a že, opustiv úřad kněžský, uplel si se v úřad světský, jenž na
kněze nesluší. Jakož to i najsprostnější lidé, písma neumějice, svědče,
jimž buoh dal jest poznání. |

Také věz, milý bratře, žeť nic k sobě netiežím tvého utrhanie, haně-
nie, souzenie i odsuzovanie; nebť ani se tím mútím, ani méně jiem, spím
neb piem, ale brž sem tiem vesel. Neb die milostivý spasitel: „Blahosla-
veni budete, když vás budou zlořečiti lidé a řkou všelikú zlost, lžice proti
vám, a vyobcují vás a jméno vaše jakožto zlé pro mě. V ten den radujte se
a veselte se; neb aj, odplata vaše mnohá jest v nebesích.“ A svatý Pavel

183 u větčí ... boží | vviectie ... bozie TO – 202 boží | božie TO –
204 od ... přikázání | od ... prikázanie TO – 209 kněžský | kňežský TO
212 Také | pro iniciálu necháno v TO volné místo přes dva řádky, ale ta neprovedena ani
nenaznačena –

k Koríntským die takto: „Mně za najmenšie jest, abych od vás byl súzen.“ A po tom die: „Ktož mě súdí, pán jest. Protož neroďte před časem súditi, až i přijde pán, jenž osvíti skryté věci temnosti.“ Ó bychom toto TO B4b
přikázanie boží plnili! Jistě nesoudili bychom tajemných věcí, čekající pána, jenž v súdný den každého člověka hříechy všemu lidu, ďáblóm pána, jenž v súdný den každého člověka hříechy všemu lidu, 220 i anjelóm oznámí. I co tomu dieš, milý bratře, když pán buoh vydá svědecvie všemu světu, že já nejsem horší než luciper, jenž jest počátek všech hříechuov, hlava, král, pán, knieže i buoh všech svých milovníkóv? Jistě, nepokaješ-li se toho bláznivého mluvení, budeš trpěti veliké 225 kóv? Jistě, nepokaješ-li se toho bláznivého mluvení, budeš trpěti veliké v súdný den pohanění. Já, strpím-li mile, přijmu požehnanie; a ty, maje v duši nyní hněv ke mně, trpěti budeš i hanbu, i věčné zatracení; jehož tě rač milostivý spasitel ostříci, dada prvé poznání i pokání. Tohož žádám tobě jistě, ať bych se dobrým za zlé odplatil. Jako jest milosrdný 230 spasitel učinil i přikázal. |

TO B5a Ještě slyš, coť chci i pro tvé dobré i tvého pána povědět, aby i ty i pán z hříechu vyšli, nevážíce sobě zisku tělesného. Nebť die spasitel v šestnácté kapitole svatého Matúše: „Co platno jest člověku, by vešken svět získal, a své duši uškodil?“ Protož co platno bude pánu, že mní, by ty jemu mnoho zbožie přisporil a zachoval? A co tobě bude platno, že u něho 235 peníze neb kostelík vyslúžiš, když sobě oba na duši uškodí? On tě zle v službě té drží, a ty jemu zle slúžiš. Že on zle tě drží v kuchmistství, duovod toho jest tento: že pán tvooj jest vladař boží nad zbožím, jakož ukazuje spasitel v šestnácté kapitole svatého Lukáše. A poněvadž vladař 240 krále světského, | kdy by na peníze královy měl vésti úředníky a dělníky na dílo nejlepší svého krále, a pak obrátil by od toho najpilnějšího díla a najužitečnějšího k svému požitku a k škodě království a k zmaření pokladu svého krále ty dělníky, byl by jistě zrádce, protivník a nevěrný slúha svého krále. Ovšem větčí zrádce, protivník a nevěrný slúha jest velikého krále Krista knieže neb pán světský ten, kterýž odejme kněze od péče a od služby božie a od péče duší, jenž jsú království jeho, pro něž se jest syn boží vtělil a ohavnou smrtí umřel. – Druhý duovod jest tento: že každý pánek tohoto světa chce, aby každý jeho slouha největší k němu 245 zřeníe měl a tak aby k nižádnému jeho slouze více se nechýlil nežli k němu, též a ovšem více chce pán nebeský, aby každý jeho slouha k němu se najvíce chýlil. A jako pánek světa hněval by se na toho slúhu, kterýž by táhl jiného jeho slúhu k své službě od služby jeho, též pán nebeský hněvá se na ty pány, jenž táhnú kněžie od božie služby k své službě a v své úřady. Duovod jest tento: pánek světský hněvá se, když 250

232 Ještě | v TO přes dvě řádky volné místo pro iniciálu, snad I nebo A, ale není nutné nic dodávat, srov. začátek další kapitoly –
238 v kuchmistství | v kuchmistství TO – 246 knieže Erben | kněze TO

kto ruší jemu jeho vypovědění neb ustavenie, ano druhdy jest zlé. I kterak pak pán buoh nehněvá se na ty pány, jenž mu ruší jeho vypovědění a ustavenie? Neb on jest přikázal, ustavil a vypověděl, aby kněžie nepanovali. A páni to ruší, velejíce kněžím panovati, souditi a lidi hrdlovati, 260 ti, dávajíc jim svú moc u vládařství. A spasitel die kněžím: „Kniežata světská panují a ti, kteříž moc mají, úředníci slovou; ale vy ne tak.“ Až tak přikazuje spasitel ve dvamezcítmé kapitole svatého Lukáše. A páni pak zpět kněžie na panství a na úřady sázejí. Protož kněžie nechťie slouti almužníci a slúhy božie, ale chťie, aby slúli páni. Duovod jest tento: že pán buoh dal jest pánkoum světským zbožie a moc, aby připudili 265 jiné k jeho službě, kteříž by nechtěli k večerí věčné jíti. Neb oni jsú ten slúha, jemuž král Kristus řekl jest ve čtrnácté kapitole svatého Lukáše: „Připud, ať jdou k večerí.“ A oni pak zpět táhnú a pudie kněžie, aby, nechajíce kázanie a služby boží, ohledávali jich vsi, voly, koně i kuchyně. 270 I kterakž tehdy jsú věrné božie slúhy? A takž se jim i vede: oni mnějí, by tudy zbohatěli, a pán buoh jinudy jim vydře pojednú, co oni nachovají zle po mnohé časy. Mnějí páni, by kněžie nekradli, a nechťie pomnieti, že Jidáš biskup, od Krista povoláný, kradl jest, jsa zlodějem, to, což slúšalo na pána Ježíše a na jeho chudé. Též kněžie úředníci, co slúšie na 275 chudú čeládku a na panoše pána, jemuž slúžie, toho ukrádají. A káže-li pán dátí chudým, tehdy dada groš, napíše, že dal tři neb čtyři. A tak, chťe se líbiti pánu s jedné strany, utrhe čeledi ztravy neb mzdy, ač pán jemu nedá za službu, jeliž by mu dal kostel neb oltář. Protož, nemaje kde vzieti, utrhe chudých a druhdy pána neznamenitě. | A tak s obou stranú 280 ukazují pánu bohu nevěru.

Pak duovod, že ty, milý bratře, nemáš úřadu světského držeti ani který jiný kněz, jest najprvé ten, že Kristus die v deváté kapitole svatého Lukáše: „Nižádný, jenž se chopí pluha a ozří se zase, nenie zpuosoben k království božiemu.“ Jakož prvé sem položil. Druhý, že svatý Pavel: 285 „Nižádný, jenž bohu rytěruje, neplete se v práce světské, aby se mohl líbiti tomu, jemuž se zavázal.“ A na této řeči svatého Pavla založena jsú ustavenie kněská, v nichž takto stojí psáno: „Apoštolská ustavenie sú, jenž řkou: Nižádný, jenž bohu rytěruje, neplete se v práce světské, aby se mohl líbiti tomu etc. Protož, kněžie, neb buďte bez poručenství domouov, neb poručníci bez úřadu kněského.“ To jest: kněžie, neb buďte 290 poručníci domouov a nechťie úřadu kněského, a neb buďte kněžie bez poručenství domouov, to jest bez vládařství. Potom dále die ustavenie:

272 pomnieti | pomni TO – 277 chťie | chťie TO –
281 Pak | v TO necháno pro iniciálu volné místo přes dvě řádky, ale ta neprovedena ani nenaznačena ale přitom P je normálně v textu – 283 se chopí | se chopie TO –
289 bez poručenství Erben (srov. ř. 291) | bez poručníkuov TO

„Kněží jediné k oltářům a k obětem sloužití mají a prosbami a modlitbami mají se zaneprázniť.“ Opět die papež Eugenius v třetích knihách ustanovení kněžských, prikazuje jim takto: „Kněží svým a žákům, jáhnům, pověz zjevně, ať lajkům nejsú slúhy ani v jich věcech úředníci neb vládaři. Pakli by směli potom to učiniti, že by pro peníze slúžili, tehdy ne-²⁹⁵ hodné jest, aby od kostela pomoc měli. Od nichž v křesťanství vyšlo jest pohoršenie.“ Aj, | těchto ustanení ty, bratře, neposlúcháš. Jakož i Kristo-³⁰⁰ va ustanenie, jenž jest vydal skrze svatého Pavla, že nižádný ten, jenž bo-³⁰⁵ hu rytěruje, neplete se v práce a obchody světské. A opět psáno jest v ustanení a jest řeč svatého Petra v epištole k svatému Klimentu, jenž takto die: „Jistě ty musíš býti živ tak, aby nebyl hoden trestání. A velmi³¹⁰ pilen máš býti, aby všechna zaneprázňenie tohoto světa zavrhl.“ A po-³¹⁵ tom die: „Rukojmí nebývají ani řečníkem sváruov světských: chce tě Kri-³²⁰ stus učiniti, aby, lidskými péčemi jsa zaneprázňen, nemohl by k slovu božímu býti unepřázněn.“ A po tom die: „Hříech nevěry jest tobě, ó³²⁵ Klimente, zmeškati pilnost slova božího a světské přijíati péče.“ Aj, tak³³⁰ máš psáno od svatého Petra. A že dlúho by mi bylo psáti jiná ustanenie a písma, protož musím již přestati. Pak jakož dieš, že sem horší než který³³⁵ ďábel neb čert, že sem v kletbě, již sem psal, že nejsem horší než který³⁴⁰ ďábel, proto že sem v kletbě papežově, ač znám, že mě klnou z prikázání Petra kardinála pro nestání. A když díš, že jsem v kletbě více než³⁴⁵ sto biskupov, jistě zdá mi se, že by toho nedovedl s lehka, dokud si živ. I kdežs byl u sto biskupov? Ale buď to, že tisíc biskupov, né brž by³⁵⁰ mě všichni biskupi nynější kleli pro to, že nechci přestati kázanie a ustoupiti pravdy božie, tak málo mi jich kletba uškodí, když míle budu³⁵⁵ trpěti, jako by mě jeden klel. A | raději jich kletbu v té při přijmu, než³⁶⁰ bych přijal jich požehnání a uposlúchal jich, abych slova božího neká-³⁶⁵ zal a jich zlosti netupil. Neb die písmo od člověka, svatého Davida, jenž³⁷⁰ die k bohu: „Kléti budu oni, ale ty budeš žehnati.“ A sám buoh die ta-³⁷⁵ kým: „Kléti budu vaše žehnání, a vaše kletby budu žehnati.“ To jest, ja-³⁸⁰ kož die svatý Řehoř: „Což vy budete kléti, to já budu žehnati.“ A že ten³⁸⁵ výklad svatého Řehoře jest dobrý, důvod, že die svým věrným spasitel:³⁹⁰ „Blahoslaveni budete, když vás budou kléti lidé a praviti na vás všeliké³⁹⁵ zlé, lhúce pro jméno mé; radujte se a veselte se; neb odplata vaše veliká⁴⁰⁰ jest v nebesích.“

TO C2a Pak když dieš, že sem se odvolal ku papeži, to znám, že najprvé k Ale-
xandrovi odvolal sem se, jenž za peníze byl jest vydal bullu, prikazuje
v ní, aby slovo božie k lidu nebylo kázáno nikdiež, jediné u far a v klášte-³³⁰

317 uškodí | vřkodie TO -

328 Pak | v T necháno volné místo pro iniciálu přes dva řádky a ta naznačena reprezen-
tantom; k Alexandrovi | k Allexandrovi TO - 330 v ní | wnie TO

řích, a v nižádných kaplách, ač by byly od arcibiskupov i od papežuov³³³ zvlášť stvrzeny. A že to prikázanie jest kacierské, pánu bohu protivné,³³⁵ jenž die: „Jděte po všem světě a kažte čtenie každému stvoření“ - a sám³⁴⁰ spasitel, uče nás skutkem, kázal jest v domiech, po ulicích, po vsehch, po³⁴⁵ městech, po hradiech, na púšti i na vodě, jakož čtenie svědčí, a prikázal³⁵⁰ sluhám svým, aby šli volat k věčné věčeři i mezi rozcestie i mezi ploty -,³⁵⁵ protož já, chtě raději boha poslúchati než papeže, odvolal sem se k němu³⁶⁰ a poslal sem jemu písmo, aby | lépe se zpravil a bludu proti písmu svaté-³⁶⁵ mu neustavoval; a než mé odvolanie k němu jest přišlo, duši jest pustil;³⁷⁰ a jižť jest shledal, dobře-li byl prikázal. Potom pohnal sem byl dobré pa-³⁷⁵ měti kněze Zbynka arcibiskupa před papeže, a tak, že přišla pře před ny-³⁸⁰ nějšího papeže, před nímž stáli sú mistři, moji poručníci, a při jsú vedli;³⁸⁵ a chtěli jsú mne i se pod ohněm zavázati, aby se někto položil, a nižádný³⁹⁰ se nepostavil. A papež tento nedal slyšenie, na něhož jsú na soudě volali,³⁹⁵ jemu rkúc: Daj slyšenie, jakož máš učiniti i pohanu, i židu, i kacieři, i by⁴⁰⁰ ďábel k tobě přišel a žádal slyšenie. A on vždy jest hlavu odvrátil a porú-⁴⁰⁵ čel jest vždy kardinálom. A oni, sberúce koně krásné, koflíky stříbrné⁴¹⁰ a prstěny drahé od mých protivníkuov, i zbavovali sú se souduov. A pa-⁴¹⁵ pež opět jiným poručil, a opět se též stalo; ale již jsú ti zemřeli a druží⁴²⁰ jsú u vzezení nápuľského krále. Potom opět papež k sobě přivola tu při-⁴²⁵ řka, že chce sám soudce býti, a řka: Již každý té pře jest požil, a já nie.⁴³⁰ Potom opět voláno naň, aby dal slyšenie, a on nechťel jest; neb jest hle-⁴³⁵ dal žlutých rytieřov, a hus jich neměla, aniž by jich poslati jemu chtěla.⁴⁴⁰ A on, chtě mieti ty rytieře, jímá jest mé poručníky a sázel je v žalář;⁴⁴⁵ a když jim buoh od něho pomohl, byvše tam jeden puol druhého léta⁴⁵⁰ a druhý též, vrátili se zase domuov; též i třetí. A když opět po smrti kně-⁴⁵⁵ ze Zbyňkově z nástroje mých nepřátel nepřátelé | druží vyjednali jsú na⁴⁶⁰ mě kletbu od kardinála Petra, já pak vida, že pravda božie nemá místa⁴⁶⁵ u papeže, odvolal sem svou při pánu bohu. Neb odvolati se jest od vět-⁴⁷⁰ čieho soudce pomoci žádati. A poněvadž pán buoh jest největší soudce⁴⁷⁵ a najspravedlivější, jenž nemuož poblúdití, protož jemu poručil sem,⁴⁸⁰ nerku svú, ale jeho při. A tak nestál sem před papežem pro to, že pravdy⁴⁸⁵ neslyší, že poručníky žalařuje, že mistra Stanislava a mistra Štěpána⁴⁹⁰ oblúpil je, vzem jim dvě stě žlatých a sedm a koně. Také nestál sem pro⁴⁹⁵ to, že při boží vedu proti papeži a viem, že papež sám sebe neodsúdí.⁵⁰⁰ A zvlášť že sem proti jeho ludařom se posadil, jenž sú byli s bulami při-⁵⁰⁵ šli, aby lid lúpili. A tak, maje | boží při napřed a nechťe života zmařiti a li-⁵¹⁰ du v božím slově zmeškati, peněz darmo nakládati lidských a žádaje, ač⁵¹⁵ bude božie vuole, ještě déle pravdů ďábla i Antikrista strašiti, klátiti

333 stvoření | stvoření TO - 355 léta | letha TO - 358 kletbu | kletbu (též ř. 386) TO -
367 boží | božie TO

a hubiti, máje svaté písmo i práva duchovníe i papežská, jenž bránie člo-
věku jiti před soudci, když jest na cestě nejistotou života, když nepřítel
jsú i soudce i svědkové i řečníci – nebť ději práva papežská, že blázen by
byl ten a proti rozumu i proti přirození by učinil, což by v taký soud se
poddal –, a poněvadž spasitel náš, často smrti ustupovav, nestál jest na
soudu u Kaifáše, nejvyššího v tu dobu židovského biskupa, až jej před
něho přivedli, a též i jeho apoštolé, kterým písmem neb příkladem | já
mám se postaviti za dvě stě mil před papežem, svým nepřitelem? Dosti
mi buď, až mě jeho poslové jmúce před něho povedou! A bude-li mě tá-
zati, odpovím jemu, jako Kristus odpověděl biskupovi řka: „Co mě tie-
žeš? Těž těch, kteří jsú mé kázanie slyšeli. Jáť sem zjevně mluvil, a po-
kútně nekázal sem nic.“ A dadie-li mi políček pro takovú řeč, diem jako
i Kristus: „Promluvil-li sem zle, vyďaj svědectvie o zlosti. Pakli sem dob-
ře promluvil, proč mě tepeš?“ A dá-li pán Ježíš smrt trpěti, buď jeho
svatá chvála! I co lepšího zde, než pro jeho zákon dobrotivě smrt trpěti?

Pak měl bych psáti o kletbě, již ty mě tupíš, ale bylo by dlouho, o níž
sem v Betlémě stěny popsal. A však krátce diem, že kletba neškodí ni-
žádnému člověku, když ho knězie klnú, an hříchu smrtedlného nemá
a míle ji trpí. Neb die svatý Petr v své epištole: „Kto jest, jenž by vám
uškodil, když dobré věci budete milovati?“ A svatý Řehoř die k té řeči a to
ty říkáš na hodinách, že „nižádná nebude škoditi protivnost, když ni-
žádná nepanuje zlost“. A sám spasitel die: „Blahoslaveni budete, když
vás budú kléti lidé.“ A tak již lidé porozumievají z božieho daru, že klet-
ba vydaná bez hříechu smrtedlného jest ku požehnání a k životu věčnému
a že tů kletbú prvé knězie ustrašili sú a přikvačili, kohož sú chtěli,
jako lovci ostříšem přikvačují ptáky, jenž mniece, by dřevěný ostříš byl
pták živý, nesměli sú se vzdihnúti. Ale že hus, pták | pitomý, poznal jest
toho ostříše neživého, protož nedal se jemu přikvačiti, ale vzdvih se, dal
jest příklad jiným božím ptákům, by též činili.

Pak kletba živá, pravá, svatá, od boha vydaná, jest odlúčení od boha
a od svatých obcovanie pro hříech smrtedlný, jenž jest nedrženie božie-
ho přikázanie, řka v pátých knihách Mojžíšových v osmezciemé kapito-
le: „Zlořečený ty na poli i doma i na cestě, nedržíš-li mého přikázanie.“
A svatý Pavel píše takto a klné: „Ktož nemiluje pána Jezukrista, buď
prokletý.“ A knězie všickni, říkající hodiny na primě, klnou všechny,
jenž nedržie božieho přikázanie, řkouce: „Zlořečení jsou všickni, kteříž

385 Pak | v TO necháno volné místo přes dva řádky pro iniciálu a ta naznačena reprezen-
tantem; již | giež TO; o níž | oniež TO –

399 Pak | v TO necháno volné místo přes dva řádky pro iniciálu a ta naznačena reprezen-
tantem – 400 nedrženie Erben (srov. O šestí bludiech, kap. 5, ř. 10 zde na s. 282) | není
v TO –

406 boží | božie TO

se odchylují od tvých přikázání.“ A v té boží kletbě i všech svatých jsou
všickni smrtedlní hříšníci. A zvláště knězie, jenž se sami klnou, říkající
hodiny a kněžstvie smilstvím, lakomstvím neb jiným hříchem przníe.
A ktož se z té kletby nevypraví od pána boha snažným pokáním, ten
upadne v největší kletbu, kterou vydá nejvyšší a spravedlivý biskup, pán
Ježíš, řka: „Jděte, zlořečení, do věčného ohně.“ A tak odloučí je od sebe
i ode všech svatých i ode všeho utěšenie. Té kletby rač nás ostříeci spasi-
tel všemohúci.

Pak dívím se, proč kněží, biskupové i faráři nejsú u větčí kletbě než já
pro to, že neposluchám papeže. Aj, tento papež v své bulle s pečetí olo-
věnú prikazuje všem kardinálům, arcibiskupům, patriarchám, bisku-
puom, farářům i všem kněžiem, aby kleli Ladislava, krále nápušského,
zvoníe i sviece hasíe, tak dlouho, dokavadž by jim jiné nebylo priká-
záno. A to aby učinili pod kletbou, pod obroka i kněžstvie zbavením
a pod pokutou...

A tak konec sepsanie tohoto, kteréž mistr Jan Hus učinil proti knězi
kuchmistrovi léta 1406, kterýž ho nekřesťansky haněl.

Impressum per Paulum in monte Oliveti. Anno domini milesimo 509.

414 Pak | v TO necháno volné místo přes dva řádky pro iniciálu a ta naznačena reprezen-
tantem; u větčí | vviectie TO – 417 farářom | fararom TO –
419 pod obroka i kněžstvie zbavením Erben | pod obrokem i kňežstvie zbawenie TO; pod
419 pod obroka i kněžstvie zbavením Erbenem, se snažil odstranit V. Flajšhans (JSH 9, 1936,
listy. Neúplnost, připomenutou už Erbenem, se snažil odstranit V. Flajšhans (JSH 9, 1936,
20) domněnkou, že jednotlivé části přehodil starý vydavatel. Spis podle Flajšhansa má za-
já... (zde ř. 5), je závěr spisu. Správně namítla M. Bohatcová (Sborník Národního muzea
v Praze, řada C – literární historie, 7, 1962, 244), že se tím dojem kusosti neodstraní.
Srov. také J. Daňhelka, Litomyšlská vydání Husových spisů, Pocta Dr. Emmě Urbánkové,
Praha 1979, s. 35–52 – 422 léta | Letha TO